

EFOP 1.3.6.-17 IFJÚSÁGI ÖNKÉNTES KÖZÖSSÉGEK HÁLÓZATA CÍMŰ PROJEKT

AZ IFJÚSÁGI ÖNKÉNTESSEG, MINT ESZKÖZ MÓDSZERTANA

Készítette:

Herczeg Béla (Doroc-net Kft.)

Társszerző (3., 4.1.1, 4.1.2, 6.1.1 és 6.1.2 fejezetek):

Lévai Kálmán (Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület)

A módszertani tanulmány megírását az MMSZ EFOP-1.3.6-17-2017-00001 kódjelű
(Ifjúsági Önkéntes Közösségek Hálózata) projektjének alábbi munkatársai támogatták

információk megosztásával, interjúkkal:

Hajdú Krisztina (szakmai vezető)

Kecskeméti Éva (módszertani vezető)

Sólyom Enikő (vizuális kultúra programelem felelős, rajztanár, Tiszabő, Tiszabura)

Kiss Dávid (sport programok szakmai koordinátor)

Nagy Kálmán (művészeti programok szakmai koordinátor)

Lévai Kálmán (játsszótér szakmai programok szakmai koordinátor)

Tartalom

Vezetői összefoglaló	6
1. Rövid összefoglaló az önkéntes tevékenységről	9
1.1 Az önkéntesség, az önkéntes tevékenység definíciója	9
1.2 Az önkéntes munka és a közösségi szolgálat szabályozása Magyarországon.....	10
1.2.1 A 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről.....	11
1.2.2 Az iskolai közösségi szolgálat szabályozása	12
1.3 Az önkéntesség mozgatórugója	13
1.4 Az önkéntesség hatása a személyiségfejlődésre	15
2. Az ifjúsági önkéntesség általános módszertana	16
2.1 Középpontban a felelősség	16
2.2 A kiválasztás megtervezésének fontossága	16
2.3 Az önkéntes munka kijánlása	18
2.3.1 A feladatok meghatározása	18
2.3.2 Miért érdemes önkéntes munkát vállalni?	19
2.3.3 Az önkéntes munka lehetőségének kommunikációja	20
2.4 Az önkéntesek kiválasztási folyamat.....	21
2.4.1 Az első találkozás az önkéntes munka iránt érdeklődőkkel.....	21
2.4.2 Az önkéntesek kiválasztása.....	21
2.5 Az önkéntesek felkészítése	22
2.6 Első látogatás az önkéntes munka helyszínén	23
2.7 Kommunikációs csatornák kialakítása, használatuk szabályozása.....	23
2.8 Mentori munka: a visszajelzések fontossága.....	23
2.9 Mérföldkövek	24
2.10 Az önkéntes kap is, nem csak ad: a fogadó hely felelőssége az önkéntese felé.....	24
3. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat	25
3.1 A kezdetek	26

3.2 Mindennapok	27
4. Az MMSZ ifjúsági önkéntességgel összefüggő önkéntes programjainak bemutatása	29
4.1 A játék, mint a szociális munka eszköze	29
4.1.1 Máltai játszóterek	29
4.1.2 Mozgó játszóterek	33
4.2 Művészeti programok a közösségek fejlesztéséért	37
4.2.1 A Szimfónia program	37
4.2.2 Vizuális nevelési programok az MMSZ iskoláiban	44
4.3 Sporttevékenységgel a közösség fejlesztéséért	51
4.3.1 Futball, Futsal programok	51
4.3.2 Egyéb sportok	55
5. Az MMSZ módszertani alapelvei az ifjúsági önkéntesség területén	56
5.1 Alapok	56
5.1.1 Az MMSZ tapasztalatai az önkéntességgel kapcsolatban	56
5.1.2 Az „Ifjúsági önkéntes közösségek hálózata” projekt megalapozása	57
5.2. Az „Ifjúsági önkéntes közösségek hálózata” projekt felépítése	58
5.2.1 A projekt céljai	58
5.2.2 A projekt célcsoportjai	59
5.2.3 A projektkoordináció szereplői	59
5.2.4 A projekt lábai (pillérei)	60
6. Az MMSZ ifjúsági önkéntesség programját érintő fogadó helyek speciális igényei	69
6.1 A játék, mint a szociális munka eszköze	69
6.1.1 Máltai játszóterek	69
6.1.2 Mozgó játszóterek	71
6.2 Művészeti programok a közösségek fejlesztéséért	73
6.2.1 Szimfónia program	73
6.2.2 Vizuális fejlesztőprogramok az MMSZ iskolában	75

6.3 Sporttevékenységgel a közösség fejlesztéséért.....	77
6.3.1 Futball, Futsal programok.....	77
6.3.2 Egyéb sportok	78
7. Irodalomjegyzék.....	79

Vezetői összefoglaló

Az önkéntesség elsősorban a segítségnyújtásról szól, jól segíteni azonban nem is olyan egyszerű. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat (MMSZ) közel 30 éves tapasztalattal rendelkezik a segítségnyújtás terén, az önkéntesek fogadásában és irányításában. Az MMSZ az elmúlt évtizedekben egyre több, új és innovatív szociális támogatást, közösségépítést szolgáló programot indított, és ezek többségét képes volt folyamatosan továbbvinni, fenntarthatóvá tenni. Miközben újabb és újabb szegény- és cigánytelepekhez sikerült elvinnie hasznos szolgáltatásokat, több ezer mélyszegénységben élő gyermeknek és családjainak sikerült apró lépésenként jobbra tenni az életét, kevés energia maradt önkéntes hálózatuk megújítására, fiatalítására. Épp itt van az idő ezen változtatni, ehhez nyújt segítséget az EFOP-1.3.6-17-2017-00001 kódjelű (Ifjúsági Önkéntes Közösségek Hálózata) nyertes pályázat.

Jelen tanulmányban ennek a folyamatnak a módszertana kerül rögzítésre (5. fejezet), előzetesen bemutatva az önkéntes tevékenység általános ismérveit és szabályozását (1. fejezet), az ifjúsági önkéntesség speciális jellemzőit (2. fejezet), és az MMSZ általános tevékenységeit (3. fejezet), végül az MMSZ azon programjait, melyek szorosan kapcsolódhatnak fogadó helyekként az ifjúsági önkéntesek számára (4. fejezet). Az utolsó fejezet (6. fejezet) egy körképet ad arról, hogy ezeken a program helyszíneken milyen lehetőségek adódnak egy segíteni kész fiatal számára.

Az önkéntes tevékenység előnnyel jár annak, aki nyújtja, és annak a közösségnek is, amelyik részesül belőle. Mivel ez a tevékenység egyfajta munka – bár fizetés nem jár érte –, ezért szabályozni szükséges. A tanulmány bemutatja az önkéntességnek az Európai Unióban és Magyarországon leginkább elfogadott definícióit, az önkéntes tevékenység magyarországi szabályozási környezetét, kitérve az önkéntességnek nem minősíthető iskolai közösségi szolgálatra vonatkozó előírásokra is.

Miért vállalnak az emberek önkéntes munkát? Miért jó jót csinálni? Ezek a kérdések is megvizsgálásra kerülnek. A segítségnyújtásra alapozott önkéntes tevékenység hatással van az önkéntesre, elsősorban a személyiségfejlődésére. A közösségben folyó munka hozzátesz az emberhez, különféle helyzetek, problémák alakulnak ki, melyekben gyorsan kell dönteni, és ez nem is olyan könnyű. Ezekből a szituációkból rendkívül sokat lehet tanulni, főként, ha egy

mentortól folyamatosan érkeznek a visszacsatolások. A jó megoldások javítják az önértékelést, az énképet, ezek pedig nélkülözhetetlenek egy egészséges személyiségnek.

Az ifjúsági önkéntesség általános módszertana is bemutatásra kerül, fókuszba állítva a fogadó helyek felelősségét. Tervezni szükséges, és a megfelelő embert kell megtalálni a megfelelő feladatra. Ez utóbbi nem is olyan egyszerű, azonban ha a fogadó hely felkészült, tudja, hogy mit, mikor akar, és milyen kompetenciákkal rendelkező fiatal lenne erre leginkább alkalmas, akkor az önkéntes kiválasztása nem lehet probléma. Az ifjúsági önkénteseknél a mentor feladata kiemelt fontosságú: ha jól végzi a feladatát, a bevont fiatal elkötelezetté válik, és élete során többször is vissza fog térni ehhez a nemes feladathoz.

Az MMSZ történetének, tevékenységének bemutatása után részletes leírásra kerülnek azok a Máltás játék-, sport- és művészeti programok, amelyek fogadó helyekként várják az ifjúsági önkénteseket.

A tanulmány ezt követően bemutatja az MMSZ módszertani alapelveit az ifjúsági önkéntesség területén. Az új modell az MMSZ „Ifjúsági önkéntes közösségek hálózata” projektje során formálódik, a módszertan négy pilléren nyugszik.

Az I. pillér az ifjúsági önkénteseket fogadó helyek akkreditációját tűzte ki célul. Ennek lényege, hogy egységes szabályozási keret kidolgozása szükséges arra vonatkozóan, hogy az önkéntességet vállaló diákokat, fiatalokat milyen alapvető feltételek várják a szervezeteknél, illetve melyek azok a minimum feltételek, amelyeket az ifjúsági korosztály fogadásához biztosítaniuk kell ahhoz, hogy biztonságos, és megbízható háttérrel tudjanak biztosítani számukra.

A II. pillér a középiskolák diákjainak három lépcsőben megvalósuló ifjúsági segítő képzése, melynek célja, hogy a középiskolákban létrejöjjön egy olyan képzett mag, amelynek tagjai képesek segíteni embertársaiknak, egymásnak, érzékenyek mások problémáira, és cselekvően képesek segíteni mind fizikailag, mind lelkileg és érzékenyek a szociális hiányokból fakadó problémákra.

Az első lépcső az elsősegélynyújtó képzés, melyre olyan diákok jelentkeznek, akik fel tudják mérni, hogy olyan tudás birtokába jutnak, amellyel bajba jutott társaiknak lesznek képesek segítséget nyújtani. A második lépcső egy komplex társadalmi érzékenyítő tréning, amely pontosan kidolgozott tematika alapján irányítja a figyelmet a szociális problémákra, a mélyszegénységben élők korlátozott lehetőségeire. A harmadik lépcső az ifjúsági kortárs

vezetők képzése, melyen nem csak a középiskolák – az előző két képzést elvégző – diákjai vesznek részt, hanem az MMSZ látókörébe került, szegény- és cigánytelepeken, nehéz körülmények között élő, ám kortárs csoportjukban közösség-szervező képességet felmutató fiatalok is.

A III. pillér az ifjúsági önkéntesség hálózatosodását és tevékenységét koordináló Országos és Regionális Ifjúsági Önkéntes Központok létrehozását és fenntartható működtetését célozza.

A IV. pillér mutatja leginkább a programelemek egymásra épülését, hiszen az I., a II. és III. pillérek szorosan összefüggnek, és lényegében a IV. pillér megvalósulásához, az MMSZ új ifjúsági önkéntes modelljének gyakorlati működésének megvalósításához vezetnek. Röviden összefoglalva, a cél az, hogy a régióként összegyűjtött és kiképzett 30 fiatal menjen vissza lakóhelyére és kis közösségeket alkotva nyújtson segítséget a környezetükben nehéz helyzetbe került embereknek, családoknak, de akár magukra hagyott intézményeknek is. Mivel kamasz közösségekről beszélünk, ezért a regionális ifjúsági önkéntes koordinátor szoros kapcsolatban lesz a vezetőkkel, információkkal ellátva és számukra folyamatos szakmai támogatást nyújtva. A szoros kapcsolat, a megfelelően kialakított kommunikációs csatornák eredményeként, ha ezek a fiatal önkéntesekből álló közösségek környezetükben bármilyen segítségnyújtáson alapuló akciót terveznek, számíthatnak az MMSZ szakmai tapasztalataira, forrásaira, és bármilyen konkrét segítségre, és ez fordítva is igaz: az MMSZ rendezvényein, programjain, ha kapacitáshiány alakul ki, ezek az ifjúsági önkéntesek is bevethetők lesznek.

Végül bemutatásra kerülnek az MMSZ ifjúsági önkéntesség programját érintő fogadó helyek speciális igényei.

1. Rövid összefoglaló az önkéntes tevékenységről

1.1 Az önkéntesség, az önkéntes tevékenység definíciója

Az Európai Unió több definíciót is használ az önkéntes munkával (tevékenységgel) kapcsolatban, ez az egyik legtömörebb: „*Önkéntes tevékenységek: mindenfajta önkéntes tevékenységen alapuló kötelezettségvállalás, amelyre az alábbiak jellemzők: mindenki számára nyitott, nem fizetett, önkéntesen vállalt, nevelő jellegű (a nem-formális tanulás típusába sorolható) és hozzáadott szociális értékkel rendelkezik.*”¹ Az idézett Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény is rögzíti azt a tényt, hogy **az önkéntes tevékenység meghatározása eltérő az egyes országokban, van azonban három olyan eleme, melyekben teljes konszenzus van, ezek a következők:**

- Önkéntes tevékenységet az egyén szabad akaratából, önszántából vállal, az ilyen tevékenység semmiféleképpen nem lehet kötelező. Ez biztosítja az önkéntesek tevékenységük iránti elkötelezettségét és azonosulásukat munkájukkal.
- Az önkéntes tevékenységért nem fizetnek, az egyén nem pénzügyi megfontolásból vállalja, az önkéntesek keletkező költségei azonban megtéríthetők.
- Az önkéntes tevékenység célja, hogy az egyén a családi körön túl más emberek, illetve társadalmi csoportok érdekében is cselekedjen, és ezzel hasznára váljon a társadalomnak, mint olyannak (bár kétségtelen, hogy az önkéntes tevékenység jelentős haszonnal jár az önkéntes személyére, személyiségfejlődésére nézve is).²

A hivatalos magyar önkéntesség meghatározás nagyon hasonlít a fentebb idézet definícióhoz. A Kormány **1068/2012. (III. 20.) Korm. határozata a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012–2020 elfogadásáról és a végrehajtásához szükséges középtávú feladatokról** a Magyar Közlöny 2012. évi 32. számában jelent meg. A Nemzeti Önkéntes Stratégiát (NÖS) a kormányrendelet 1. melléklete tartalmazza, első fejezetében arra vállalkozik, hogy meghatározza az önkéntesség fogalmát:

„Az önkéntesség olyan tevékenység, amelyet a személy szabad akaratából, egyéni választása és motivációja alapján, a pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végez más személy, személyek vagy a közösség javát szolgálva. Sajátos értékeket hordoz magában, amely

¹ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „Az önkéntes tevékenység: szerepe az európai társadalomban és kihatásai” (2006/C 325/13) 3.5 fejezet

² Az előbbieken idézett EGBSZ vélemény 3.1 fejezet

megkülönbözteti a fizetett munkától. Önmagában jó és értékes, egy mód, mellyel képessé tehetjük a társadalom tagjait, hogy aktív szerepet vállaljanak mind tágabb földrajzi, mind szűkebb érdekközösségekben, mely egyidejűleg hasznos a támogatásra szorulóknak és az önkéntes munkát végzőknek is. Az önkéntesség az egyik eszköze az esélyegyenlőség fejlesztésének, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a foglalkoztatottság növeléséhez, segíthet a munkanélküliek munkaerőpiacra történő visszatéréséhez, de nem helyettesítheti a fizetett munkaerőt.”

A két fogalom-meghatározást összehasonlítva eltéréseket figyelhetünk meg. Az egyik különbség, hogy a NÖS definíciója sokkal jobban kidomborítja az önkéntes tevékenység társadalmi hasznát, meghatározza, hogy ez a haszon miben realizálódik. Kiemeli a foglalkoztatás növelésének lehetőségét, sőt a Helyzetelemzés egy másik szakaszában már az önkéntes tevékenység potenciális gazdasági hatását is említi: „(...) az önkéntes tevékenységvégeztés olyan humán erőforrás, amely egyrészt hozzájárul társadalmunk erkölcsi, szociális, kulturális fejlődéséhez, másrészt a gazdaság – nemzeti jövedelemben mérhető – erősödéséhez.”

A másik különbség, hogy a NÖS egészen másként ragadja meg az önkéntes tevékenységnek az azt végzőre gyakorolt hatását. Ez abban nyilvánul meg, nem említi személyiségfejlődést, inkább arra helyezi a hangsúlyt, hogy az önkéntes értékesebbé válik, előnyökhöz juthat. „(...) általa mind a tevékenységet végző személy, mind a környezete többé és értékesebbé válik, hiszen végzésével mindenki olyan értékek birtokába jut, amelyek megerősíthetik a közösségi elköteleződés és felelősségvállalás tudatát, illetve mindezek mellett a későbbi élethelyzetekben vagy munkakeresésben fontos előnyöket biztosíthat.”

1.2 Az önkéntes munka és a közösségi szolgálat szabályozása Magyarországon

Rögtön felvetődhet a kérdés, miért kell egy ilyen nemes célokért végzett tevékenységet szabályozni? A válasz rendkívül egyszerű: **a felelősségi körök meghatározása, az önkéntesek jogainak és a fogadó helyek által biztosítandó feltételek rögzítése nagyon fontos, akárcsak az önkéntes tevékenységgel kapcsolatos munkajogi kérdések szabályozása.** A következőkben a közcélú önkéntes tevékenység jogi kereteit, illetve az önkéntességhez csak rendkívül lazán köthető iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) szabályozását tekintjük át. Utóbbit azért gondoljuk ebben a fejezetben megemlíteni, mert az IKSZ bizonyos feltételek mellett kinevelhet egy ifjúsági önkéntességet örömmel vállaló fiatalokból álló réteget.

1.2.1 A 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről

A 2005. évi LXXXVIII. törvény (továbbiakban: Köt.) kihirdetésével intézményesült Magyarországon az önkéntesség. A jogszabály célja, hogy a közérdekű önkéntes tevékenységet, mint jogviszonyt szabályozza és intézményesítse a magyar jogrendszerben.

Közérdekű önkéntes tevékenységen egy adott fogadó szervezetnél, de kizárólag a törvényben meghatározott tevékenységi körben, ellenszolgáltatás nélkül végzett munkát értjük. A fogadó szervezetekben közös, hogy közérdeket szolgálnak, **a törvény kizárja a profitorientált, piaci alapon működő szervezeteknél végezhető önkéntes tevékenység lehetőségét.**

A törvény hatályán kívül ettől eltérő szervezett önkéntes tevékenység is végezhető, szervezhető, de ebben az esetben a törvényben meghatározott juttatásokat a fogadó szervezet csak akkor nyújthatja járulégmentesen – az önkéntes számára pedig adómentes módon –, ha bejelentkezik a törvény hatálya alá, és bekerül a közérdekű önkénteseket fogadó szervezetek nyilvántartásába.

A törvény alapján önkéntes lehet **minden 10. életévét betöltött személy, amennyiben korának, fizikai-lelki és szellemi állapotának, képzettségének megfelelő tevékenységet végez,** amely nem veszélyezteti egészségét, fejlődését és tankötelezettségének teljesítését.

A 16. életévét be nem töltött önkéntes által a közérdekű önkéntes tevékenységre fordítható idő nem haladhatja meg tanítási szünet ideje alatt a napi 3, a heti 12 órát, tanítási időben a napi 2 és heti 6 órát és tanítási napon kívül a napi 3 órát. A 16. életévét betöltött, de a 18. életévét be nem töltött önkéntes által a közérdekű önkéntes tevékenységre fordítható idő nem haladhatja meg a napi 4,5 és a heti 18 órát.

A közérdekű önkéntes tevékenység önkéntes jogviszony keretében végezhető, amely a fogadó szervezet és az önkéntes között megkötött **önkéntes szerződéssel jön létre.** E szerződésnek szabályoznia kell – egyebek mellett – a tevékenység tartalmát, helyét, idejét, a pihenőidő felhasználását, és azokat a juttatásokat (munkaruha, utazási költség, szállás és étkezés stb.), melyeket az önkéntesnek biztosítanak.

A szabályozás kitér arra is, hogy a fogadó szervezet köteles biztosítani a biztonságos munkavégzés feltételeit, a szükséges pihenőidőt, a közérdekű önkéntes tevékenység ellátásához szükséges tájékoztatást és irányítást, az ismeretek megszerzését. A fogadó szervezet kötelességei közé tartozik, hogy a **tizenharmadik életévét be nem töltött**

önkéntes, illetve a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú önkéntes esetén a közérdekű önkéntes tevékenység folyamatos, szakszerű felügyelete is.

Az önkéntes kötelességei is szabályozásra kerültek. Be kell tartania a tevékenységére vonatkozó jogszabályokat, etikai előírásokat, a fogadószervezet utasításait. Utóbbi abban az esetben is megtagadható, ha az utasítások veszélyeztetik az önkéntes testi épségét, vagy ha jogszabályba vagy az önkéntes szerződésben foglaltakkal ütközik.

A 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről nem szabályozza az iskolai közösségi szolgálat kereteit, határozottan elkülönítve a két tevékenységet.

1.2.2 Az iskolai közösségi szolgálat szabályozása

Az iskolai közösségi szolgálat definíciója a 2011. december 29-én elfogadott 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről rögzíti (4.§ (13) bekezdés), e szerint: *„közösségi szolgálat: szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása.”*

A meghatározásban megjelennek az önkéntességet teljes mértékben jellemző anyagi érdekektől való függetlenség, a környezetvédelmi, szociális és a közösség javát szolgáló célok, **a tevékenység még sem sorolható az önkéntességhez. Ennek oka, hogy – bizonyos kivételektől eltekintve³ – az IKSZ az érettségizni kívánók számára kötelező** a köznevelési törvény 6.§ (4) bekezdése alapján: *„A középiskola elvégzését közvetlenül követő érettségi vizsgaidőszakban az érettségi vizsgák megkezdésének feltétele ötven óra közösségi szolgálat elvégzésének igazolása.”* A törvény arról is rendelkezik, hogy az 50 óra teljesítését a 2016. január 1. után megkezdett érettségi vizsga esetében kell megkövetelni. **Könnyen belátható, hogy ami kötelező, az nem lehet önkéntes.**

A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet már a részletekre is kitér. A 45. fejezet (A középiskolában a közösségi szolgálattal kapcsolatos rendelkezések) 133. § (2) bekezdése határozza meg, hogy a közösségi szolgálat keretei között milyen területeken folytatható IKSZ tevékenység, ezek:

a) az egészségügyi,

³ Kivéve: a felnőttoktatásban részt vevő tanulókat és b) azon sajátos nevelési igényű tanulókat, akiket a szakértői bizottság javaslata alapján a közösségi szolgálat alól az igazgató határozatban mentesített.

b) a szociális és jótékonyági,

c) az oktatási,

d) a kulturális és közösségi,

e) a környezet- és természetvédelemi,

f) a katasztrófavédelmi,

g) az óvodás korú, sajátos nevelési igényű gyermekekkel, tanulókkal, az idős emberekkel közös sport- és szabadidős területek.

A továbbiakban az EMMI rendelet szabályozza, hogy az IKSZ tevékenységet végző diák számára mentort kell biztosítani, a 9-11. évfolyamon tanulókat érinti a program, részükre az 50 órát⁴ 3 év alatt arányosan kell elosztani, egy alkalommal legalább egy, legfeljebb 3 órás lehet a segítő tevékenység. Meghatározásra kerülnek a szabályozási dokumentumban a diákat, a fogadó intézményt és a pedagógust érintő adminisztrációs elvárások is.

A 110/2012. (VI. 4.) kormányrendelet mellékletében megjelent Nemzeti alaptanterv is nevesíti a közösségi szolgálatot: *„A civil szervezetek céljai, lehetőségei, jelentőségük, néhány ismertebb nemzeti és nemzetközi civil szervezet tevékenysége. A tágabb közösségért (iskola, helyi közösség, település), végzett önkéntes munka lehetőségei és jelentősége, közösségi szolgálat. Katasztrófavédelmi, polgári védelmi és honvédelmi alapismeretek.”*⁵

1.3 Az önkéntesség mozgatórugója

Egy társadalom fejlettségének fokmérője a szolidaritás. Egy szolidáris társadalomban az egyik legfontosabb érték a segítségnyújtás, a gyengébbek, a rászorulóknak segítése. Magyarország távol áll attól, hogy egy ilyen ideális közösség legyen, de rengeteg civil szervezet, magánember, sőt a vállalkozói szféra egyre bővülő része is hoz létre olyan programot,⁶ vagy csatlakozik egy már működőhöz, amelynek célja a segítségnyújtás: gyermekeknek, időseknek, mélyszegénységben élőknek, romáknak, mozgáskorlátozottaknak,

⁴ A 60 perces óráknak része 5 óra felkészítő, és 5 óra záró foglalkozás.

⁵ Életvitel és gyakorlat (9-12. évfolyam) közműveltségi tartalmában szerepel a „Pályaorientáció, közösségi szerepek” részben

⁶ Üzleti körökben jellemző, hogy CSR (Corporate social responsibility), azaz társadalmi felelősségvállalási programot finanszíroznak, amely a cég saját erőforrásait használja, és egy adott társadalmi feszültség enyhítésére hoznak létre.

betegeknek, fogyatékossgal élőknek, bántalmazottaknak, gyermeküket egyedül nevelőknek és sorolhatnánk. A segítségnyújtás annak is jó, akin segítenek, és annak is, aki segít.

A szociális szférában az önkéntes mindig segítséget nyújt, azaz ad valami olyasmit másvalakinek, akinek ez fontos: odafigyelést, türelmet, időt. Odafordul a másik felé.

Az emberek nagy része szeret önzetlenül jót cselekedni, az önkéntes tevékenység tulajdonképpen ezen a bázison jött létre. **De miért jó jót csinálni?** Ezt az évezredek kérdést nem most fogjuk megválaszolni, de azért néhány egymástól eltérő magyarázatot röviden ismertetünk.

A monoteista vallásokban, a kereszténység esetében is **olyan erkölcsi szabályok vannak, melyek meghatározzák, mi a jó, és mi a rossz**, a hívőknek ez iránymutatást ad. Ezek a szabályok hangsúlyozzák az erényes életet, a szegények istápolását, elítélik a gonoszságot, a restséget, és embertársaink szeretetére szólítanak fel. Ezek a szabályok egyúttal parancsok is, ezért szellemükben élni az adott vallási közösséghez tartozás érzését erősíti. Nem véletlen, hogy Magyarországon a karitatív tevékenységet végző szervezetek nagy része valamilyen keresztény egyházhoz, vallási egyesülethez kötődik.

A darwinista, a természetes szelekcióból levezetett evolúció ateista hívei teljesen más magyarázatot adnak arra a kérdésre, hogy miért jó jót csinálni. Egyik jeles tudománytörténész képviselőjük, Richard Dawkins az Isteni téveszme című könyvében önálló fejezetet szentel a témának (**Az erkölcs gyökerei: mitől vagyunk jók?**). A magyarázatok többfélék, a jó cselekedet alapulhat a kölcsönös előnyök rendszerén, a genetikai rokonságon (a faj fennmaradása érdekében tett gondoskodás), a játékelmélet egyik legstabilabb megoldásán („Kezdetben légy rendes és figyeld a többieket! Aztán a jót fizess vissza jóval, a rosszat pedig torold meg!”), az emberi társadalomban a nyelv és a szóbeszéd kialakulásával fontos szerepet kapó megítélésen vagy az altruizmusban megnyilvánuló felsőbbrendűség is.

Dawkins említett könyvében felidézi Marc Hauser harvardi biológus egyik kísérletét: *„Öt ember haldoklik egy kórházban, mindegyiknek más-más szerve mondta fel a szolgálatot. Mindegyikük megmenekülhetne, ha egy donor pótolná a hibás szervet, ilyen azonban nem áll rendelkezésre. A sebész észreveszi, hogy a váróban ül egy egészséges férfi, akinek mind az öt kérdéses szerve hibátlanul működik és alkalmas a transzplantációra.”* A kísérlet során embereket kérdeztek meg, hogy egy ilyen hipotetikus szituációban mit tennének. Szinte senki sem akadt, aki szerint morális cselekedet lenne megölni azt az egyet, hogy megmentse a

másik ötöt. A kísérletet megismételték ateista és vallásos emberek csoportjaival, az eredmény elgondolkodtató: a megkérdezettek 97%-a nyilatkozott úgy, hogy erkölcsileg tilalmas megölni a váróban ülő egészséges embert, a válaszadó ateisták és hívők között nem volt statisztikailag szignifikáns különbség.

1.4 Az önkéntesség hatása a személyiségfejlődésre

A személyiség változása visszacsatolások eredményeképpen jön létre. Köztudott, hogy a büntető, megtorló visszajelzés sosem lehet olyan hatékony, mint a megerősítő. Ez általánosan igaz a gyermek- és ifjú korra, de túlnyomórészt a felnőtteknél is működik. Amennyiben az önkéntes egy emberekkel – és nem a természeti környezettel – foglalkozó, segítő programban vesz részt, a visszacsatolások sűrűn fognak érkezni. Akin segít, az meglehet, ki sem fogja mondani, hogy milyen jó dolgok történnek vele, de viselkedésén látható lesz, az odafigyelés, a segítségnyújtás a legtöbb esetben közvetlen visszajelzést vált ki. **Ez az interakció mindenkit megerősít, aki kapja a segítséget, odafigyelést, gondoskodást, és azt is, aki kapja.** A pozitív visszacsatolásoknak pedig jelentős hatása van az énképre, az önértékelésre, mindezek az egészséges személyiségfejlődés fundamentumai. Erősödik az önbizalom, a felelősségérzés, mindez pedig magabiztosságot ad.

Az önkéntes munka mindig közösségben folyik, ennek a ténynek szintén erős személyiségfejlesztő hatása van. Közösségben a passzív és az agresszív személyiségjegyekkel rendelkező emberek visszahúzó erővel bírnak, éppen ezért állapítható meg, hogy nem mindenki alkalmas önkéntesnek, főleg a közösségfejlesztési, szociális segítséget nyújtó programokban. **Fiatalok esetében az önkéntes tevékenység erősíti az együttműködésen alapuló, asszertív kommunikáció és viselkedés elsajátítását,** megerősítését, ez pedig jelentősen képes hozzátenni az ember személyiségfejlődéséhez, hiszen a kommunikációs készségeket és a szociális kompetenciákat is fejleszti. Felnőtteknél a fogadó helyek felelőssége az önkéntesek kiválasztása, ezért nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a megfelelő ember kerüljön a megfelelő feladatra. A kiválasztásnál az asszertivitásnak nagy jelentősége van, még akkor is, ha ez a készség fejleszthető.

Minden közösségben kialakulhatnak konfliktusok, nyilvánvalóan az önkéntes fogadó helyeken is. A fogadó szervezet szakembereinek folyamatosan kezelniük kell a kisebb-nagyobb konfliktusokat az adott közösségen belül, **az önkéntes pedig megtapasztalja, hogy mely eszközök a legalkalmasabbak a problémák megoldására.** Ez ismét egy olyan

képesség, amely hozzátesz személyiségükhöz, és a gyakorlatban is képesek lesznek használni a mindennapi társas érintkezés során.

2. Az ifjúsági önkéntesség általános módszertana

Jelen fejezetben az ifjúsági önkéntesek megszólításának, bevonásának, felkészítésének, munkába állításának és támogatásának általános alapelveit fogalmazzuk meg. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat által alkalmazott módszerekre, az ifjúsági önkéntesekkel történő foglalkozás speciális tartalmi elemeire az 5. fejezetben térünk ki.

2.1 Középpontban a felelősség

Egy fiatal bevonása egy közösségi, szociális célú programba óriási felelősséggel jár. Amennyiben körültekintően járnak el az adott program irányítói, olyan **új tagokkal bővíthet a csapat, akik hosszú időre elköteleződnek**, szociális érzékenységük megerősödik, környezetüknek pedig átadják a közösségért tevékenykedés örömmel megélt tapasztalatát. Mindezek miatt az ifjúsági önkéntesek megszólításának, bevonásának, képzésének és adott feladat mellé rendelésének folyamatát alaposan, **minden részletre kiterjedően érdemes megtervezni**, hiszen amennyiben ezek az eljárások nem megfelelőek, a potenciális önkéntesek örökre hátat fordíthatnak ennek az önzetlen segítő tevékenységnek.

2.2 A kiválasztás megtervezésének fontossága

Egy adott program adott helyszínére megtalálni a megfelelő ifjúsági önkéntest összetett folyamat. A kiindulási pont az, hogy **olyan szituáció jöjjön létre, amelyben mind a három szereplő nyertesnek érzi magát.**

A program lebonyolítóinak kapacitásai szabadulnak fel. Ugyan a több, egymás mellett futó feladat megoldása nagyon fontos kompetencia, de amikor erre a korlátozott erőforrások miatt folyamatosan és nagy nyomás alatt kényszerülnek a szakemberek, akkor gátló tényezővé alakul, fokozza a leterheltséget. Amikor a programok megvalósítói nem csak a szakterületükre koncentrálnak, hanem már az ahhoz köthető szervezési és egyéb részfeladatok sokaságát látják el, akkor ez hatással lesz a kreativitásra, a szakmai kihívásokra való átgondolt és megnyugtató megoldást kínáló válaszok megtalálására. Egy adott területen dolgozó munkatársnak a szakértelme a legnagyobb értéke, minél inkább egyéb feladatok kötik le az energiáját, annál kevesebbet tud azon a terepen mozogni, ahol képessége, végzettsége, habitusa miatt a leginkább otthonosan érzi magát és a legtöbbet képes átadni az adott program által megszólítottaknak.

Az ifjúsági önkéntes szeretne valami jót, hasznosat, az emberek javára szolgáló tevékenységet végezni, és előlegezzük meg a bizalmat, hogy ez az iskolai közösségi szolgálat keretében *kötelezően* 50 órányi közösségi szolgálatot vállaló diákokra is igaz, nagy valószínűséggel kijelenthető, hogy csoportjuk egy adott közösségért tenni akarást tekintve heterogén lehet. Az IKSZ keretében feladatot vállalók ugyan nem is önkéntesek, de amennyiben a fogadó fél jól végzi a dolgát, megtalálhatja körükben azokat a középiskolásokat, akik a későbbiekben csatlakoznak a csapathoz – már valódi önkéntesként. Fontos, hogy ezeket a diákokat megtalálja az MMSZ, erre vannak is példák. A módszertani vezetővel készített interjúból kiderült, hogy az önkéntes koordinátoroknak tapasztalatai vannak a közösségi szolgálat nehézségeiről. A gyerekek nehezen vagy egyáltalán nem tudják szétválasztani az önkéntesség fogalmát az iskolai közösségi szolgálattól (IKSZ) A diákoknak eltérő attitűdjei fűződnek az iskolai önkéntes szolgálathoz. Az önkéntes koordinátorok tapasztalatai alapján elmondható, hogy vannak olyan diákok, akik csekély energia befektetéssel szeretnék csak teljesíteni a szolgálatot, és csak aláírattják a fogadóhellyel a papírjukat. Arra is számos példa van, hogy a diákok egy kisebb közösségbe érkezve együttműködnek valódi önkéntessel, nagyon jól élik meg a segítő tevékenységet. Azok a diákok akiknek pozitív élményeik voltak és kapcsolataik alakultak szívesebben mennek vissza önkéntesnek az intézménybe.

Tény, hogy azok az ifjúsági korcsoportba tartozó önkéntesek, akik elkötelezettek valamilyen hasznos közösségi munkát végezni szabadidejük terhére, visszacsatolást szeretnének, hogy munkájuk hasznos volt, ez úgy érhető el, ha kompetenciáiknak és érdeklődési körüknek megfelelő feladatokat kapnak. Ebben az esetben jól is fogják magukat érezni az önkéntes tevékenység keretei között, ráadásul az önkéntes tevékenység során olyan tudásra, képességekre és készségekre tesznek szert, melyek nem csak személyiségük kiteljesedéséhez járul hozzá, de olyan készségekre tesznek szert, melyek segítségével a későbbiekben könnyebben tudnak majd a munkaerőpiacon elhelyezkedni.

Abban az esetben, ha a fent említett szereplők a helyükön vannak, **az adott programok célcsoportjának tagjai is jól járnak,** hiszen több figyelem jut rájuk, a foglalkozások gördülékenyebbek, az együtt töltött idő hasznosulása intenzívebb lesz. Az ifjúsági önkéntesség a környezetvédelem mellett leginkább a szociális segítő programokhoz kötődik, ahol a megszólítottak körében jellemző az ingerszegény környezet: rossz lakhatási körülmények, esetleg intézményi környezet, ahol hozzájuk hasonló nehéz helyzetű emberek, családok élnek, a gyerekek sok esetben szegregált iskolába járnak. Ezek a körülmények azzal

járnak, hogy a szegényeken túli világgal alig vannak érintkezési pontok, ezért az itt élők a többségi társadalom mintáival a legritkább esetben találkoznak. Az ifjúsági önkéntesek megjelenése az adott programban emiatt is nagy jelentőséggel bír, hiszen személyükben bővül a kör, akikkel a célcsoport tagjai érintkezhetnek, beszélgethetnek és együttműködhetnek, ezáltal is olyan mintákat megismerve, amelyek segítik későbbi társadalmi beilleszkedésüket.

2.3 Az önkéntes munka kiajánlása

2.3.1 A feladatok meghatározása

Sok civil szervezethez hasonlóan a Málta szociális programjaira is jellemző a komplexitás, nem csak egy adott tevékenység (labdarúgás, zenélés stb.) elsajátítása a központi elem, sőt, ez inkább csak másodlagos, a fő cél minden esetben az adott közösség megerősítése szociális kompetenciáik fejlesztése, és a nehéz élethelyzetekből való kikerülés támogatása által. Ez azzal jár, hogy **az egyes programok egészen eltérő tevékenységeket is befogadnak: játékot, közös kirándulást, bemutatkozást más közösségeknek, versenyeket, kulturális és sport rendezvények megtekintését stb. Ez a legtöbb ifjúsági önkéntes szervezetre igaz, hiszen így, ezekkel az eszközökkel, ezek sokféleségével lehet a leginkább eredményeket elérni.**

Amikor a potenciális ifjúsági önkénteseket meg kívánjuk szólítani, kiemelt jelentősége van annak, hogy **konkrét feladatokat jelöljünk meg.** Mivel a segítő programok komplexek, jelentősen csökkenne az érdeklődők száma, ha kizárólag összetett feladatokra várnánk jelentkezőket. Valószínű, hogy valakinek van ambíciója az egyik feladatra, míg a másik teljesen idegen tőle. Ezt szem előtt tartva **fel kell térképezni azokat a pontokat, amelyek az adott programban önkéntesek munkájával színesebbé, gördülékenyebbé tehetők.** Meg kell nevezni, hogy pontosan mely feladatra hány főt keres az adott program, heti, havi bontásban, továbbá a tervezhető, konkrét dátumokhoz köthető, de nem rendszeresen ismétlődő rendezvényekre (táborok, találkozók stb.) is érdemes felhívni a figyelmet.

Nagyon fontos, hogy az adott programmal kapcsolatban tárgyilagos leírást tegyen közzé a program gazdája, hogy **az önkéntességen gondolkozó fiatal láthassa a munkavégzés helyét, célcsoportját, célját, eredményeit.** Ez utóbbit hangsúlyozni szükséges, hiszen az elért eredmények mutatják meg, hogy merrefelé is tart a program, ezen kívül erős motivációs erővel is bír.

A környezet és a program célcsoportjának bemutatása a rendkívül előítéletes magyar társadalom miatt szükséges, az előítéletesség főként a romákat és a legszegényebbeket érinti. Általában **a szociális tematikájú segítő programok a nélkülöző közösségeket kívánják megszólítani, ezzel az önkéntesnek jelentkezőknek tisztában kell lenniük**, ez egy fontos feltétele annak, hogy az adott program gazdája megtalálja a megfelelő embert a kijánlott feladatra. Annak ellenére, hogy több felmérés szerint is a magyar lakosság jelentős részére jellemző a romák, illetve a szegények iránti előítéletesség, sok fiatal nem így gondolkodik, ők bevonhatók különféle segítő programokba.

2.3.2 Miért érdemes önkéntes munkát vállalni?

Az emberek nagy részének növeli az önbecsülését – és társadalmi megbecsültségét –, ha a környezetében élők számára hasznos tevékenységet végezhet. Ennek több formája van, az adakozástól a spontán segítségnyújtásig, az idősekre való fokozott odafigyeléstől az önkéntes munkáig. **Az önkéntes munka kijánlása során erre alapozva érdemes kedvet csinálni az érdeklődőknek. Ennek két fókusza van.**

Egyrészt szükséges hangsúlyozni, hogy egy olyan feladat ellátására keres a szervezet önkénteseket, amely **nehéz sorsú embereknek, főként gyerekeknek, fiataloknak kíván abban segíteni, hogy a családi környezetük megszabta korlátok közül kitörjenek**, azaz esélyt kapjanak arra, hogy szorgalmukkal, odafigyelésükkel, tanulni vágyásukkal helyzetüket javítsák, jobban megértsék a világot, így abban otthonosabban mozoghassanak. **Tapasztalat, hogy nem csak annak lehet kedvet csinálni az önkéntes munkához, aki ezt megengedheti magának**, vagy családi motivációi mellett fontosnak tartja, **hanem annak is, aki maga is sok segítséget kapott valamely segítő programtól és élete jobbra fordult**, hiszen tudja, hogy mit jelentett számára az adott támogatás azon a téren, hogy egyről a kettőre jusson, róluk lemondani komoly hiba.

A feladat nemes voltának hangsúlyozása során kerülendő a paternalista megközelítés, nem azért megyünk önkéntesnek, mert mi olyan nagylelkűek vagyunk, hogy ezt is megtehetjük, hanem azért, mert **másokon segíteni jó, valami olyat teszünk, ami a világot – a társadalmat, melyben élünk – egy kicsit jobbá teszi.**

A másik fókusz kicsit a potenciális önkéntes érdekeire kell, hogy hasson. Rengeteg mindent kaphat egy fiatal az önkéntességtől. **Jelentősen javulhatnak a kommunikációs képességei, tapasztalatot szerezhet abban, hogyan lehet más embereket – figyelve méltóságukra – önzetlenül támogatni**, hogy csak a legjelentősebbeket említsük. A támogatói

munka során egyből visszacsatolást kap a fiatal, hogy valódi segítséget volt képes nyújtani, és így átélhető, hogy a közös munka során mindenki előrébb jutott, a kis részfeladat megugrásra került, így következhet egy újabb lépés a cél elérése érdekében.

A későbbiekben lesz arról szó, hogy szükség van az önkéntes-jelölteket érzékenyíteni, képezni. Amikor az önkéntes-fogadó program kedvet akar csinálni a potenciális jelölteknek, **érdemes bemutatni, hogy milyen képzéseket kínál, és azoknak mi a szakmai tartalma, elvégzésük során milyen kompetenciák javulhatnak** (pl. szociális készség, önismeret, együttműködési készség), és hogy ezek fejlesztése mennyire fontos a különböző munkakörökben, továbbá a mindennapok során.

Fontos bemutatni, hogy az önkéntes milyen munkahelyi csapat tagja lesz, azt, hogy a célok elérése együttműködésen, rugalmasságon és az innovatív megoldásokon keresztül vezet.

Az ifjúsági korosztályon belül létezik két speciális csoport, esetükben a praktikumot is érdemes kiemelni.

Az egyik az iskolai közösségi szolgálaton keresztül bevont **középiskolások**, akik számára **ez a tevékenység 50 órában kötelező**, azaz az érettségire bocsájtás feltétele, néhány kivételtől eltekintve. Az ifjúsági önkéntes munka és az iskolai közösségi szolgálat közti különbséget az előző fejezetben bővebben kifejtettük, itt csak azért említjük ismét, mert **jó együttműködés esetén könnyen megvalósulhat, hogy az IKSZ keretei között a programba bevont diák az 50 órát követően ifjúsági önkéntesként folytatja a szervezetnél a munkáját.**

A másik csoport a felsőoktatási hallgatóké, akik esetében a szakirányukhoz szakmailag illeszkedő önkéntes munka **akár egyetemi gyakorlatként is elszámolható.**

2.3.3 Az önkéntes munka lehetőségének kommunikációja

Nem elég meghatározni a feladatokat és az azok vállalásával járó előnyöket, **azokat el is kell juttatni a középiskolásokhoz, egyetemi hallgatókhoz, az ifjúsági korosztályhoz.** A fogadó szervezetnek ehhez érdemes mozgósítani kapcsolatait, azokat a civileket és intézményeket, amelyek képesek elérni a fiatalokat, így a bizalom megteremtése lényegesen könnyebb lehet, mivel a megszólítottak már van kapcsolata egy olyan aktórral, aki képes összekötni az önkéntes munkát kiajánlót és az ilyen típusú tevékenység iránt érdeklődőt.

Emellett nagyon fontos, hogy **a fiatalok körében elterjedt digitális platformokat, a közösségi médiát is intenzíven használják, hiszen ezekkel a kommunikációs csatornákkal**

érhető el a leginkább eredményesen a potenciális önkéntes. Érdemes ezeket a digitális platformokat kombinálni, rendkívül hatékony lehet ugyan a szociális média, azonban egy jól felépített, jól strukturált és információkban gazdag honlap képes megfelelő háttérrel nyújtani a komolyabban érdeklődők számára.

Annak, aki érdeklődik a felkínált feladat iránt, **nagyon pontos információkat szükséges adni, hogy miképpen és mikor léphet kapcsolatba olyan személlyel, akinek kérdéseket tehet fel.** Komoly hiba például, ha a túlszűfolt programvezető mobil elérhetősége időkorlátozás nélkül kerül megadásra, hiszen egy ismeretlen szám visszahívása kapacitásproblémák közepette könnyen elsikkadhat, ez pedig megakadályozhatja a kapcsolatfelvételt. Érdemes végiggondolni az adott szervezet keretein belül, hogy mely munkatárs a leginkább alkalmas arra, hogy az első érdeklődő telefon fogadására készen álljon, akár a meghirdetésben rögzített korlátozott időpontban. Meggyőző lehet olyan **nyílt nap szervezése**, melynek keretében volt és jelenleg is aktív önkéntesek tájékoztatják az érdeklődőket.

2.4 Az önkéntesek kiválasztási folyamat

2.4.1 Az első találkozás az önkéntes munka iránt érdeklődőkkel

Magyarországon az önkéntesség kultúrája folyamatosan fejlődik, de messze nem éri el azt a szintet, mint, mondjuk, a skandináv államokban. Az ifjúsági korosztályt lekötik tanulmányai, egzisztenciájuk megteremtése, a párkapcsolati kezdeményezések. Mindezek miatt nem életszerű, hogy a felkínált feladatokra a fogadó szervezet tömeges jelentkezéssel szembesül. Ezen körülmények miatt érdemes energiát fektetni abba, hogy **egyénenként és személyesen hallgassa meg az adott program vezetője vagy a munkatársa a jelentkezőt, jelentkezőket.** Az első találkozáson fontos tisztázni az önkéntes jelölt motivációit, azt, hogy mit tud a programról, annak célcsoportjáról, az elérni kívánt célokról. Az első megbeszélésen **jelen kell lennie annak a munkatársnak, akinek a részfeladatait át kívánják adni az önkéntesnek, hiszen kettőjük együttműködése, a kölcsönös szimpátia megléte lesz az alapja a közös munka sikerének.**

2.4.2 Az önkéntesek kiválasztása

Minden egyes programvezetőnek el kell döntenie, hogy **milyen készségek és kompetenciák megléte garantálhatja az önkéntes beilleszkedését a munkafolyamatba.** Különböző

feladatokhoz különböző fajta készségek és képességek szükségesek, eltérő feladatokhoz eltérő személyiségjegyekkel és kompetenciákkal rendelkező fiatalok kiválasztása is indokolt lehet. Az viszont mindenképpen elengedhetetlen, hogy szociális (közösségi) kompetenciáit tekintve a jelentkező elérjen egy olyan szintet, amely az együttműködésen, elfogadáson alapuló közös munkát lehetővé teszi.

Az esetek egy részében egyeztetési gondok gátolhatják meg az önkéntes munkába állását. Az egyik **lehetséges probléma, hogy átfedés van az önkéntességre jelentkező folyamatos kötelezettségei** (pl. edzés, szakkör, képzés stb.) **miatt foglalt időpontok és a program megvalósításának időszaka között.** Éppen ezért fontos, hogy az **ilyen típusú technikai részletek megbeszélésre kerüljenek.** Amennyiben nincs ilyen átfedés, fel kell tenni azt a kérdést is, hogy **okoz-e nehézséget a program helyszínének megközelítése.** Községen, kisvárosban belül ez valószínűleg kevésbé problémás, de nagyvárosban belül vagy esetleg települések közötti utazás esetén ez már egy releváns kérdés lehet, amelyre meg kell találni a választ, a megoldást. Ilyen problémák megoldására gyakran alkalmazott módszer, hogy felnőtt önkéntes juttatja el a program helyszínére a fiatal.

2.5 Az önkéntesek felkészítése

Az ifjúsági önkéntesek kiválasztását követően **a fogadó szervezet programjához konkrétan köthető, és általános, az elvárt kompetenciák fejlesztésére koncentráló képzésekre is szükség van.** A legjobb megoldás, ha mindkét terület felölelésre kerül egy komplex érzékenyítő tréning keretében vagy egymásra épülő képzési szakaszok valósulnak meg.

Az önkéntesség során mindig segítségnyújtásra kerül sor, környezetvédelmi probléma esetén a természetben megjelenő problémát igyekeznek megoldani, a segítő, szociális programok keretében mindig az ember áll a középpontban. **Rászoruló embereknek segíteni óriási felelősség,** a támogatói tevékenység akár rosszul is elsülhet („a pokolba vezető út is jó szándékkal van kikövezve”). Éppen ezért a segítségnyújtás szakmai alapelveinek feldolgozására mindenképpen időt kell szakítani.

A szociális kompetencia rengeteg mindent foglal magában, közülük egyet emelnénk ki, mint egy olyan területet, amely az érintett ifjúsági korosztályban még jól fejleszhető: a szociális készségeket. A képzés során mindenképpen törekedni kell arra, hogy **a szociális készségek fejlesztésére, az eredmények interiorizációjára (belsővé válására) alkalmas gyakorlatokra, játékokra is sor kerüljön.**

A későbbiekben (5.2.4.2 fejezet) röviden ismertetjük a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársai által az EFOP-1.3.6-17-2017-00001 (Ifjúsági Önkéntes Közösségek Hálózata) projekt keretében kidolgozott képzési rendszert, melynek egyik eleme a középiskolásoknak kidolgozott komplex érzékenyítő tréning tematikája.

2.6 Első látogatás az önkéntes munka helyszínén

Az első látogatásig már eldőlt, hogy az ifjúsági önkéntes hol, milyen célcsoporttal, milyen kollégákkal együttműködve és konkrétan milyen feladatot fog ellátni. Tisztázódott, hogy melyek a megfelelő időpontok az önkéntes számára, és az is, hogy havonta hány alkalommal lehet rá számítani. Mindezek ismeretében lehet megszervezni a program helyszínén történő bemutatását. Az első találkozás kiemelten az ismerkedésről szól, erre vannak megfelelő technikák, játékok, ezek alkalmazása javasolt.

A kollégákat leginkább munka közben lehet megismerni, ezért az ismerkedést követően fontos, hogy a program keretében végzett tevékenységek a megszokott rutin szerint menjenek. Ennek keretében azért érdemes a csoportmunka szabályait ismételtén tudatosítani.

2.7 Kommunikációs csatornák kialakítása, használatuk szabályozása

Mint minden segítő programnál, **az ifjúsági önkénteseket fogadóknál is a zavartalan lebonyolítás érdekében komoly szervezőmunkára, élő kommunikációs csatornákra van szükség. Nem csak külső intézményekkel zajlik a kommunikáció, hanem a célcsoport tagok között, a program munkatársai és a célcsoport tagok között is.** Ez utóbbi láncba a legelejen be kell illeszteni az ifjúsági önkéntest: telefonszámok, e-mail címek, közösségi média („ismerősök”) és így tovább. Az okostelefonok térhódítása megállíthatatlan, nagyon sok esetben még a mélyszegénységben élők, akár telepi környezetben is rendszeresen használják, ezt a helyzetet fel kell használni a szervezési feladatok megkönnyítése érdekében.

Önkéntesként dolgozni felelősséggel jár. A kommunikációnak abban is nagy szerepe van, hogy amikor az önkéntesnek váratlanul közbe jön valami, tudja értesíteni a kollégáit, ha szükséges, akkor a célcsoport tagjait, hogy adott esetben ne számítsanak rá. Ennek protokollját érdemes egymás között megbeszélni.

2.8 Mentori munka: a visszajelzések fontossága

Az ifjúsági önkéntes nagy valószínűséggel – az addigi rövid diákmunkákat leszámítva – az adott programba bekapcsolódva végez először rendszeres és az iskolai élethez, kulturális- és

sporttevékenységeken túli tevékenységet. Éppen ezért **kiemelt jelentőséggel bír, hogy munkájával kapcsolatban folyamatos visszajelzéseket kapjon.**

Ennek legjobb kerete, ha mentor segíti, figyel rá, és tőle rendszeres visszajelzést kap az ifjúsági önkéntes.

A mentor fő feladata a tanulási folyamat segítése, azaz olyan **támogató környezet biztosítása**, melynek során, ha valaki hibázik, megbeszélik, legközelebb hogyan lehetne a hasonló eseteket elkerülni. Persze nem csak a hibák esetén számít a visszacsatolás, a támogató környezet megteremtése arról is szól, hogy **folyamatos a pozitív megerősítés**, a dicséret, a bátorítás, a problémakezelési és egyéb asszertív technikák tanítása, azok elsajátításának támogatása. Az így megszerzett készségek, kompetenciák kihatnak az ifjúsági önkéntes tudására, a személyisége gazdagodik általuk és az önértékelése is javul.

2.9 Mérföldkövek

Az elért eredményeknél (pl. jól sikerült találkozó, tábor, verseny, koncert stb.) után meg kell állni egy pillanatra, tudatosítani szükséges a sikert. Meg kell beszélni, hogy mi okozott nehézséget, hol történt kommunikációs zavar, mit lehetett volna másképp, jobban megszervezni, megcsinálni. Ezt mindenképpen a tanulási folyamat részévé kell tenni, ez a továbblépés és a megújulás biztosítója.

A nyári táborok ideálisak a számvetésre, ráadásul a már egy ideje önkéntesként dolgozó fiatal itt már tovább is léphet egy szintet: saját tapasztalatait is átadhatja az új önkénteseknek. A táborok sokszor fogadnak olyan önkéntes segítőt, akik a folyamatos segítő tevékenységben nem tudnak részt venni, de egy-egy nagyobb rendezvényen vagy táborban szívesen vállalnak feladatot, közöttük vannak az önkéntességgel ismerkedők, újoncok is. A „rég” és az „új” fiatal önkéntesek közötti kommunikáció jótékony hatással lehet az újoncok későbbi elkötelezettségére is.

2.10 Az önkéntes kap is, nem csak ad: a fogadó hely felelőssége az önkéntese felé

Szó volt arról, hogy nagy felelősséggel jár ifjúsági önkéntest fogadni, fontos a feladatokat pontosan meghatározni, a jelentkező készségeinek és érdeklődésének megfelelő munkát biztosítani, a tevékenységek kereteit, tartalmát meghatározni, és a megfelelő kommunikációs csatornákat kialakítani. Egy valamiről nem esett szó, **a fogadó hely felelőssége, hogy fiatal önkéntese megtalálja a helyét a rendszerben (a segítő közegben)**. Mivel elsősorban szociális területen működő fogadó szervezetekről beszélünk, sokan gondolhatják, hogy ez

nem lehet probléma, ez pedig nem igaz, **az itt dolgozó emberek munkája szép, de nagyon nehéz**, sok esetben testileg és lelkileg is megterhelő. A kliensek, a célcsoport tagjainak helyzete nem változtatható meg egyik napról a másikra, emiatt némelyikük hangot is ad elégedetlenségének. A szociális munka állandó erőfeszítést igényel, azonban a siker csak kis lépésenként érhető el – és nem is minden esetben. Hiszen meghatározó az ügyfél általában rendkívül rossz iskolázottsági, lakhatási, szociális háttere, a jogszabályi környezet, a forrás- és kapacitáshiány és még sorolhatnánk. **Éppen ezért a szférában dolgozók körében jellemző a kiégettség**, az ezzel együtt járó tehetetlenség-érzet. Szerencsére a legtöbb segítő intézményben már felismerték, hogy ezzel a problémával foglalkozni kell, és foglalkoznak is vele. Mindez azért került megemlítésre, mert **a mentor kiválasztásánál mindenképpen mérlegelni szükséges annak személyiségét, kommunikációs készségeit, fontos, hogy a realitásokkal számoló, ám mégis optimista szakemberre bízzák a fiatal önkéntest.**

Fontos kiemelni, hogy az ifjúsági önkéntes mentora érezze át, **a rábízott fiatal segíteni szeretne, és őt ebben támogatni szükséges.** Ez a feltétele annak, hogy az ifjúsági önkéntes nyitottabbá és önállóbbá váljon, szélesedjen a látóköre, átélje tevékenysége pozitív hatását, meglássa munkája eredményeit, annak pozitív hatásait, kommunikatívabbá váljon. Ha mindezeket sikerül elérni, az önkéntes nagyon sokat kap, röviden összefoglalva: személyi autonómiája nő, személyisége pedig gazdagabb lesz.

3. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület **az ország egyik legnagyobb karitatív szervezeteként évente több százezer rászoruló embernek nyújt segítséget.** A máltai szemléletmód szerint az igazi segítség nem csupán a pillanatnyi szükségét enyhíti, hanem annál többet ad. A Máltai Szeretetszolgálat **munkatársai és önkéntes segítői keresztény szellemiségen alapuló szolgálatot végeznek.** Álláspontja szerint a leszakadó, kirekesztett emberek felemelése akkor lehet sikeres, ha a többség is elfogadja őket, ezért **a máltai misszió fontos része a társadalom megszólítása, az emberek bevonása a segítő programokba.** Tevékenysége mindig az emberre irányul, programjai, modellkísérletei súlyos társadalmi problémákra keresnek gyakorlatias válaszokat, melyekkel napjainkra meghatározó tényezőjévé vált a magyarországi kortárs szociális professzióknak.

3.1 A kezdetek

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat a rendszerváltozás óta fokozatosan fejlődött országos hálózattal rendelkező szervezetté, **tevékenysége mára három részre osztható:**

- **Hagyományos karitatív feladatok ellátása** – jelentősen támaszkodva az önkéntes hálózatra és a szeretetszolgálat helyi, települési önkéntes csoportjaira;
- **Részvétel a szociális és egészségügyi ellátórendszer intézményes szegmensében** (főbb típusai: idősgondozó, hajléktalanokat, fogyatékkal élőket, szenvedélybetegeket ellátó, családsegítő és gyermekjóléti, továbbá egészségügyi intézmények, szolgálatok);
- Valamint **egyes társadalmi problémákat célzó innovatív programok, modellkísérletek működtetése.**

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat a több mint 900 éves Szuverén Máltai Lovagrend magyarországi segélyszervezete. Jelmondata a hit védelme és a szegények szolgálata, jelképe a nyolcágú máltai kereszt. **A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 1989. február 4-én alakult meg. Alapító elnöke Kozma Imre atya.** Alig néhány hónappal a megalakulása után a Máltai Szeretetszolgálat történelmet formáló tényezővé vált a keletnémet menekültek befogadásával. 1989 augusztusa és novembere között 48.600 menekült ellátását szervezte meg. Nem sokkal később Romániában fegyveres összecsapások törtek ki a diktatúra megdöntésére, majd a volt jugoszláv államok között robbant ki véres háború. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat emberek ezreit mentette ki a háború sújtotta területekről, és hosszú időn át gondoskodott menekültek tömegéről. A kilencvenes években súlyos társadalmi feszültségekre koncentrált, először csináltatott szemüveget hajléktalan embereknek, bevezette Magyarországon a jelzőrendszeres házi gondozást, megnyitotta az első kerekesszék-javító műhelyt, önkéntes csoportjain túl napjainkra közel 300 intézményt felölelő intézményrendszert hozott létre.

A Szeretetszolgálat katolikus szervezet, amely Nagycsütörtököt tartja kiemelt ünnepének. Ezt az ünnepet úrvacsorának nevezik és hozzátartozik a lábmosás is, e nélkül a Nagycsütörtököt befejezetlennek tartják. A szeretetteljes alázatot jelképező gesztus a máltai szervezet számára azt jelenti, hogy a segítőknek mindig készen kell állniuk a lehajlásra. Kozma Imre atya ezt úgy fogalmazta meg, hogy **nem lehet másképp segíteni a másik emberen, csak úgy, ha találkozunk vele.** Valójában csak azt fogadjuk be, akit beengedünk az életünkbe. Ez az elv jelenik meg a jelenléten alapuló munkában, melynek során a Máltai Szeretetszolgálat képviselői az adott közösség mindennapjainak részeseivé válnak, megismerik gondjaikat,

szembesülnek az előttük álló kihívásokkal. Tevékenységüket a kísérés jellemzi. A segítségnyújtás első lépése a befogadás, a második a jelenlét, a harmadik a kísérés. A segítőnek elég közel kell lennie, hogy részleteiben lássa a bajokat, de kellő távolságot is kell tartania, hogy az egészet se tévessze szem elől. A Máltai Szeretetszolgálat küldetéséből adódó feladatai mindig az emberről szólnak, és **lehetőség szerint személyre szabott segítséget kínálnak**. A Szeretetszolgálat tapasztalatai szerint nem léteznek univerzális, mindenkinél alkalmazható megoldások, a problémákra személyes, vagy legalábbis helyi válaszokat keresnek.

3.2 Mindennapok

A Máltai Szeretetszolgálat mindennapos tevékenységét egyfajta szolgálat jellemzi: ételt és ruhát osztanak, szállást kínálnak a fedél nélkülieknek, ügyet intéznek az arra képtelen emberek helyett. A szolgálat ilyen értelemben azt jelenti, hogy **a bajba jutottak előtt mindig nyitva áll egy ajtó, van egy bármikor felhívható telefonszám, van hová fordulni a segítségre szorulóknak**. Maga az adomány jóformán bármi lehet: téli tüzelő, jogi tanács, éjszakai menedék, orvosi ellátás vagy éppen lelki vigasz.

A programok súlyos társadalmi problémákra keresnek gyakorlatias válaszokat. Így indultak útjára a cigánytelepeket és a szegregált közösségeket körülvevő láthatatlan falak lebontását célzó integrációs programok, és a nyomor felszámolására irányuló modellkísérletek. A karácsonyi „Adni öröm!” akcióban adományozók tízezrei küldhetnek tartós élelmiszert, a rászorulóknak számára.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 647 saját tulajdonú ingatlannal rendelkezik. Van köztük olyan is, amelyet szívességi használatra kaptak, önkormányzattól ingyen kaptak, esetleg bérelnek. A Szeretetszolgálat Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál 2017. augusztus 21-én nyilvántartott hatályos telephelylistáját az Alapszabály 2. sz. melléklete tartalmazza. Ezek alapján az egyesület 258 telephellyel rendelkezik (MMSZ egységes szerkezetű alapszabály 2. sz. melléklet, 2017).

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2016-ban átlagosan 54.986 főt látott el országszerte, mindez a 7 régió 198 intézményének közreműködésével valósulhatott meg (Éves beszámoló, 2016). Az intézményekben nyújtott szolgáltatások nyolc területet érintenek, melyek az alábbiak: szociális-idősellátás, szociális-hajléktalanellátás, szociális-fogyatékkal élők ellátása, szociális-szenvedélybetegek el-látása, szociális-család- és gyermekvédelem, szociális-egyéb ellátás, egészségügyi ellátás, egyéb el-látások. Szociális ellátásban a 2016. évben átlagban

23.270 fő részesült, míg egészségügyi ellátásban 31.679 fő. Egyéb ellátásban 37 fő részesült. A Szeretetszolgálat 198 intézménye közül országosan 6 intézményben folyik egészségügyi ellátás, 1 intézményben egészségügyi ellátás, és 185 intézményben nyújtanak szociális ellátást (Éves beszámolók, 2016).

Az MMSZ jóváhagyott költségvetés alapján gazdálkodik. A tárgyévi költségvetés a tárgyév február 28-áig készül el a szervezeti egységekkel egyeztetve. A költségvetést a tárgyév májusában hagyja jóvá az éves rendes Országos Küldöttgyűlés. A jóváhagyásig a költségvetés szerinti működést az Elnökség engedélyezi, az Országos Küldöttgyűlés általános felhatalmazása alapján. A jóváhagyott költségvetést az Elnökség módosíthatja, szintén az Országos Küldöttgyűlés felhatalmazása alapján. A módosításról az Elnökség köteles beszámolni a következő évi Küldöttgyűlésen.

Az egyes szervezeti egységek maguk készítik el a saját költségvetésüket egy internetes tervezési felületen. Így elemi költségvetés készül a csoportokra, az intézményekre és szolgálatokra, a különböző projektekre és az irányító központokra. Az elemi költségvetések tervezése kiterjed a bérekre és járulékokra, a gépjármű üzemeltetési és szállítási feladatokra, az ingatlanokkal és a működéssel kapcsolatos költségekre, beruházásokra, bevételekre, és a pénzforgalom tervezésére.

Az országos költségvetés az elemi költségvetések összesítésével jön létre. Az egyes szervezeti egységek a jóváhagyott költségvetés keretein belül gazdálkodhatnak, a költségvetés betartásáért pedig a szervezeti egység vezetője felel. Az egyes csoportokban tehát a csoportvezető, az intézményekben, szolgálatokban az intézményvezető és a szolgálatvezető, a régiókban a régióvezető vagy a regionális ügyvezető, az országos központban pedig az ügyvezető alelnök a felelős a költségvetés betartásáért.

Az MMSZ Egyesület bevételei 2014-ben megközelítették a 7 milliárd forintot, 2015-ben pedig már a 8 milliárd forintot is meghaladták. 2016-ban is hasonló módon alakultak a bevételek, 7,6 milliárd forinttal. A bevételeknek 58-62 százaléka ebben a három évben állami támogatásokból származik. Az állami támogatások különböző tételekből adódnak össze, melyek közül a normatív támogatások meghatározó szereppel bírnak, az állami támogatás 58-66 százaléka ugyanis ebből áll. Ezen kívül a bevételeknek jelentős részét képezik még pályázati támogatások (13-20 százalék) és az adományok (9-11 százalék), melyek magánszemélyektől és cégektől származnak.

A költségvetés felépítését, illetve a bevételek felosztása arányait tekintve a 2018-as bevételek megközelítőleg 9 milliárd forinttal bővülnek a 2016. év bevételeihez képest. Ez az előző évek kismértékű, 0,5-1 milliárd forint összegű változásait tekintve feltűnően nagymértékű változást jelent. A bővülés a pályázati források növekedésével magyarázható, illetve nagy szerepet játszott benne az is, **hogy a Szeretetszolgálat intézményeinek száma 2017-ben újabb hét idősök otthonával bővült.** Ez megközelítőleg 1000 újabb ellátottat jelent, ami kihatással van a normatív támogatások mértékére is, jelentősen megnövelve azt. A normatív támogatásokat ugyanis ellátott személyenként kapja meg a Szeretetszolgálat az államtól.

A költségvetés legnagyobb része, 45 százaléka tehát pályázati forrásokból származik. A következő nagyobb tétel a normatív támogatásokból áll össze, ez megközelítőleg a teljes bevétel 15 százaléka. Emellett a Szeretetszolgálat egyházi kiegészítő normatívában is részesül, ami nagyjából 10 százalékot jelent a teljes költségvetésből. Az egyházi fenntartók ugyanis az államtól kiegészítő normatív támogatást is kapnak, ez megközelítőleg az állami normatív támogatásoknak 70 százalékát jelenti. Ez a három tétel együtt a teljes költségvetés 70 százalékát teszi ki, származását illetően pedig mind állami forrásnak tekinthető. Az alaptevékenységből származó bevétel a költségvetés 9 százalékát teszi ki, ez főként az ellátottak, szolgáltatások után járó befizetéseiből adódik össze.

4. Az MMSZ ifjúsági önkéntességgel összefüggő önkéntes programjainak bemutatása

4.1 A játék, mint a szociális munka eszköze

4.1.1 Máltai játszóterek

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat megalakulása óta kiemelt figyelmet fordít a gyermekekre és fiatalokra. Az első máltai játszótér 1998-ban adták át Budapesten. A program modellkísérletként lett elindítva „Játszva megelőzni!” néven és azóta is sikeresen működik. Jelenleg összesen 15 máltai játszótér található az országban, 7 Budapesten, 8 pedig vidéken (Tatabánya, Orosháza, Miskolc, Szeged, Debrecen, Dunaújváros, Esztergom).

4.1.1.1 A program célja

Célunk, hogy **olyan játszóhelyeket hozzunk létre, ahol a szociálisan terhelt lakóterületeken élő gyermekek a lakáson kívül töltött szabadidejüket oly módon tudják eltölteni, amely egészséges testi és lelki fejlődésükhöz elengedhetetlenül szükséges.** A

szabadidő hatékony eltöltésén, a norma- és értékteremtő programok kínálatán túl, lehetőség nyílik a lakótelepi családok megismerésére, a személyes, bizalommal teli kapcsolatokon keresztül pedig távlati célként egy lakóközösség kohéziójának fejlesztésére.

4.1.1.2 Az intézmény

A játszótér kialakítására szolgáló terület kiválasztásánál fontos szempont, hogy a járműforgalomtól távol eső, de **könnyen elérhető legyen**. A parkosított környezet alapkövetelmény, valamint a kreativitást előmozdító, környezetbarát és időtálló, a gyermekekre veszélytelen játékszerek felszerelése is. A standardok kialakításánál fontos szempont, hogy a tér tágas, levegős, és áttekinthető legyen, ezzel egyidejűleg családias hangulatot is árásson. Szintén hangsúlyos a terek állagának megőrzése és védelme, ezért gondoskodni kell a játszótérek körbekerítéséről és éjszakai őrzéséről. A játszótérek alkalmasak arra, hogy egyidejűleg több korcsoport tudjon zavartalanul játszani. **A játszótéren épülő játszóház több funkcióval is rendelkezik. Csoportos foglalkozásokra alkalmas helyiséget, irodát, mosdókat, pelenkázót és raktárhelyiségeket foglal magában.** A ház homlokzati részén asztalokkal és padokkal ellátott fedett előtér található, amely véd az időjárás viszontagságaitól. Az épületben helyeztük el a játékkölcsönzőt is, amely lehetővé teszi, hogy a gyerekeknek és a szüleinek ne kelljen otthonról cipelniük a játékokat. A játékkölcsönzők felszerelése elsősorban a közös játékokra adnak lehetőséget. Ez igaz a kültéri játékok többségére is. Az épület teszi lehetővé, hogy rossz időjárás esetén, sötétedés után, illetve a hideg évszakokban is nyitva tartson a játszótér.

4.1.1.3 Célcsoport

- Kisgyerekeket nevelő családok
- A lakótelepek csellengő, „kulcsos” gyerekei
- Kamaszok
- Óvodai és iskolai napközis csoportok

4.1.1.4 A játszótér feladatai

Hagyományos játszótér

Lakótelepi környezetben esztétikusan és biztonságosan kialakított, széles korcsoportok számára megfelelő játékszerek várják a gyerekeket.

Gyermekvédelem, primer prevenció

Minden gyermek számára (de kiváltképp a csellengő, „kulcsos” gyerekeknek) tartalmaz szabadidős tevékenységet nyújt a játszótér. Bizalmas, közvetlen, kötöttségekkel alig terhelt kapcsolat a gyerekek és a szociálpedagógusok között. Együttműködésre alkalmas terepet nyújt a gyerekjóléti intézmények számára.

Családi kohézió erősítése

A család minden tagja találhat magának elfoglaltságot, ezért mindenki számára „csábító” a tér. A szociálpedagógusok számos olyan programot szerveznek, amelyek az együttességre, a családi együttlétre alapoznak.

Lakótelepi közösségfejlesztés

A tér és a ház a gyerekek és szüleik állandó jellegű együttjátszási és találkozási terepe. A játszótér a környéken és a lakótelepen élők számára korzó jelleggel bír. A szomszédság számára összetartó erő, kialakulhat a „mi terünk” érzés. A civil szféra számára működési lehetőség.

4.1.1.5 Módszerek

Primer prevenció

Hazánkban a primer prevenció programok általában az iskolákban direkt módon és a gyerekek számára tananyagszerűen jelennek meg. A játékon keresztül azonban olyan primer prevenció feladatokat lehet ellátni, amelyeket a legtöbb intézmény csak igen komoly erőfeszítések árán és általában csak kis hatékonysággal tudna felvállalni.

Szomszédsági kapcsolatok fejlesztése

A játszótér alkalmat ad a spontán találkozásokra, ahol a környékbeli szülők rendszeresen „összefuthatnak”, és ezzel kialakulhat köztük a személyes kapcsolat, amely a szomszédsági közösség kialakulásához is vezethet. A spontán folyamatok mellett a téren dolgozó szociális munkások is végeznek közösségépítő tevékenységet, amely magába foglalja a tanácsadást, az informálást és akár a helyi célkitűzésekre irányuló nyomásgyakorlást is. Emellett lehetőség nyílik önszervező csoportok szervezésére (pl. a környéket érintő problémák megoldására), amelyben a szociálpedagógusnak facilitátor szerepe van.

Játszóház-programok

A színvonalas szabadidős elfoglaltság kiemelt helyszíne a játszótereken felépített fedett és fűthető játszóház. Rossz idő esetén és a hűvösebb évszakokban ide helyeződik át a játékok és a programok színtere. Nyugodt, meghitt körülményeket teremtünk, kézműves foglalkozásokat, film-klubokat, baba-mama klubot, társasjáték partikat stb. szervezünk. Különösen fontos ez a kis alapterületű lakásokban élő családok és gyerekeik számára, hiszen „kibővíti, megnöveli szabadidős tevékenységeik terét.”

Családi programok

Ténylegesen családi programnak azokat tekintjük, amelyek nemcsak a gyerekeknek, hanem a szülőknek is nyújtanak valamit, tehát a szülő nemcsak mint kísérő jelenik meg, hanem számára is érdekes szabadidős elfoglaltságot jelent a rendezvény. Ide tartoznak a speciális élethelyzetekben segítő foglalkozások, mint a baba-mama és szülés előkészítő klubok, babamasszázs tanfolyamok, valamint a családi sportnapok, kirándulások és hétvégék.

4.1.1.6 Személyi feltételek

A „Játszva megelőzni” játszótér – játszóház program az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztériumtól módszertani kijelölést kapott. Ennek megfelelően a program irányítását az MMSZ Módszertani Csoportjának vezetője látja el. Két fő kutató munkatárs készíti el a szakmai anyagokat és vezeti a programhoz kapcsolódó kutatásokat. Egy fő a programmal kapcsolatos szakmai koordinációs munkát végzi, valamint egy fő a technikai és műszaki koordinációt.

A játszótéren 3-4 főállású munkatárs dolgozik szociálpedagógus munkakörben, egyikük egyben stábvezető is. (A vezetőnek és legalább egy munkatársnak szakirányú felsőfokú végzettséggel kell rendelkeznie.)

4.1.1.7 Néhány érv a játszótér mellett

A játszóterekre a gyermekek önként, örömmel jönnek, nem kell őket külön „elérni”, hiszen a játék természetes igényük, a gyermeknél a játék élettevékenység, vagyis ez fő tevékenységi formájuk. Mivel a játék a gyerekek „nyelve”, a játékon keresztül sokkal fogékonyabbak is, ezáltal lényegesen tartósabb eredmények érhetők el, mert sokkal könnyebben alakítható ki velük felszabadult, bizalmi kapcsolat. **A játéások során szinte észrevétlenül belsővé válik a szabályok és a közösségi normák elfogadása.** A játszótéren tartózkodó felnőttek is szabályokkal kötöttek (pl. tilos a dohányzás), így az ő példájukon keresztül a gyermek is könnyebben fogadja el a megszorításokat.

A szociálpedagógus egyénre szabott prevenciók feladatokat végezhet, hiszen nem csak a konkrét, megelőzendő problémával képes foglalkozni, (szenvedélybetegség, deviancia) hanem azok kiváltó okaival is. A program igyekszik felhasználni a szociális korrekciós programok sikertelenségeinek tanulságait is. Mind több vizsgálat számol be arról, hogy társadalmilag hátrányos helyzetben lévő, tanulási problémákkal küzdő gyermekek részére kidolgozott, az oktatási rendszerhez kapcsolt programokkal nem sikerül visszaállítani azokat a készségeket, ismereteket, amelyek valahol elvesztek, vagy ki sem alakultak. **A program egyrészt kerüli a hátrányos helyzet szűk szociológiai definícióit, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a terek nyitva állnak minden család, minden gyermek számára. Másrészt nem direkt hatásokkal dolgozik, a prevencióra nem keres speciális nevelési eszközöket, a játék közvetett hatását használja ki.**

A Játszótereinken folytatott munka szervesen illeszkedik a gyermekjóléti alapellátások közé, a fent már definiált primer prevenciók tevékenység miatt, amely két szinten valósul meg. Egyrészt a játszóter szabadidős helyet biztosít, ennek az összes már felsorolt hatásával. Ezen túl, a családok helyzetének megismerése után, - a problémákat közvetítendő-, a település gyermekjóléti intézményeivel kapcsolatot épít ki és folyamatosan párbeszédben áll velük, vállalva egyfajta jelzőszerepet. A terep alkalmas arra is, hogy a közismert „hatóság kontra ügyfél helyzetek” ne jelenjenek meg, a tanácsadás és a szociális információk közvetítése a „baráti beszélgetés” szintjén maradjanak.

4.1.2 Mozgó játszóterek

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat küldetésétől, szellemisségéből fakadóan fő célcsoportjának tartja a leginkább rászoruló, a társadalom periferiáján élő emberek csoportjait. **A szervezet speciális, az adott helyzetekre szabott programokkal jelent meg az ország legszegényebb területein.** Ezek közt indult Tarnabodon a Befogadó Falu program, valamint a Tabán Integrációs Modellprogram is Monoron. Ezeken túl sok másik településen is elindultak hasonló programok, többek között Veszprémben, Tatabányán, Miskolcon és Pécsen. Ezek a programok a Máltai Szeretetszolgálat Jelenlét-típusú megközelítéséből keltek életre, melynek alapja a kirekesztett közösségekkel való szoros együttlét, szinte életvitelszerűen ott lenni a telepen, megismerni az ott lakókat, kölcsönös tiszteletre és elfogadásra építve kialakítani a helyi lehetőségeknek és igényeknek megfelelő fejlesztési programokat. Ezen szemlélet továbbgondolásaként jött létre **a Mozgó Játszóter, melyet azzal a céllal hívtak életre, hogy segítse a kistérségi gyerekesély programok munkáját.** A Mozgó Játszóterek 2011 augusztusában kezdték el munkájukat az ország legszegényebb térségeiben a gyerekesély

programokhoz kapcsolódóan. Ez a program a telepvek életében már a kezdetektől fogva fontos, hiszen a szervezett játék alkalmak nagy élményt nyújtanak a gyerekeknek, ezen kívül segítenek a helyi kollégáknak elmélyíteni a helyiekkel való kapcsolatukat.

4.1.2.1 A program céljai

- Játéklehetőség és örömforrás;
- Diagnózisalkotás;
- Kapcsolatépítés;
- Segítségnyújtás;
- Közösségépítés;
- Jelzőrendszer.

4.1.2.2 A program bemutatása

A Mozgó Játszóter, egy olyan mobil eszköz, amellyel a munkatársak olyan helyszínekre is eljuthatnak, ahol más hasonló jellegű szolgáltatások nem állnak az ott élők rendelkezésére, bár az igény meglenne rá (pl.: magas gyermekszám miatt). Ezek a helyszíneken (kistérségi, hátrányos helyzetű települések) nincsenek vagy nagyon rossz állapotban lévő – szinte használhatatlan – játszóterek vannak. A családok anyagi helyzetéből adódóan – vagy, mert alacsony, ill. nincs jövedelmük, vagy mert nem alakultak ki a megfelelő pénzkezelési készségeik – a gyerekeknek nincsenek igazi játékaik. Az alacsony iskolázottság miatt és a mindennapi élethez és gyermekneveléshez szükséges gyakorlatok hiánya miatt nem alakultak ki a közös családi programok, együtt játszások. A gyermekeknek nem mesélnek mesét, nincs együtt töltött minőségi idő a családtagok között. Ezek a településeken a közösségi élet hiánya miatt a közös rendezvények (pl.: falunap) hiányoznak, nem érik el céljaikat. Ezekre a hiányosságokra is próbál választ adni a Mozgó Játszóter program, például a közösségi terek hiánya miatt gyakran a helyi óvodákban, iskolákban tartják meg a programokat.

Tehát a Mozgó Játszóter munkatársai a szűkebb vagy tágabb közösségek életében felmerülő problémák felderítésében és a segítségnyújtásban is szerepet vállalnak. A kistérségi jelenlét a direkt segítségnyújtáson keresztül össze tud kapcsolódni a Máltai Szeretetszolgálat hagyományos karitatív tevékenységével is, ami szükség esetén az intézményrendszert is eléri.

A Mozgó Játszótér fizikailag egy kisbuszt takar és azokat a munkatársakat, akik a játékokat vezetik. A játszóbuszban annyi játék elfér, amivel **nagyságrendileg 100 gyerek is mozgatható egyszerre**, így olyan szolgáltatást tud nyújtani, amire helyben nagy igény mutatkozik, és ami viszonylag tömeges kapcsolatteremtési lehetőséget kínál. Ez a szolgáltatás a sokszereplős, egyszerre általában több csoportban zajló és többórás játék megszervezésére, tematikai felépítésére és végig vitelére alkalmas.

A ma működő valamennyi Mozgó Játszótéren két máltai munkatárs dolgozik. Egy-egy ilyen program alkalmával igyekeznek olyan játékokat tanítani a gyermekeknek és szüleiknek, a gyermekekkel foglalkozó pedagógusoknak, segítőknek, melyekkel utóbb ők is tudnak önállóan játszani, amelyek fejlesztő hatásúak, és előállításuk nem nagy költségigényű, vagy szinte semmilyen költséggel nem jár. Különleges mozgást és mozgáskoordinációt fejlesztő eszközökkel dolgoznak, mely a gyermekek számára újdonságot és érdekes lehetőségeket biztosít.

4.1.2.3 Célcsoport

- Halmozottan hátrányos helyzetű családok;
- A településen dolgozó pedagógusok;
- Gyermekekkel foglalkozó szakemberek;
- A helyi intézményrendszer szereplői;
- A helyi közösség bármely tagja.

Változatosság és kapcsolódási lehetőség azoknak, akik munkahely hiányában töltik minden idejüket a falujukba zártan. Egy lehetséges formát szerettünk volna továbbadni, ami velünk, de nélkülünk is követhető.

4.1.2.4 A Mozgó Játszótér feladatai

A Mozgó Játszótér feladatai közé tartozik észrevétlenül szocializálni, normákat közvetíteni, az adott település problémáit diagnosztizálni, lehetőségeit felmérni, a veszélyforrásokat feltérképezni. **Az állapotfelmérés mellett külön figyelmet fordítanak az eltérő fejlődésű, speciális szükségletű gyermekek megtalálására** és a velük kapcsolatos tapasztalatok visszajelzésére, a szükséges változtatások közös tervezésében is közreműködnek.

A játzsások elsődleges funkciója a **Mozgó Játzsótér esetében is a gyerekek szórakoztatása, a szabadidő értékes eltöltésének biztosítása – azonban ezen túlmutató feladatokat is ellát.** A Mozgó Játzsótérek olyan, a szabadidős, a kulturális és a gyermekvédelmi infrastruktúra hiányainak pótlására szolgáló intézményként jelennek meg, amelyek **legfontosabb célja „játzsva megelőzni”, azaz a primer prevenció.** A szakmai munka ebben a közegben az intézményeknél megszokottnál kötetlenebb körülmények között valósulhat meg. A gyerekek szívesen vesznek részt a játzsokban, amelyek során könnyen kialakulnak a bizalmi kapcsolatok, a közösségi normák és szabályok szinte észrevétlenül belsővé válnak.

A Mozgó Játzsótér a hátrányos helyzetű kistérségekben a diagnózisalkotás eszközeként is használható. A települések fő számai bárki számára ismertek lehetnek (hányan élnek ott, milyenek a demográfiai viszonyok és trendek, mekkora a munkanélküliség, stb.) ezek az információk azonban csak összefoglaló jelleggel igazak, és torzítottak is lehetnek, valamint a problémák részleteit is elfedhetik.

A rendszeres jelenlét biztosító játzsásoknak az egyik legnagyobb eredménye a helyi kapcsolatok létrejötte, illetve azok elmélyítése, a kölcsönös ismeretség és bizalom kialakulása mind a gyerekekkel és szüleikkel, mind pedig a helyi intézményrendszer szereplőivel. A játzsások kiváló alkalmat biztosítanak a helyiek megszólítására, legyen szó a szervezés során felkeresett településvezetőkről, intézményvezetőkről, vagy akár a játzsás helyszíne környékén lévő falubeliekről. A Mozgó Játzsótér a folyamatos jelenlét, az egyre alaposabb helyismeret, az ezek nyomán fokozatosan kiépülő bizalmi kapcsolatok segítségével a kistérségek oktatási, szociális és egészségügyi intézményeivel is együttműködést alakítanak ki, támogatják azok munkáját. Emellett a helyi lakosokkal való rendszeres, kötetlen együttlét megeremti annak az alapját, hogy a Mozgó Játzsótér munkatársai közvetett és közvetlen módon is segítséget tudjanak nyújtani a helyi lakosoknak problémáik megoldásában, érdekeik érvényesítésében.

A játzsok egy része nemcsak a gyerekek, hanem az egész család szórakozását, kikapcsolódását szolgálja, így a szülő nemcsak kísérőként jelenik meg, hanem a foglalkozásokban aktívan részt tud venni. A szülők sokszor a játzsások lebonyolításába is bekapcsolódnak, például segítenek felállítani és elcsomagolni az ugrálóvárat, ami rendszerint nem kevés fizikai erőt igényel.

Az, hogy a helyi lakosság hogyan fogadja a programot, és mennyire aktív az együttműködésben, a máltai munkatársaknak fontos visszacsatolás a helyi közösség

állapotáról, ezeket a tapasztalatokat, következtetéseket be tudják csatornázni a programtervezésbe, és a megvalósítás időszakában is visszajelzéseként szolgálnak a program előrehaladásáról.

4.1.2.5 Néhány érv a Mozgó Játszóter mellett

A gyerekek önként és örömmel jönnek.

A játékon keresztül sokkal fogékonyabbak a gyermekek, ezáltal lényegesen tartósabb eredmények érhetőek el.

A Mozgó Játszóterek bizonyították, hogy a helyi igényekre rugalmasan reagálva képesek működni, és ennek köszönhetően olyan fajta aktív segítségnyújtásra alapozott jelenlétet biztosítanak a kirekesztett közösségekben, amit azok elfogadnak, magukénak érznek.

A kistérségi jelenlét a direkt segítségnyújtáson keresztül össze tud kapcsolódni a Máltai Szeretetszolgálat hagyományos karitatív tevékenységével is, ami szükség esetén az intézményrendszert is eléri.

A rendszeres jelenlétet biztosító játszásoknak az egyik legnagyobb eredménye a helyi kapcsolatok létrejötte, illetve azok elmélyítése, a kölcsönös ismeretség és bizalom kialakulása mind a gyerekekkel és szüleikkel, mind pedig a helyi intézményrendszer szereplőivel. A Mozgó Játszóterek segítségével, így sokkal több ember érhető el, mintha csak a hivatalos szervezetet, kijelölt képviselőket keresnék fel.

4.2 Művészeti programok a közösségek fejlesztéséért

4.2.1 A Szimfónia program

4.2.1.1 A program célja, rövid összefoglalása

Az MMSZ a Szimfónia pilot programot TÁMOP forrásból indította 2014-ben olyan iskolákban, melyekben magas volt a hátrányos helyzetű gyermekek aránya. E diákok helyzetének javításához **a projekt a hangszeres zenetanítást választotta eszközként úgy, hogy a zenetanárok munkáját egy iskolai szociális munkás is támogatta.** A gyerekek főként fúvós- és vonós hangszeres képzést kaptak, csoportokban tanultak és elsősorban utánzások, követős módszerrel sajátították el az alapokat, majd léptek magasabb szintre.

A program az iskolai sikerességhez szükséges tanulási és szociális kompetenciák megerősítésével, a tanulási motiváció és az együttműködési készség növelésével kívánt

hozzájárulni a korai iskolaelhagyás arányának a csökkenéséhez, a sikeres továbbtanuláshoz, az iskolai beilleszkedéshez. A zenetanulást vállaló gyermekeknek valódi közösségi élményeket – az együttzenélés örömét – nyújtottak és szerepléseikkel, fellépéseikkel az adott helyi közösség életébe is bevonták őket, ezzel is hozzájárulva lokális identitásuk megerősítéséhez.

4.2.1.2 A pilot program megvalósítása

A 2014 őszen indult Szimfónia program a csoportos hangszeres zenetanítást használta eszközként szociális céljai eléréséhez. A mintát a venezuelai „**El Sistema**” program adta, amelynek keretében utcán csellengő gyerekeknek nyújtanak zenei képzést, s egyúttal biztos támaszt azzal, hogy közösséggé szervezik őket. A 300 millió forintból megvalósuló program projektgazdája a Magyar Máltai Szeretetszolgálat volt, konzorciumi partnere pedig a Symphonia Alapítvány.

A Szimfóniának helyet adó hét dél-dunántúli és nyolc észak-magyarországi iskola kiválasztásánál fő szempont volt, hogy az ott tanuló diákok körében a halmozottan hátrányos helyzetű, **a legtöbb esetben telepszerű környezetben élő gyermekek aránya magas legyen, hiszen kiemelten az ő helyzetükön kívánt javítani a program.** Mivel a Szimfónia pilot programként valósult meg, ezért az iskolák kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy legyen köztük kicsi és nagyobb iskola, falusi és városi, telepi iskola, és olyan gyűjtőiskola, ahova több településről járnak a gyerekek, egyházi és állami fenntartású is, de volt köztük egy EGYMI (Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény) is.

A Szimfónia szociális program abból a szempontból, hogy közvetlen célcsoportjának tagjai számára olyan támogatást igyekszik nyújtani, amelynek segítségével megbecsülést szerezhetnek a helyi társadalomban, egy közösség részévé válhatnak, erősíthetik pozíciójukat az iskolában.

Az induláskor a szimfóniás kollégák elmentek a kiválasztott iskolákba és hangszeres bemutatót tartottak, és ismertették a programot, felvették a kapcsolatot az iskolai munkaközösséggel, és a helyi lakossággal. A szülők számára tájékoztatót tartottak, családlátogatásokon vettek részt a programban dolgozó szociális szakember aktív közreműködésével. Az iskolai osztályfőnöki, vagy ének-zenei órák kiváló alkalmat biztosítottak arra, hogy a hangszeres tanárok saját hangszerükkel kedvesináló bemutatókat tartsanak.

A Szimfónia program, mivel elsősorban szociális irányultságú kezdeményezés, alapvetően minden jelentkező felé nyitott. A hangszeres bemutatók, az első foglalkozások célja az érdeklődés felkeltése volt. **A pilot program a gyermekek belső motivációjára épített**, így az – alsó tagozatos gyermekek – önkéntes jelentkezését várták elsősorban (a szülei támogatására azért szükség volt). A program meghirdetésekor kimondottan nagy volt az érdeklődés a gyerekek és szülei részéről.

A csoportalakítás során a következő elveket és prioritásokat érvényesítették a szimfóniás szakemberek:

- A sokszínűség elve – azokban az iskolákban, ahol vegyes a tanulói összetétel, arra törekedtek, hogy különböző társadalmi helyzetű gyerekek is vegyenek részt a programban, hiszen a közös zenélés közösségfejlesztő ereje integráló hatásokat is eredményez;
- A program fő célcsoportját a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek alkották. Azokat a tanulókat igyekeztek megszólítani, akik az iskolában nehéz otthoni körülményeik miatt sikertelenek, akik „problémás” tanulónak számítanak az iskolában;
- A legrosszabb szociális helyzetű, illetve az „utolsó padban ülő” tanulók bevonásának prioritása;
- A program nyitottsága a felsőbb évfolyamok felé.

Minden részt vevő iskolában egy hangszercsoport oktatása zajlott, így voltak vonós- és fúvósokképzésre koncentrálnó intézmények, több helyen ütősökkel kiegészítve. A hangszeres játék számos olyan készséget fejleszt, ami nélkülözhetetlen a tanuláshoz: az értelmi készségeket, a figyelemkoncentrációt és az emlékezőképességet. Javítja a finommotorikát, azaz a kéz finom, apró mozgásait, a szem-kéz koordinációt. Elősegíti érzelmeink kifejezését és kitartásra ösztönöz.

A cél egy olyan zenei együttes építése volt, amelyben egyformán helyet kapnak kezdők és haladók, ahol mindenki tudásszintjének megfelelő szerepet vállal a közös zenélésben. A pilot program egy éve folyamán több közismert gyerekdalból készült olyan átírt, amelynek egyaránt van egészen kezdőknek, haladóknak, vagy akár tanároknak szánt szólama, mindez lehetővé teszi az ilyenféle együttzenélést.

A közösségi zenei élményeknek nyilvánvaló előfeltétele, hogy a tagok a szükséges hangszeres technikai alapokat, illetve a megszólaltatni kívánt mű rájuk eső szólamait külön-

külön elsajátítják. Ez jellemzően kis, tudásszintben egymáshoz közelálló homogén csoportokban (egy tanár, 3-5 gyerek) történik. Ebben a mini-csoportban még lehetséges az egyénenként történő technikai igazítás, ugyanakkor érvényesülnek a csoportdinamika segítő hatásai is.

A csoportos zenei foglalkozásokat zenetanárok vezették, akikhez iskolánként egy-egy szociális munkás társult. Ez utóbbiak feladata volt a gyerekek és családjaik szociális problémáinak feltérképezése, és lehetőség szerint azok kezelése. E munka során szorosabb kapcsolatot alakítottak ki a szociális intézményrendszer szereplőivel, az iskolával és az érintett családokkal. Tevékenységük közé tartozott a zenei foglalkozások támogatása is. **A program egyik kulcseleme volt a szociális munkások és a zenetanárok együttműködése a gyermekek zenei és szociális kompetenciáinak fejlesztése érdekében.**

A pilot program a legtöbb helyen partnerre lelt a fogadó iskolákban, konstruktív együttműködések alakultak ki. Ennek egyik legszebb példája, hogy az iskolai rendezvényeken rendszeresen felléptek a szimfóniás gyerekek, hangszeres tudásuk fejlődésével egyre nehezebb darabokat adva elő, akár több szólamban is. Sok helyszínen a ballagási ünnepségeken már a Szimfónia helyi zenekara szólaltatta meg a Himnuszt, a Szózatot, a ballagási dalokat.

A szimfóniás fellépések nagyon hamar túlléptek az iskola falain, hívták a zenekarokat óvodába, idősök otthonába, a falu karácsonyi ünnepségére, majálisra, gyereknapra, a szomszéd településen a gyerekesély program közösségi házába, falunapra és helyi fesztiválra is. **A programban részt vevő gyerekeket így az adott közösség befogadta, teljesítményüket elismerték.**

Ahol a program kisebb településen működött, a falu majd minden eseményén már számoltak a szimfóniások koncertjével, egyre jobban részei lettek a falu életének, a helyiek pedig rendkívül hálásak voltak a gyerekeknek és tanáraiknak, hiszen kulturális programokban egyébként nem bővelkednek.

A szimfóniás foglalkozások célcsoportjába tartozó, nehéz sorsú diákok többsége soha nem élte meg azt az élményt, hogy az iskolai ünnepségen szavaljon, énekeljen, és társai megtapsolják, tanárai megdicsérik, így **önértékelésük jelentősen javult.** A rossz lakáskörülmények, az elégtelen és egészségtelen táplálkozás, a kedvezőtlen szociális

helyzetből adódó instabil családi háttér okozta feszültségek mind gátolják az iskolai eredményességet.

A szociális szakemberek és a zenetanárok sok beszélgetéssel, játékkal, a perifériára szorultak közösségbe integrálásával igyekeztek az önbizalom-hiányos gyermekeken segíteni, ez volt a munkájuk alapja. A pilot programban a szimfóniás kollégák iparkodtak minél több szeretetet, odafigyelést, bizalmat tanúsítani a foglalkozásokra járó gyerekek iránt, ennek meg is lett az eredménye, hiszen rengeteg pozitív változásról tudtak beszámolni. **A korábban visszahúzódiákok kommunikatívak lettek**, lelkesen beszéltek a zenélésről, a fellépésekről. A fegyelmezés idővel egyre kevesebb gondot okozott, a gyerekek koncentrációképessége jelentősen javult, sokuknál ez az iskolai eredményességükben is megmutatkozott.

A lemorzsolódás elkerülése érdekében a Szimfónia program – a hagyományos zeneiskolai képzéssel ellentétben – nem elméleti alapozással, hanem egyszerűbb dallamok megtanításával indít. Ezeket a gyerekek a tanáraik mozdulatait utánozva gyakorolják be, így gyors sikerélményhez jutnak, ami pedig további gyakorlásra ösztönöz.

A zeneileg a többiekénél gyorsabban fejlődő, kiemelkedően tehetséges gyerekek a foglalkozásokon felelősségteljes feladatot kapnak: segíteniük kell a tanításban. Ez jó a zenetanárnak, hiszen részben tehermentesíti őt, motiváló a jól haladó gyerekeknek, hiszen úgy érzi, a szerepe kulcsfontosságú, a kezdő vagy gyengébben teljesítő gyerekek pedig személyes odafigyelésben részesülnek, melynek köszönhetően fejlődnek.

A pilot program úgy lett megtervezve, hogy az egyes iskolák szimfóniás gyerekei idővel összekapcsolódjanak és közösen muzsikáljanak, zenekarként szólaljanak meg. Ezt a célt fokozatosan lehetett elérni.

Elsőként a közeli, azonos hangszercsoportot tanító iskolák találkozója került megszervezésre, amiatt, hogy megszokják egymást a különböző településeken élő gyerekek, legyen terük és idejük összebarátkozni. Ezekben a találkozókon a közös játékokra, az ismerkedésre került a hangsúly, de az együttzenélés is fontos szerepet kapott.

A következő lépés az azonos, majd a különböző hangszercsoporton tanuló iskolák régiós találkozóinak megszervezése volt. Ezt nehezítette, hogy a vonós, illetve rézfúvós hangszereknek más és más hangok a könnyen megszólaltathatók (míg a vonósok kezdetben D-, illetve A-dúr hangnemekben tudnak könnyebben játszani, addig a fáfúvósok kezdetben G-

, a rézfúvósok pedig B-dúrban szoktak játszani). Ez megnehezítette az együttzenélést, de kellő kreativitással sikerült olyan átiratokat készíteni, amelyek már az első év végére megszólaltathatóvá váltak. Egy-egy ilyen régiós rendezvény akár száz gyereket és felnőttet (pedagógust, zenetanárt, önkénteseket stb.) is megmozgatott. A más „szimfóniás” iskolákkal való együttműködés csúcspontja volt, amikor összeálltak a régiós szimfonikus zenekarok. Az Észak-Magyarországi tanévzáró régiós koncertre 2015. június 6-án került sor Miskolcon, az Avas - Déli Római Katolikus Plébánia templomában. Ezt követően egy bogácsi táborozás következett, ahol egyre jobban összecsiszolódtak a szólamok, majd augusztusban az „északi” Szimfónia Zenekar az avasi templomban megtartotta záróhangversenyét.

A Dél-Dunántúli tanévzáró régiós koncertre pedig 2015. június 9-én, Pécsen, a Kodály Zoltán Művelődési Házban, záróhangversenyt pedig augusztusban adtak a Zsolnay Negyedben.

A közös zenélés öröme, a nagyon szépen felcsendülő többszólamú dalok visszaigazolták a tanév során tett erőfeszítéseket, a sok gyakorlást.

4.2.1.3 A pilot program egy évének eredményei

A programba 15 köznevelési intézményben mintegy 700 gyermeket sikerült bevonni országos szinten, közülük 450 gyermek vett részt rendszeresen, legalább hat hónapon keresztül a foglalkozásokon, akiknek kétharmada hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű volt. A program egy éve alatt 80 iskolán belüli, vagy egyéb helyi fellépésre (karácsony, évzáró, roma nap, falunap stb.), illetve más szabadidős programra (koncertlátogatás, mozi, kirándulás, tábor stb.) került sor.

A Szimfónia programba bevont diákok ténylegesen megélhették, milyen jó gyerekek lenni, olyan élményekben volt részük, amelyek életük végéig el fogják kísérni őket. **Megtanulták, hogyan lehet valódi közösségként működni**, településükön – legyen az megyei jogú város vagy apró falu – megmutathatták zenei tudásukat, elismerést kaptak a helyi társadalomtól.

4.2.1.4 A pilot program után is folytatódik a Szimfónia

A programra nem írtak ki újabb pályázatot, így az csak azokon a településeken folytatódott, ahol az MMSZ egyéb programjaival jelen van, és nagyon szoros, partneri kapcsolatot sikerült kiépíteni az adott iskolával. Mivel egy elég forrásigényes komplex programról beszélünk, a finanszírozása komoly feladat. Az ország egyik legnagyobb civil szervezete, az MMSZ így részben saját, továbbá különféle pályázati forrásból működteti a Szimfóniát.

A pilot programhoz képest Darányban és Barcsen már nem működik a Szimfónia. A miskolci Baptista Iskolában és az avasi suliban, Alsózsoltán, Felsőzsoltán, Bogádmindszenten, Magyarmecskén és Pécsen (Hősök tere) folyó programokat a Symphonia Alapítvány vette át, immár művészeti iskolaként.

A pilot program zárását követően **Gyulajon, Tarnabodon, Tarnasadányban, Szendrőládon** kisebb-nagyobb zökkenőkkel, de folyamatosan a mai napig működik a Szimfónia.

A programba új helyszínek is bekerültek: Tiszabó, Kaposvár, Budapest két helyszínnel (IX. kerület, Drégely utcai lakásokból összenyitott közösségi tér és III. kerület, Zemplén Győző utcai MMSZ játszótér).

A 2018-ban is futó program kilencedik helyszíne Monor, melynek helyzete speciális. A Pest megyei településen 2005-től van jelen a Magyar Máltai Szeretetszolgálat a Tabán nevű szegregált településrészen. Az MMSZ komplex modellprogramja keretében különféle szolgáltatásokkal és aktív szociális munkás jelenléttel segíti az ott élőket. Az eredeti tervek szerint 2013-ban indult volna a Szimfónia pilot program, azonban a pályázat meghirdetése csúszott. Az előzetes tervezésben résztvevő két MMSZ aktivista ekkor úgy döntött, hogy amíg nem indul a program, kísérletképp elindítják, önkéntesként élesben letesztelik 2013 nyaratól Monoron. Az itt működő tanoda helyiségébe önkéntesek hívogatták hegedűszóval a telepi gyerekeket. Az első foglalkozások a hangszerekkel való ismerkedésből álltak, és a gyerekcsapat motiválásával teltek. Rövid időn belül sikerült elérni, hogy a négy korcsoport számára szervezett foglalkozásokon jelenjenek meg pontosan a gyerekek. A hathetes intenzív kurzus végeztével a gyerekek tanáraikkal együtt koncertet adtak a monori művelődési házban. Átgondolva a kezdeményezés eredményeit, nyilvánvalóvá vált, hogy csakis önkéntesekre alapozva nem kivitelezhető a folytatás. Végül 2013 októberének közepétől sikerült a Máltai Szeretetszolgálat pénzügyi támogatásával újraindítani a foglalkozásokat, hetente három alkalommal, délutánonként. A program megkezdését követő közel egy év után már látható volt, a gyerekek zeneileg nagyot léptek előre, sokat javult a játékuik tisztasága, az intonáció, fejlődött a hangszerartásuk is.

A monori kísérleti program eredményei sok bátorítást adtak a Szimfónia program finanszírozásán dolgozó szakértőknek, hiszen egy gyakorlati példán keresztül tudták elképzelésük helyességét igazolni, ezért elmondható, hogy a monori kísérlet készítette elő a pilot Szimfónia program indulását.

A monori tapasztalatok a pilotban ugyan nagyon jól hasznosultak, de mivel a település a Közép-Magyarországon található, a program pedig kizárólag a konvergencia régiókban található településeken volt megvalósítható, így hiába voltak úttörők, nem csatlakozhattak a pilothoz.

A kilenc helyszínen folyó jelenleg is futó program a monori kísérlet és a Szimfónia pilot eredményeire épít, **változás abban van, hogy az iskolának, mint a program megvalósításának helyszínének szerepe csökkent.** Míg a pilot során egyedül Gyulajon nem az iskolában került sor a zenei foglalkozásokra, jelenleg már a kilencből hét nem oktatási intézményben kapott helyet, hanem valamilyen közösségi térben (játszótér, közösségi ház, tanoda).

A vonósok esetében a módszertan is átalakult: a Suzuki-módszert napjainkban felváltotta a **színes kották írása, használata.** Ezt a módszert a német Heinrich Ullrich fejlesztette ki olyan értelmi fogyatékos gyermekek számára, akiket szeretett volna a közös zenélésre megtanítani. **A hagyományos kották olvasása komolyabb absztrakciós képességeket igényel, ezért Ullrich színekkel, formákkal, a formák számával egy sajátos módon vizualizált jelrendszert hozott létre,** melynek segítségével a hagyományos kottánál lényegesen egyszerűbben dekódolható a zene nyelve. A módszer egyszerűsége, átláthatósága, gyors megtanulhatósága nagy támogatást ad az új darabok megtanulásához.

Még egy nagyon lényeges változás történt: ugyan a pilot programban is megjelentek filmzene és popsláger átíratok, azért a népzenei és komolyzenei repertoár volt a leginkább hangsúlyos, ezt egyértelműen megmutatták a nyári évváró koncertek. A program jelenlegi szakaszában ez az arány fellazult, **a komolyzenei dominancia már a múlté. Előtérbe kerültek a popdalok áthangszerelt változatai, a cigányzenék komolyzenei átíratokai, a helyi tradicionális dalok cigány nyelvre fordítása és előadása.** Jelentősen erősödött **a kis zenekarok létrehozásának támogatása és fellépéseik megszervezése** a helyi intézményekben (óvodákban táncház és hangszerbemutató, idősek otthonában műsor stb.), továbbá híres előadók megkeresése egy-egy fellépéshez.

4.2.2 Vizuális nevelési programok az MMSZ iskoláiban

4.2.2.1 Az MMSZ nevelési és oktatási intézményei

A máltai szemléletet alapvetően meghatározza a szervezet jelmondata: „*A hit védelme és a szegények szolgálata.*” **A szegényeknek nyújtott segítség az MMSZ programjaiban nem**

egyszeri támogatás, nem pontszerű beavatkozás, hanem törekvés a rendszerszintű megoldásokra, jellemző a szociális munka folyamatossága, **a segítő szakemberek állandó jelenléte**. A gyerekeknek nyújtott segítő, támogató szolgáltatások mindig kiemelt szerepet kaptak a szervezet programjai között, így egyáltalán nem volt meglepetés, hogy 2011-ben létrehozták a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Iskola Alapítványt, mely elláthatja a rá bízott iskolák és óvodák fenntartói feladatait. Első intézményük Tarnabodon, a Befogadó faluban található, az azóta eltelt időszakban több óvoda és iskola fenntartójává váltak.

Az Oktatási Hivatal köznevelés információs rendszerének (KIR) adatai szerint a 2017/2018-as tanév végén a következő nevelési és oktatási intézményeket tartotta fenn az MMSZ Iskola Alapítvány:

- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Tiszaburai Általános Iskola (5235 Tiszabura, Kossuth Lajos utca 62/B);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Galló József Általános Iskola és Magoncka Óvoda (7227 Gyulaj, Iskola utca 10.);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Tiszabői Általános Iskola (5232 Tiszabő, Május 1. út 3/A.);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Óbudai Szakgimnázium és Szakközépiskola (1032 Budapest III. kerület, Vályog utca 10.);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Kelta Szakgimnázium és Szakközépiskola (1039 Budapest III. kerület, Zipernowsky Károly utca 4.);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Károly Róbert Középiskola (3200 Gyöngyös, Katona József utca 4.);
- Máltai Óvoda és Általános Iskola (3369 Tarnabod, Kossuth tér 3.);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Tiszaburai Óvoda (5235 Tiszabura, Bán S. út 2.);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Devecseri Szakközépiskola (8460 Devecser, Damjanich utca 1.);
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat Gézengúz Ipolydamásdi Óvoda (2631 Ipolydamásd, Fő út 15.).

A 10 intézmény között négy általános iskola található, a vizuális nevelés leginkább ebben az intézménytípusban jelenik meg.

4.2.2.2 Mitől más egy Máltai iskola?

A Máltai Szeretetszolgálat által fenntartott iskolákra jellemző, hogy olyan településeken vannak, amelyekre jellemző a mélyszegénységben élők, a romák magas aránya, a rossz lakhatási körülmények (telepszerű környezet), az infrastruktúra rossz állapota és a közszolgáltatások elérhetőségének elégtelen volta, a munkahelyek hiánya. Az ilyen környezetben élő gyermekek számára a megfelelő táplálkozás, a jó minőségű szolgáltatásokat nyújtó szociális, nevelési, oktatási és egészségügyi intézmények nem elérhetőek, ezért is jelentős ugrás egy ilyen település életében, ha az MMSZ fenntartóként biztosít különféle szolgáltatásokat.

Általában **ezen a településeken már működik Jelenlét program**, amely a Málta intenzív szociális munkával támogatott komplex beavatkozása, ami mindenhol más és más, hiszen a helyi problémákra és szükségletekre, igényekre reagál. Az MMSZ alelnöke egy interjúban⁷ ezzel kapcsolatban a következő módon fogalmazott: *„A feladat az lenne, hogy az átvett iskolákat azokkal az eszközökkel fejlesszük, amelyek ott a helyszínen rendelkezésre állnak, s megpróbálunk nem sok pénzzel nagy változást előidézni. Tiszabón rettenetes állapotú volt az iskola, mikor megérkeztünk a faluba – persze elkezdhattünk volna küzdeni egy új épületért, de mire elérkezett a szeptember, meg kellett értetni a gyerekekkel és a szülőkkel, hogy csak akkor lehet szép az iskola, ha összefogunk, és együtt fogunk dolgozni rajta. A máltai innovációk a legegyszerűbb, a diagnózisra adott válaszok. Azt szoktuk mondani, hogy az az igazi jelenlét, ami nyomot hagy. Hozzáteszem, nem ígérünk gyors sikert. Piciket lépegettünk előre, nagy robbanás nem volt a tanulmányi átlagot tekintve, egyszerűen csak jobb lett a hangulat az iskolában. S hogy mit nem lehet csinálni ilyen helyzetben? Például nem cseréljük le a tantestületet. Az a fontos, hogy a pedagógusok ugyanúgy felállítsák a saját diagnózisukat, s feltegyék a kérdést: mire van szükség, mi a probléma? A következő lépésben azt kell elérni, hogy ne a letargia legyen rajtuk úrrá, hanem a cselekvési vágy, hogy meg akarják oldani a problémát. Az iskola átvétele és működtetése a mi esetünkben nem önmagában történik, munkánk a fogantatástól a foglalkoztatásig tart.”*

„A fogantatástól a foglalkoztatásig” fókuszáló Jelenlét programok a csecsemőkortól az elhelyezkedésig nyújtanak támogatást, azaz a gyerekekkel való foglalkozás mellett a gazdaságfejlesztési programok megvalósítása is hangsúlyos. Jelenleg négy helyen zajlik a

⁷ <http://tantrend.hu/hir/zenevel-focival-felzarkoztatasi-interju-vecsei-miklossal>

program: Tarnabodon, Gyulajon, Tiszabón és Tiszaburán. Utóbbi két településen a gazdaságfejlesztési programelemek megvalósítás alatt állnak.

Amikor az MMSZ átvesz egy iskolát – és ez így történt Tiszabón és Tiszaburán esetében is – megtartja a pedagógusokat. Annak érdekében, hogy zavartalan legyen az együttműködés, **egy érzékenyítő tréninget szerveznek** a tanítóknak, tanároknak, lehetőséget biztosítva arra, hogy a fenntartó értékrendjét, a szociális munka beemelését az iskolába megismerhessék. **A pedagógusokkal folyamatosan tréningeznek, számukra eszmegbeszélést biztosítanak, és szupervízió áll rendelkezésükre.**

Az intenzív szociális munka mellett még érdemes hangsúlyozni a helyi közösségek fejlesztését, melynek számtalan eszköze lehet, a zenetanulástól a tanoda programokig vagy a sportfoglalkozásokig. Ezen programok középpontjában a gyermekek állnak, de sok helyen már gazdaságfejlesztési programjaik is értek el eredményeket (Gyulaj). Arról, hogy a Jelenlét programok központjában a gyermekek állnak, Vecsei Miklós az MMSZ alelnöke egy interjúban⁸ a következőket mondta: *„Általában úgy működik, hogy kinyitjuk az ajtót. Egyszer csak elkezdnek jönni először az anyukák a gyerekekkel, aztán az apukák is bejönnek, elkezdünk olyan dolgokat megcsinálni, amihez mindenkinek van kedve. Ez lehet, hogy egy hétféle közös főzés, vagy meghívjuk őket, hogy csináljuk meg a kertet.”*

Az MMSZ már a csecsemőkortól odafigyel a gyermekekre, szakemberei jól tudják, hogy az első három év meghatározó az emberek későbbi fejlődésére. Különösen fontos ebben az időszakban a gyerekneveléssel kapcsolatos ismeretek minél hatékonyabb átadása (szülőedukáció), a fizikai létfeltételek biztosítása szükség szerint eszközökkel, tápszerrel, szűrésekkel, a lakhatási feltételek javításával.

Az MMSZ a meglévő intézményrendszerre támaszkodik, de saját eszközeivel igyekszik azt megerősíteni („Védőnő PLUSZ” program, Biztos Kezdet Gyerekházak stb.). Ahol a szervezet óvodát tart fenn, ott igyekszik a harmonikus fejlődéshez szükséges körülményeket és feltételeket megteremteni.

Az MMSZ általános iskoláiban nagy gondot fordítanak **az óvoda-iskola átmenet támogatására, továbbá az alsó és felső tagozat közötti átmenet megkönnyítésére.** Az iskolákban folyó oktatási tevékenység alapelve, hogy a pedagógiai módszertani kultúra

⁸ <https://maltai.hu/cikk/hir/2519>

megújításával elérjék és garantálják, hogy minden telepí gyerek stabil írni-olvasni tudással és stabil számolási képességgel hagyja el az általános iskolát.

A tanórai foglalkozások mellett **gazdag választék van szakkörökből** (ez a kiegészítő ismeretátadás egyik hatékony módja), felkészítik a gyerekeket a szülői szerepekre, rendszeresen a táboroztatások, a nyári szervezett foglalkozások. A diákok szeptemberben beiskolázási csomagot kapnak (ruházat, iskolatáska, füzetek, balkezes olló, írószerek stb.), a tanítási napokon tízórait és uzsonnát, és a legtöbb iskolában ezt sikerült megszervezni a tanítási szünetekben is, kiegészítve a nyári gyermekétkeztetést. A gyerekek szemészeti szűrésen is részt vesznek, és akinek kell, a szervezet ingyenesen biztosítja a szemüveget. Külön érdemes kiemelni a tanodákat, ahol iskola utáni extrakurrikuláris tevékenység zajlik, amelynek célja a tanulók iskolai teljesítményének növelésén, az iskolai hiányosságok pótlásán túl egyfajta komplex személyiségfejlesztés, az életpálya-építése nem formális keretek között, a tanulói és helyi szükségletekre reagálva, beleértve a szabadidő hasznos eltöltésére irányuló programokat.

Az MMSZ elkötelezett abban, hogy az átvett iskolák szakmai színvonalát megemelje, mert így van arra esély, hogy azok a gyerekek, akiket más település iskolájába visznek a szülők, visszajöjjenek – ha nem is mindenki, de legalább egy részük.

4.2.2.3 A vizuális nevelés egy eszköz az önbizalom növelésére, a fantázia megmozgatására

Az MMSZ az általa átvett általános iskolákban először is **megvizsgálja a kompetenciamérések eredményeit**, melyek általában lehangoló képet mutatnak, éppen ezért az első osztályosok számára már új szemlélettel indítják az oktatást. Szinte minden esetben **gettósodott iskolákról** van szó, melyek kialakulásában a mélyszegénységben élő helyiek magas aránya, a jobb helyzetben lévő gyerekek más településre, nem szegregált iskolákba való átíratása játssza a döntő szerepet. Hosszú évek hiányosságait nem lehet egyik napról a másikra pótolni, ezért kellett olyan eszközöket találni, amely önbizalmat adnak a diákoknak, a legígéretesebb területek a sport és a művészetek (zene, rajz). Ahogy az MMSZ alelnöke fogalmaz: *„Mi nem szoktunk a képzőművészet csúcsairól, élsportról, válogatott zenei tehetségekről beszélni, hanem a mindenkiben valamilyen formában benne levő tehetséget akarjuk egy picit megvillantani – először is maguk előtt.”*

Tiszabón és Tiszaburán az első osztályosok vizuális nevelésével nem a tanító, hanem egy rajztanár foglalkozik, elképzeléseit így foglalta össze: „Azért jöttem ide, mert az elsős tanítóknak már elkezdődött az érzékenyítése, másféle szemlélet bemutatása, a rossz értelemben vett „rajzoktatást” el szeretnénk kerülni. Olyan megoldásra törekszünk, ami segítséget jelenthet a tanítóknak. Azt akarjuk elérni, hogy ez a tantárgy járuljon hozzá, hogy a gyerekek személyiségét csiszolja, fejlessze, segítse feldolgozni a traumákat, tehát ne egy sima óra legyen.”

A délelőtti rajzórák követik ugyan a tanmenetet, de nagyon odafigyel a szakember, hogy **ne korlátozza a gyerekekben lévő fantázia kiteljesedését**. A kisdíákok egy-egy váratlan rajzbeli megoldás során nem dorgálást, hanem bátorítást kapnak, ez pedig jótékonyan hat az önbizalmukra. Nagyon **fontos, hogy egy kisgyermek pozitív visszacsatolást kapjon**, hiszen szociálpszichológiai kísérletekből közismert, hogy az önmagát beteljesítő jóslat, amennyiben az negatív, és a diákot elmarasztalja, milyen romboló tud lenni annak személyiségére és iskolai teljesítményére.

A gyermekek motivációja és a vizuális önkifejezés technikáinak a korosztályának megfelelő átadása is nagyon lényeges, a rajztanár ezt így foglalta össze:

„Teljesíteni kell [a tantervi előírásokat], ami állami elvárás, viszont egy másfajta szemléletbe valósul meg az oktatás, teljesen olyan rajzban is meg lehet tanulni azt a színelméletet, lehet tanulni a térről, a takarásról, az előtérről, középtérről, háttérről, amik benne vannak ebben az alsós iskolás anyagban, olyan munkán keresztül is, amelyik élményt ad a gyerekeknek. Például vegyes technikákat használunk, nem csak A4-es lapon dolgozunk, hanem nagyobb felületen is, sokszor csoportmunkában, igyekszünk minél változatosabb felületeken és technikákkal dolgozni. Nem is várható, hogy olyan figyelemmel legyenek egy vizuális kultúra órán, mint egy írás, olvasás vagy számtan órán, ahol ugye az alap dolgokat meg kell tanulniuk, de szerencsés, ha van egy szakos tanár – én nem tanító vagyok, hanem rajz-földrajz szakos tanár -, aki motiválni tudja őket a művészetekkel kapcsolatos területen. Olyan dolgokat tudok nekik mutatni, amivel se otthon, se a tanulmányaik alatt nem találkoztak a gyerekek. Ehhez nem csak tapasztalat kell, de biztos technikai tudás is. Visszakanyarodva: ezt a vizuális tudást olyan rajzokkal, módszerekkel is át lehet adni, ami a korosztályuknak megfelelő érdeklődési körnek, témának megfelelőek.

A kisdíákok alkotómunkáját több eszközzel lehet támogatni a pozitív visszajelzések mellett. Nagyon fontos, hogy **megfelelőek legyenek a rajzeszközök**, azok rossz minősége – ez

egyébként általános a telepki környezetben élő gyermekek felszerelésére, hiszen főleg az ár számít egy szegény családban, nem pedig a minőség – biztosan elkedvetleníti a diákot, hiszen az elképzelései megvalósítására nem alkalmasak. Az MMSZ jó minőségű rajzlapokat, színes ceruzákat és festékeket biztosít a kisdíákoknak.

Fontos a technikai tudás átadása, az egyszerűbb trükköktől a bonyolultabb felé haladva.

Motiváló továbbá az elkészült alkotások megbecsülése, ennek módja lehet, hogy a tanteremben kiteszik őket, illetve ahogy a két faluban történt, a legjobbakat paszpartuzták, bekeretezték és a tanév végén az iskolában kiállították – címmel, szerzővel.

A két iskolában nem csak rajzórái, hanem **szakköri keretek** között is működik a vizuális nevelés. Ide akár a 8. osztályosok is jelentkezhetnek, minden érdeklődőt szeretettel fogadtak. *„Tanárok is ajánlottak gyerekeket, de bárki jöhetett. Én sokszor mást láttam tehetségesnek, mint azok a tanárok, akiknek nem ez a szakterülete. Én nem a reális ábrázolásmódot tartom a fontosnak, hanem az egyéni látásmódot, és azért dolgozom, hogy ezt el ne veszítse a gyerek. Nincs gond azzal, ha a gyerek alkotása nem valóság, a lényeg az alkotás egyéni belső világa. Fantasztikus képeket csinálnak! Mondjuk nehéz ott tartani őket délután is, addigra elfáradnak, sokszor volt, hogy nem jött el mindenki, nehéz a rendszerességet bevinni az életükbe...”*

Tiszaburán már gondolkoztak azon, hogy érdemes lenne-e elmozdulni a művészeti iskola irányába. Ennek megvalósítása nem is olyan egyszerű: *„Korábban alapfokú művészeti iskolában dolgoztam, így ismerem a rendszer adta lehetőségeket, de a követelményeket is. A pedagógusok végzettségének szigorú előírására gondolok elsősorban. A gyereklétszám elég lenne egy önálló művészeti iskola működéséhez, hiszen valószínűleg sok gyerek be tudna kapcsolódni valamilyen művészeti ágba, képzőművészet, zene, tánc. Azonban nehéznek gondolom megtalálni a megfelelő végzettségű tanárokat a környékben. El tudom képzelni, hogy lenne olyan elhívatott szakember, aki vállalva ezt a feladatot akár messzebről is a közelbe költözne (Bozsik Viola és Bárti Marci a példa erre). Személyes véleményem az, hogy kezdésnek talán keresni kellene egy már működő alapfokú művészeti iskolát, ahonnan kijárnának a tanárok megtartani a foglalkozásokat. Későbbiekben egy önálló Máltai művészeti iskola szuper lenne!”*

Egy tanév telt el a két iskolában úgy, hogy az elsősök számára a vizuális kultúrát az eddigiektől eltérően tanították, a rajztanár szerint sok mindent elértek: „Azoknak a tanítóknak,

akiknek az osztályában a vizuális kultúra órákat tartottam érezhetően változott a gyerekekhez való viszonyulása. Legfőképp, hogy nincs rossz rajz, és nem elsődleges szempont a tökéletesség vagy a valóság-hűség. A lényeg az alkotás folyamatán van, amikor számtalan lelki folyamat zajlik. A tanár feladata, hogy igyekezzen megteremteni az oldott, motivált légkört. Úgy érzem sikerült szemléltetni a munkákkal, hogy mennyire fontos a jó minőségű eszközök használata. Technikákkal, feladatötletekkel segítettem a nyitottabb, érdeklődő tanítókat, tanárokat.”

Ha minden a tervek szerint halad, 2019 nyarára már a vizuális kultúrára épülő nyári tábort is sikerül szervezni, remélhetően sok művészeti középiskolába járó ifjúsági önkéntessel.

4.3 Sporttevékenységgel a közösség fejlesztéséért

4.3.1 Futball, Futsal programok

4.3.1.1 A kezdetek

Az MMSZ Jelenlét programja a szervezet emblematisz tevékenysége, melynek alapja a városi nyomortelepeken, elszegényedett kistélepléseken végzett állandó és intenzív szociális munka. A **program érzékeny a működési területén, a megjelenő igényekre reflektál, új megoldásokat keres. A labdarúgás is így került a Jelenlét repertoárjába**, ahogy az MMSZ sportprogramjainak felelőse megfogalmazta: *„A sport program, akárcsak a Szimfónia a monori programban gyökerezik, az ottani tanodai foglalkozásokon észrevettük, hogy a gyerekek a tanulás mellett valami másra is vágnak.”* Így jött képbe a mozgás, a sport, nem lemondva a tanulás fontosságáról. A gyerekek részéről az igény 2012-ben megfogalmazódott, és rövid időn belül sikerült megtalálni azt a roma sportembert, aki szociális szakemberként is megállja a helyét. Maka István („Csoki”) és a monori Jelenlét program vezetője rövid időn belül össze is rakták az új rendszert, felismerve, hogy **a foci alkalmas lehet arra is, hogy a tanulásra motiválja a helyi telep, a Tabán tanodás gyerekeit**. Ahogy sport programok szakmai vezetője megfogalmazta: *„Abból indultunk ki, hogy tanulás és sport, így együtt kell foglalkozni ezekkel, főként a szociális területen, ahol mi dolgozunk. Maka István elkezdte a tanodás gyerekeket tanulásra ösztönözni, azért, hogy sportolhassanak. Ez a máltai sport alapszabálya: tanulj és sportolj!”* Ahogy az MMSZ alelnöke egy interjúban nyilatkozta⁹: *„A foci a leggyorsabban terjedő „vírus”. Ahol elkezdünk futballt oktatni, ott alapvetően javultak a gyerekek tanulmányi eredményei.”*

⁹ <http://tantrend.hu/hir/zenevel-focival-felzarkoztatasi-interju-vecsei-miklossal>

A programelem megalapozásra szorult, a sportfoglalkozások felelőse, Maka István viszonylag hamar, fél év alatt korosztályonként felmérte a tanodás fiúkat, kik a tehetségesek, kik azok, akiket inkább csak tömegsport keretében lehet bevonni a fociba. Ezt követően beindultak a szervezett edzések. Hamar népszerű lett a Tabánban ez az új lehetőség, az edzések heti rendszerességgel kerültek megtartásra, azonban gyorsan kiderült, hogy tovább kell lépni a következő szintre, ami nem más, mint a versenyeztetés. Ennek azonban a szervezeti és jogi kereteit meg kellett teremteni, azaz önálló sportegyesületet kellett létrehozni. **Az MMSZ 2013 év végén megalapította a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Sportegyesületet (MMSZSE), melynek elnöke Vecsei Miklós, az MMSZ alelnöke lett.**

4.3.1.2 A sport, mint szociális eszköz

Akárcsak a Szimfónia programban a hangszeres zeneoktatás, **a monori futball edzések szervezése is a szociális munka egy sajátos eszközeként funkcionál.** A közösség összetartásának erősítése, az egymásra figyelés, egy rögzített szabályrendszer elfogadása és alkalmazása, a másik ember tisztelete, a felelősségvállalás elsajátítása: ez mind hozzátesz egy emberhez, ráadásul közösséget épít. Ahogy a program honlapja¹⁰ fogalmaz: *„A monori romatelepen működő programunkban rendszeressé vált edzések során kiderült, hogy a sportnak olyan hatása van, amit a szociális munkások addig semmilyen más eszközzel nem tudtak elérni. Az edzésekre az addig megközelíthetetlen tizenévesek is járni kezdtek, és a rendszeres focizás hónapok alatt megváltoztatta az életüket. A sport célt és sikerélményt adott nekik, amit ezek a fiatalok korábban sem az iskolában, sem a családban nem kaptak meg, azonban a labdarúgás közösséget formált a kallódó kisgyerekekből is, és miután bevezették, hogy edzésre csak azok járhatnak, akik megcsinálták a házi feladatot, az iskolai eredmények is számottevően javultak.”*

4.3.1.3 Versenyzés, bajnokság

A meglévő feltételek számbavétele után **a labdarúgás egy speciális ágára, a futsalra fűzték fel Monoron az edzéseket.** Ahogy a MMSZSE honlapja összefoglalja ennek konkrét okait: *„A modern labdarúgás leghatékonyabb alapképzését egyértelműen a futsal alapképzésben látjuk. Mind a technikai, mind a taktikai felkészültséget nagymértékben elősegíti. Önmagában, vagy kiegészítésként is hasznos képzést adhat a nagypályás utánpótlás neveléshez. Érettebb gondolkodású, taktikailag és technikailag fejlettebb játékosokat biztosítva az amatőr és profi nagypályás kluboknak.”*

¹⁰ <http://maltaifoci.hu/>

A futsal a nagypályás labdarúgás hivatalos, elsősorban teremben játszott változata. Szabályrendszerét a FIFA (Nemzetközi Labdarúgó-szövetség) dolgozta ki, a sportágat is ez a szervezet irányítja. A kispályás labdarúgáshoz köthető sportot két csapat játssza, egy csapatban 4 mezőnyjátékos és egy kapus van. A játék során bármennyiszer lehet cserélni (legfeljebb hét cserejátékos lehet), kizárólag a kijelölt cserezónában. A játéktér mérete megegyezik a kézilabdapálya méretével. A játék során speciális, a focilabdánál kevésbé pattogó labdát használnak. A játékidő kétszer 20 perc tiszta játékidő.

Kezdetben egy 18 éves fiúkból összeállított csapat nevezett be az NB2-es bajnokságba (Keleti Csoport), ebben a sportágban 2014-ben ez volt a belépő szint. Ez a csapat két évig játszott, vegyes eredménnyel. Ebben az időszakban bővült az edzői kör, hiszen egy elismert futsal szakember, Tóth Keve¹¹ lett a szakmai vezető.

Az elsőként bajnokságban induló monori csapat tevékenységének komoly hatása lett, **a fiatalabb korosztályokat rendkívül motiválta a 18 évesek teljesítménye.** Hasonlóan, mint amit a Szimfónia programban láthattunk, a kicsiket húzták maguk után a nagyobbak. Ahogy a sport program vezetője elmondta: *„Erre rájátszottunk mi is, mindig ismertettük az eredményeket, a mezeket a közösségi házban szárítottuk, a versenyző játékosok büszkén sétáltak a telepen, óriási presztízsiük volt. Ennek eredményeként több korosztályos csapat alakult Monoron. Ez a program stabilá lett Monoron, ráadásul most lett egy műfüves focipályánk is, ahol a gyerekek tudnak edzeni, játszani. Olyan népszerű lett a monori foci, hogy a nem cigány srácok is elkezdtek jelentkezni „Csoki” bácsihoz edzésre. Ez a fordított integráció – amely tényleg jellemző az összes programunkra – iszonyú erősen megjelent.”*

4.1.3.4 Hogyan segíti a sport a szociális munkát, a közösségépítést?

Az alapelv az volt, ezt kellett a legelején tisztázni az edzőkkel, hogy **nem győzni kell bármi áron, hanem létrehozni egy csapatot, amelynek tagjai odafigyelnek egymásra és tisztelik a másikat.** Ahogy az MMSZSE ars poeticája fogalmaz: *„Nem csak játékost nevelünk, hanem embert. Egy embert, aki tiszteletre méltóan viselkedik, valamint önuralmat tud gyakorolni és példaképe lehet a felnövekvő foci szerető generációnak. A tudatos sportra való nevelés mellett nagy figyelmet szentelünk az egészség megőrzésére, a FAIR PLAY szellemiségére, hogy játékosaink képesek legyenek teljes mértékben beilleszkedni a társadalomba.”*

¹¹ A Gödöllői Bikák (bajnok és kupagyőztes), a Vasas, és az Újpest futsal csapatainak edzője is volt.

Az edzések, a versenyek, a bajnoki meccseken való részvétel mind-mind a rendszerességről szól, nem mondhatja senki, hogy ma nekem nincs kedvem játszani, hiszen ezzel cserbenhagyná társait. A csapathoz tartozást a Máltai mez is erősíti, a gyerekek nem telepiekként jelennek meg és játszanak a meccseken, hanem a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Sportegyesület játékosaként, és ehhez fel kell nőni, ezt az edzők tudatosítják is a gyerekekben. A pályára lépők tudják, hogy nem illik káromkodni, köpködni, a bírói ítéletet kritizálni, durvaskodni. Mindezek betartásához nagy önuralomra van szükség, ennek elérése személyiségformáló hatású. Mindezt sikerült megvalósítani, **a bírók ki szokták emelni a mérkőzés lefújása után, hogy a csapat mennyire a fair play szellemében játszott.**

A közösséget az is összekovácsolja, hogy együtt utaznak, sokszor 200-250 kilométerre, együtt esznek, ismeretlen városokat ismernek meg,

A hagyományos edzés módszerek mellett, nem zárkózunk el a technológiai fejlődésnek köszönhető új, modern eszközök használatától az edzéseink alatt. Vizuális szemléltetéssel hatékonyabb eredmény érhető el, gyorsabban érti meg a játékos mikor, mire kell odafigyelnie. Az elméleti felkészültség legalább olyan fontos, mint a gyakorlatban elvégzett feladatok, ezáltal a tanulási ciklus lerövidül, a játékosok elkezdik maguktól értelmezni a játékot.

4.1.3.5 Új helyszínek, új pályák

Már 2015-ben egyértelmű volt, hogy a sport, mint közösség-szervező erő működik, emiatt az MMSZ Jelenlét programjának más helyszínei is belevágtak a focicsapat szervezésbe. **Első körben Tatabánya (Mésztelep), Pécs, Tarnabod és Gyulaj csatlakozott. Tatabánya hamarosan egy új helyszínnel, Hatos-teleppel bővült.**

Végig kellett gondolni, hogy milyen edzőket szerződtessenek, végül főleg olyan helyieket alkalmaztak, akiknek ugyan nem volt edzői licencük, de volt focista múltjuk, tehát értettek a játékhoz, emiatt a gyerekek hallgatnak rájuk. A komoly edzői múlttal rendelkező monori edző, Tóth Keve készítette fel őket a feladatra, például beüzemelték egy jól működő online rendszert, azon edzésterveket, szakmai anyagokat tettek elérhetővé a gyerekek edzői számára. Az új helyszíneken nem vágtak bele a hivatalos bajnokságokba, inkább egymással játszottak, családi napok kupáin vettek részt, Máltás rendezvényeken fociztak.

A máltai Jelenlét programba időközben bekapcsolódtak az MMSZ fenntartású általános iskolák, Tarnabod és Gyulaj (ezeken a helyeken óvoda is van), majd **Tiszabó és Tiszabura.**

Ha már a Jelenlét megvetette a lábát ezeken a településeken, adta magát, hogy ezek az iskolák kapcsolódjanak be az MMSZSE munkájába. Ezek az új belépők már a Bozsik-programhoz is csatlakoztak, ahol a versenyeztetés az alap.

Az utolsó körben további négy település csatlakozott az MMSZSE futsal hálózatához: **Miskolc-Avas** (14 évesnél idősebb gyerekek), **Miskolc-Lyukóbánya** (minden korosztály), illetve **Tarnaszánya és Erk**.

Erk volt az első település, amelyik külsőként jelentkezett azzal a kéréssel, hogy csatlakozna a máltai sportegyesülethez (MSZSZSE). A polgármester – aki egyben az iskolaigazgató is – jelentkezett, hogy ő szeretné, ha a gyerekei máltai mezben focizhatnának, 54 gyerek kapcsolódott be a faluból, ez nagy szó, és mostanra így áll össze a focis szál.

A sportegyesületnek hat focipályája van (Gyulaj, Tarnabod, Miskolcon kettő, Tiszabura, Monor) ezek közül négy sikeres TAO pályázatból épült, felszerelésük nagy részét is ebből a támogatásból szerezték be.

4.3.2 Egyéb sportok

A Máltai sportfoglalkozások között a labdarúgás viszi a prímet, **de szétszórtan az ország különböző településein más sportágak edzései is megjelentek** a helyi igényekre válaszolva. Kaposváron szivacskezilabdázói, Orosházán karatésai, Gyulajon birkózói vannak, illetve ugyanitt egy országúti kerékpárosa is van a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Sportegyesületnek (MMSZSE). Ezek közül a sportágak közül egyet emelünk ki, ahol a legrégebb óta és a legnagyobb számban dolgoznak nagy létszámú gyerekcsapattal: a kadarkúti szkander edzéseket.

Kadarkúton 2012-ben nyitotta meg kapuit a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület Közösségi Háza (Dózsa György utca), napi jelenlétet biztosítva a körülötte lévő szegregátum és a város más részein mélyszegénységben élő lakosság számára. A Dózsa utcai telepen körülbelül 40 fő a 0-18 éves korúak száma. A közösségi ház napi rendszerességgel biztosít programokat a helyieknek (tanulószoza, ügyintézés, játszóház, higiénés programok), illetve különböző kis és nagy rendezvényeket tartanak a helyi közösség számára.

A közösségi ház egykori kollégája tagja volt a Kadarkút SE Szkander Szakosztályának, ő építette ki a kapcsolatot a Dózsa utcai telep gyerekei és a helyi szkanderesek között. Rövid szervezőmunkát követően **beindultak az edzések a helyi művelődési házban, amely a szegregátumtól 3-4 kilométerre található**, a kisváros minden részéből érkeznek ide a

fiatalok sportolni. Az edző és szakmai vezető, Kesztyűs József ("Sancho") közismert ember a településen, nem volt idegen számára a telepi környezet. A Jelenlét program munkatársai könnyen megtalálták vele a közös hangot, sokat segített nekik.

Egy állandó rendezvényük van, a havonta megrendezésre kerülő "Erős ember" verseny, ez minden alkalommal egy fontos esemény a Dózsa utca életében, a szkander csapattal közösen szokták megszervezni. Ezeken az alkalmakon igyekeznek a telep teljes ifjúságát megmozgatni. A Kadarkút SE Szkander Szakosztályával egyéb rendezvényeken is együttműködnek. A szkander csapat fiatalabb tagjai aktív önkéntesként dolgoznak a játszóházak, a tanoda és az adománygyűjtés területén is.

A MMSZSE segíti a csapatot abban, hogy versenyeken vehessenek részt, a nevezési díjat szokták megtéríteni.

5. Az MMSZ módszertani alapelvei az ifjúsági önkéntesség területén

5.1 Alapok

5.1.1 Az MMSZ tapasztalatai az önkéntességgel kapcsolatban

A szervezet indulásakor, 29 évvel ezelőtt a rendszerváltáskor rengetegen ajánlották fel a segítségüket az MMSZ számára, elsősorban adományok felajánlásával és önkéntes tevékenység vállalásával. A kilencvenes évek első éveiben a plébániákon alakultak meg az önkéntes csoportok, a számuk 155 volt, a tagok harmincas éveikben járó fiatalok voltak.

Az elmúlt közel 30 évben az MMSZ rendkívül dinamikusán fejlődött, intézményei és programjai száma folyamatosan nőtt, újabb és újabb innovatív szociális célú projekteket valósított meg, közülük az elmúlt 10 évben egyre többet európai uniós forrásokból. Az intézmények és a programok körének bővülése a benne dolgozók energiáit nagymértékben lekötötte, új feladatok vállalására a rendelkezésre álló szakemberállománynak csak fokozatosan van lehetősége kialakítani. Az MMSZ önkéntes csoportjainak száma 120 körülire tehető, tevékenységi körük a máltai hagyományok alapján a hagyományos önkéntességi tevékenységeket fedik le. Az ifjúsági önkéntesség kialakulása és térnyerése az új típusú tevékenységekhez kapcsolódik, mint a projekt munka, a szakmai fejlődési lehetőséget kínáló tevékenységek ahova minél több egyéni tudást adhat hozzá az önkéntes. Az ifjúsági önkéntességben, a fiatalok motivációi között a közösségben való segítség, a közösséghez való tartozás is nagy hangsúlyt kap. Mindezeket figyelembe véve alakult ki a

Budapesti Máltai Fiatalok önkéntes csoportja is, mely a fővárosi fiatalokat szólítja meg.¹² A csoportnak jelenleg idősekre fókuszáló programja is fut, az önkéntesek beszélgetnek, életútinterjúkat készítenek idős emberekkel, majd ezeket legépelik, megszerkesztik és ajándékba adják az interjúalanyoknak. A BMF jelenleg is keres önkénteseket a beszélgetésekre és az interjúk gépelésére-szerkesztésére. Ezenkívül részt vesznek az MMSZ országos nagy adománygyűjtő akcióiban, rendezvényein, valamint részt vesznek a hátrányos helyzetű gyerekek számára szervezett nyári táboraiban önkéntesként.

Az MMSZ modell programjai is fogadnak ifjúsági önkénteseket, az ország hátrányos helyzetű területein működő segítő programjaihoz, mint a Szimfónia program, Mozgójátsszótér, Máltai Játszóterek, Máltai Sport Egyesület vagy a Gyerekesély program. Ezeknek a programoknak van a leginkább lehetősége arra, hogy nagyobb létszámban fogadjon ifjúsági önkénteseket. További számos programlehetőség adott a Máltai Szeretetszolgálatnál, ahova becsatornázhatóak a fiatal önkéntesek. **Egy-egy nagyobb esemény, rendezvény számára is többlet értéket jelent az önkéntesek jelenléte. A fiatalok számára fontos kompetencia fejlesztés és szakmai fejlődésre is lehetőséget kaphatnak a programokban való részvétellel, mint a nyári táborok, kirándulások, koncertek szervezése.**

Az ifjúsági önkéntesség új típusú kiépítése az MMSZ számára a megújulás lehetőségét jelenti ezen a téren, a generációváltás tudatos építésére tett lépések elengedhetetlenek. Mindehhez új megoldások és modellek születésére van szükség. Az MMSZ „Ifjúsági önkéntes közösségek hálózata” projektje ennek a megújulási folyamatnak kíván az élére állni, azt módszertanilag megalapozni.

5.1.2 Az „Ifjúsági önkéntes közösségek hálózata” projekt megalapozása

A projekttervezéshez, megvalósításhoz és a célcsoport elemzéséhez kapcsolódóan a helyzet és az igények felmérését 109 fiatal önkéntes anonim kérdőívének elemzésével végezte el az MMSZ. A kérdőív válaszadói 13 és 20 év közötti fiatalok voltak, többségük (60,6%) lány. A bevont fiatalok 87,75%-a szakközépiskolában tanul, 18,3% szakiskolai képzésben vesz részt, és 1% alatti volt a gimnazista válaszadók aránya.

A megkérdezett fiatalok csaknem fele nem adott érdemi választ arra a kérdésre, hogy mennyi szabadideje marad iskola után, ennek több oka is lehet, a változó iskolai terheléstől, az otthoni feladatok tervezhetőségének hiányától. A hátrányos helyzetű, telepi környezetben élő

¹² <http://bpfiatalok.maltai.hu/>

fiataloknak pedig élethelyzetük adta nehézségek határozzák meg a szabadidő lehetséges formáit.

A kérdőívek elemzése alapján a fiatalok szabadidejüket leggyakrabban barátaikkal, a kortárs csoporttal töltik. Ebből **következően eredményes lehet, ha az ifjúsági önkéntességet felkarolni kívánó program a kortárs csoportokkal közös programokat tervez, az aktívabb fiatalokat pedig kortárs segítő programokba invitálja.**

A szabadidő eltöltésének formájával kapcsolatos válaszokban a harmadik legtöbbször említettként szerepelt az önkéntesség és a kirándulás. Ez a nyitottság nagyon kedvező, a projekt céljaival összhangban áll.

Sokan említették a zenével kapcsolatos programokat, ezek kiemelkedően elismertek a fiatalok körében, ezt követi az internetezés, majd a sportprogramok. A projekt tervezése eszerint megfelelő területeken célozza a fiatalok bevonását, a tervezett tevékenységek mindegyike érdeklődést váltott ki a fiatalokból.

A leginkább hátrányos helyzetű fiatalok igényei azonban árnyalják a felmérés eredményét. **A fiatalok közül a családosoak egyszerű kikapcsolódásra és használható praktikus tudásra vágnak (pl. elsősegély ismeretek). Fontos számukra, hogy a mindennapokban és a munkaerőpiacon is használható tudást tudjanak szerezni,** boldogulásukat ez segítené a leginkább, ezért esetükben felértékelődnek a képzési, tanácsadási programok, szolgáltatások.

A kérdőívek kiértékelése alapján a projekt olyan területeket és tevékenységeket céloz, amelyek a célcsoport érdeklődési körébe tartozik, így a megvalósítás során együttműködés és konstruktív hozzáállás várható. Mindent összevetve, **a programban megfogalmazott célok illeszkednek az igényfelmérés alapján megismert szükségletekhez.**

5.2. Az „Ifjúsági önkéntes közösségek hálózata” projekt felépítése

5.2.1 A projekt céljai

Az MMSZ projektje egy négy pilléren nyugvó elképzelés, melynek fő célja egy olyan ifjúsági önkéntes rendszer kialakítása és fenntartása, amely egészen a középiskolás évektől fogva megteremti az önzetlen segítő-támogató tevékenység értékeinek tiszteletét a bevont fiatalok körében, és biztosítja számukra az önkéntes tevékenység által kialakult közösségi élményt és annak fenntartható megélését, hálózatba történő szervezését.

A program célja az ifjúságban rejlő erőforrások kibontása, a korosztályok és a hátrányos helyzetű fiatalok társadalmi integrációjának elősegítése, a fiatalok helyben maradásának, aktív és tudatos szerepvállalásának, a gyermekek és fiatalok önmaguk és mások jövőjét pozitívan formálni képes felnőttekké nevelése és fejlesztése.

A projekt a fiatalok nem formális oktatásán keresztül hozzájárul a tanulás minőségi fejlesztéséhez, a kulturális értékteremtéshez, az önkéntesség elterjedéséhez, és a tudatos önfejlesztésen, értékeken alapuló közösségi társadalom kialakulásához.

5.2.2 A projekt célcsoportjai

A projekt **közvetlen célcsoportjába** tartoznak azok a személyek, akik a projekt megvalósítása során létrejött eredmények közvetlen hasznélvezői: a kevésbé fejlett régiókban élő, 8-25 év közötti gyermekek és fiatalok, különös tekintettel a hátrányos helyzetűekre, hiszen ők részesülnek az ifjúsági önkéntesség meghonosításával járó kapacitásbővítés eredményeiben, melynek legfőbb értéke a személyes odafigyelés intenzívebbé válása lesz.

A projekt **közvetett célcsoportja** azon személyek és szervezetek köre, amelyek nem a projekt eredményeinek közvetlen használói, de összetett mechanizmusokon keresztül a projekt eredményei és hatásai az ő helyzetüket is befolyásolják, ezek:

a) azon személyek, vagy szervezetek, akár vállalatok, amelyek a projekt tevékenységeinek eredményeit, szolgáltatásait, vagy termékeit használják, felhasználják, annak hasznélvezői: a fiatalok aktív szerepvállalása és segítségnyújtása által a helyi ifjúsági közösségek, civil szervezetek (és ezek tagjai, önkéntesei), különösen a hátrányos helyzetűekkel foglalkozók.

b) a gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó szakértők, pedagógusok, hitoktatók, lelkészek, illetve a közösségi ifjúságnevelés iránt érdeklődő felnőttek.

c) az érintett (8-25 éves) korosztály fiataljainak családtagjai, hiszen a közvetlenül érintett gyerekek közösségi életben való aktív részvétele, kompetenciáinak fejlődése közvetetten rájuk is hatással van.

d) a települési önkormányzatok és azok által fenntartott intézmények köre, illetve a projekt által képviselt elvek mellett elköteleződött szervezetek, intézmények.

5.2.3 A projektkoordináció szereplői

A projektmenedzsment az **Országos Ifjúsági Önkéntes Központ** keretében dolgozik budapesti székhellyel. Tagjai: egy projektmenedzser, egy pénzügyi vezető, egy módszertani

vezető és egy projektasszisztens, a projekt szakmai tartalmának a tervek szerinti megvalósulásáért a szakmai vezető felel.

A szakmai megvalósításban kitüntetett szerepe van **a hat konvergencia régióban található Regionális Ifjúsági Önkéntes Központoknak**. A projekttel kapcsolatos helyi (régiós) irányítás feladatát **egy-egy régiós ifjúsági önkéntes koordinátor látja el**. Alapfeladatuk, hogy **az adott régió egyes MMSZ programjainak vezetőinél összegyűjtse az önkéntes tevékenységre vonatkozó igényeket**. Az ő dolguk lesz az is, hogy az önkéntesnek jelentkezőket összekösse a megfelelő fogadó hellyel, olyan programhelyszínnel, ami megfelel az önkéntes igényeinek, képességeinek, és ami nagyon fontos: motivációinak, érdeklődési körének.

5.2.4 A projekt lábai (pillérei)

A projekt alapvetően négy pillérre épülő modell, melynek átfogó célja a fiatalok önkéntes segítőként való tevékenykedési lehetőségeinek elősegítése, vonzóvá és könnyen elérhetővé tétele, ennek érdekében és ezt fenntartandó, országos és regionális ifjúsági önkéntes központok létrehozása és működtetése.

5.2.4.1 Az I. pillér: Ifjúsági önkénteseket fogadó helyek akkreditációja

Az önkéntes tevékenység egyre népszerűbb Magyarországon a fiatalok körében. Országszerte nagy számban működnek olyan szervezetek, amelyek fogadóhelyként lehetőséget tudnak biztosítani¹³ a fiataloknak az önkéntes tevékenységéhez. **Gond, hogy nincs egységes szabályozási keret arra vonatkozóan, hogy a diákokat, fiatalokat milyen alapvető feltételek várják a szervezeteknél, illetve melyek azok a minimum feltételek, amelyeket az ifjúsági korosztály fogadásához biztosítaniuk kell** ahhoz, hogy biztonságos, és megbízható háttér legyen számukra.

2016. január 1-jétől a középiskolákban bevezetésre került a kötelező iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) a 9-11. osztályos tanulók körében, a diákoknak legalább 50 óra közösségi szolgálatot kell teljesíteniük meghatározott választható területeken. Az IKSZ kapcsán is megfogalmazódott az az igény, hogy hozzanak létre egy olyan, egységes minősítési minőség- és felelősségbiztosítási rendszert, amely mind a diákok, mind pedig szüleik számára biztonságot jelenthetne. **A fogadó helyekre vonatkozó módszertan kidolgozása az I. pillér feladata**. A kidolgozandó rendszer egyrészt tájékoztatni kívánja a fiatalokat arról, hogy mi

¹³ <http://www.onkentes.hu/lehetoseg/friss>

várja őket a közösségi szolgálat teljesítésekor, mire és hogyan készüljenek, másrészt szabályozza az önkéntes segítők feladatainak rendszerét, ami a fiataloknak és szüleiknek is hasznos és biztonságos háttérrel biztosít ahhoz, hogy szabályozott keretek között tudhassák gyermeküket. Mindezekon túl a rendszer a fogadó szervezetek számára is fontos, hiszen számukra is cél egy olyan hálózat kialakítása, amelyben ők regisztráltak, akkreditáltak (és ezzel biztonságos) helyként vannak jelen, és amely biztosítja a fiataloknak a pozitív élményeket, ezzel együtt pedig a későbbi visszatérést is az önkéntes segítők közé. Ezen kívül a rendszeren keresztül a fogadó szervezeteknek lehetősége lenne a bemutatkozásra is, így hatékonyabb lenne a választás, illetve a minőségi munkavégzés valószínűsége is.

E pillér megvalósítása országos érdek, hiszen mindenhol közösség-szervező erő az önkéntes tevékenység, a segítség, emiatt kiemelten fontos, hogy ezzel kapcsolatban a fiataloknak mindenképpen pozitív tapasztalatai és élményei legyenek, mert így térnek vissza, így maradnak a rendszerben. Ha a segíteni tudás örömét, hasznos elfoglaltságot adva megszerettetik az önkéntes tevékenységet a diákokkal, jó eséllyel felnőtt korukban is aktív önkéntesek lesznek és ők maguk is érzékenyebbé válnak a társadalmi problémák felé. A cél, hogy saját kortársaik között is követendő példa legyen az önkéntes feladatvállalás.

A pillér megvalósítása során az MMSZ kidolgoz egy módszertani anyagot az ifjúsági önkéntesség fogadó helyeinek minőségbiztosításához és akkreditációjához, amely a fogadó szervezetekkel közösen, egyeztetve jönne létre. A tevékenységet egy közösségi ifjúságnevelést segítő online felület (honlap) kialakítása, és alkalmazások, applikációk létrehozása is segítené, illetve a már meglévő keretek továbbfejlesztése és tartalom-bővítése is szükséges.

5.2.4.2 A II. pillér: Középiskolák diákjainak ifjúsági segítő képzése

A segítség-re való képesség a fiatalok érettségének fontos feltétele. A segítség fizikai (pl. elsősegélynyújtás), szociális (pl. érzékenyítés) és lelki (pl. kortárs segítő tevékenység) aspektusaira is fontos felhívni a fiatalok figyelmét. A II. pillér e hármas egységet modellezné **a középiskolákban meginduló ifjúsági segítő képzéssel, melynek része az elsősegélynyújtás, egy komplex társadalmi érzékenyítő tréning, továbbá egy élménypedagógiára épülő, ifjúsági, kortárs vezetőképzés.** A pillér megvalósításának célja, hogy a középiskolákban létrejöjjön egy olyan képzett mag, amelynek tagjai képesek segíteni embertársaiknak, egymásnak, érzékenyek mások problémáira, és cselekvően képesek segíteni mind fizikailag, mind lelkileg és érzékenyek a szociális hiányokból fakadó problémákra.

A három, egymásra épülő részképzés módszertani anyagai kidolgozásra kerültek, a gyakorlatban a képzési csomag részei a következőképpen valósulnak meg:

a) A legnagyobb merítésű, legtöbb diákhöz eljutó képzés az **elsősegélynyújtó képzés**. Erre eleve olyan diákok jelentkeznek, akik fel tudják mérni, hogy olyan tudás birtokába jutnak, amellyel bajba jutott társaiknak lesznek képesek segítséget nyújtani. Az elsősegélynyújtó képzésre bárki jelentkezhethet, általában középiskolánként 50 fő vesz rajta részt.

A projektmegvalósítás mind a 3 évében sor kerül az elsősegélynyújtó képzésre valamennyi konvergencia régióban egy-egy, melyhez kapcsolódóan évente versenyt is szervez az MMSZ.

b) A **komplex társadalmi érzékenyítő tréning** kulcsfontosságú képzés, hiszen egyfajta szűrőfunkciót is ellát. Nyilván, aki érdektelenséget mutat a képzésen, a társadalmi problémák iránt közömbös, esetleg gondolkodását az előítéletesség jellemzi, az MMSZ szempontjait figyelembe véve nem lenne jó ifjúsági kortárs vezető.

Az elsősegélynyújtó képzésen résztvevő 50 főből 30 olyan diák kerül be középiskolánként a komplex érzékenyítő tréningre, akik elkötelezetteké váltak a segítségnyújtás iránt. Ez a 30 fő már kötődik hozzánk.

Egy képzésen 30 fő vesz részt, a gyakorlatok egy része 15 fős csoportokban történnek. A Komplex Érzékenyítő Tréning időkerete az MMSZ szakemberei által tartott 16 óra kontaktóra (45'), ennek felosztása 4x4 óra (2x90) perc, az első 2 órában (90') a teljes nagy csoport, a második két óra csoportbontásban 1-1 vezetővel folytatódik. A képzés részét képezi 14 óra önálló projekt munka,¹⁴ ennek megvalósulását tanár felügyeli.

A kontaktórák egy-egy társadalmi problémát járnak körbe, hangsúlyos, hogy személyes élmény legyen, gyakorlatokkal. Az önálló projekt munkát a kontaktóra anyagára reflektálva végzik a diákok, olyan eszközt, módszert használva a téma feldolgozására, amit szeretnének.

A négy foglalkozás tematikája: 1) társadalomismeret / szegénység – nyomor; 2) esélyegyenlőség; 3) devianciák és másság; 4) kortárs-segítés.

Az említett tematikák feldolgozásánál a trénerek igyekeznek abból kiindulni, amilyen példákat a diákok saját iskolai környezetükből hoznak. A szakmai vezető szerint a képzés célja a gyerekek látóterének megnyitása és a komfortzónából való kimozdítása. Az újlátásmód kialakításához a személyes tapasztalataikat is újra keretezik a résztvevők például, ha valaki 2

¹⁴ Eszközei: TED előadás készítése, adatgyűjtés, interjúzás, intézménylátogatás stb..

hete a tornaórára az öltözőben nem öltözik át, ennek lehet az az oka, hogy lyukas a tornacsukája vagy tele van lila foltokkal, mert otthon bántalmazzák. Sok példát használnak a képzésben a közvetlen környezetükből a tudatosítás érdekében. Ezzel a módszerrel láthatóvá válik, hogy sok gyerek küzd ugyanazzal, a résztvevők környezetében is. A képzés során mélyebben érthetik meg a telepí gyerekek hátterét, játékok segítségével élhetik, magukat bele hátrányos helyzetű társaik körülményeibe. Szemléltetőeszközként használ a képzés kisfilm bejátszásokat és képeket is.

Az MMSZ úgy döntött, hogy a tematikus foglalkozások témáit nem absztrakt szinten dolgozza fel, hanem épít a szervezet közel 30 éves tudására, tapasztalatára, a példákat saját programjaiból hozza azoknál a szerepjátékoknál, amelynek témájához a gyerekek nem tudnak saját példát hozni.

Annak, hogy a diákok, illetve a képzők saját tapasztalataikból merítenek egy-egy téma körbejárásához, az az előnye, hogy közel hozza, átélhetővé teszi a krízishelyzeteket és az érintett szociálisan nehéz helyzetű emberek küzdelmeit. Nagyon fontos, hogy az ezeken a foglalkozásokon felhozott példák a kiutat is képesek legyenek megmutatni, azaz a segítségnyújtás hatását, eredményeit. Sok középosztálybeli diáknak nehéz elképzelni, hogy ami neki természetes, a rendszeres étkezés, az osztálykirándulás, a szakköri tevékenység, az egy mélyszegénységben élő gyermek számára milyen távoli. Az MMSZ munkája során több ezer családnak tudott közvetlen vagy közvetett segítséget nyújtani, melynek hatására az érintettek jobb élethelyzetbe kerültek. A komplex érzékenyítő tréning egyik legfontosabb feladata, hogy a diákokban megteremtse az empátiát, tudatosítsa, hogy milyen ördögi kör beleszületni a nyomorba, és milyen nehéz onnan kitörni. Ez utóbbi kapcsán megdöbbentő adat jelent meg 2018 júniusában. Az OECD egy közelmúltban publikált felmérésében¹⁵ azt vizsgálta, hogy egy adott országban hány generáció kell ahhoz, hogy az ország tíz legszegényebb százalékába tartozó család az ottani átlagos jövedelmet megközelítse. A kutatás arra a megállapításra jutott, az Európai Unióban, nincs olyan ország, ahol nehezebb kitörni a szegénységből, mint Magyarországon. Nálunk hét generáció munkájára van szükség az átlagos jövedelmi szint eléréséhez, ahhoz, hogy egy magyar család a szegénységből az átlagos jövedelmi szintig eljusson, ez megegyezik a kínai és az indiai értékkel, míg ugyanez Dániában mindössze 2 generáció.

¹⁵ A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility

A komplex társadalmi érzékenyítő tréningen aktívan részt vesznek az MMSZ ifjúsági önkéntes koordinátorai, akik évek óta dolgoznak a szervezet programjaiban. A képzésen fontos, hogy elmondják az egyes beavatkozások eredményeit, hiszen csak így válik átélhetővé a segítségnyújtás értéke, haszna.

c) Az előző két képzést követően kerül sor az **ifjúsági kortárs vezetők képzésére**. Mindenképpen ennek a képzési elemnek kellett lennie a csomag utolsó részének, hiszen az ezt megelőző tréningek megmutathatták, hogy a vezetői feladatokra ki a legalkalmasabb abból a szempontból, hogy a segítségnyújtáson alapuló ifjúsági önkéntesség nagykövete legyen a saját oktatási intézményében.

Az érzékenyítő tréninget elvégzett fiatalok közül 10 megy az ifjúsági kortárs vezetői képzésre. Ez a 10 fő abból az iskolából érkezik, ahonnan az elsősegélynyújtó képzésre, az érzékenyítő tréningre jöttek a gyerekek. Mindhárom képzés az ugyanabban az iskolában tanuló gyerekeket szólítja meg. A kiválasztás sajátossága, hogy minél több osztályból kerüljön kiválasztásra a 10 fő. Ez a képzési folyamat korábbi szakaszaiban is fontos szempont, az elsősegélynyújtó tanfolyamon résztvevő 50 főnél és az utána következő komplex érzékenyítő képzésre továbbvitt 30 fő esetén is törekszenek. A koncepció szerint ehhez a 10 főhöz érkezik a régióból 20 másik gyerek. Ez a további 20 fő az MMSZ más fogadó helyeken önkénteskedő fiatalból lesz kiválasztva. Ilyen fogadóhely a Máltai Játsszótér, vagy a Máltai telepi Jelenlét programjai. Ezekben a programokban már vannak olyan fiatalok, akik egyfajta helyi vezetőkké válhatnak és ez a képzés a kompetenciáikban megerősíti őket. Ők nem feltétlenül önkéntesek, hanem olyan gyerekek, akik a telepi környezetben kiemelkednek a gyerekcsapatból. A program integrációs erőssége, hogy telepi gyerekeket, és a Máltai Játsszótéren felnövő gyerekeket is bevonja a képzésbe az iskolások mellett.

A projekt teljes időszaka alatt évi 6 élménypedagógiára épülő vezető képzés kerül megtartásra a hat konvergencia régióban, a megvalósítási időszakban ez összesen 18 képzést jelent.

A képzés tematikája a Tőlünk Nektek (Több van benned, mint gondolnád) kiadvány (E-book)¹⁶ alapján épül fel, ezt az Élményakadémia Egyesület dolgozta ki a hátrányos helyzetű fiatalok támogatására kidolgozott nem-formális nevelési eszközök kézikönyveként. A kiadvány bevezetése röviden összefoglalja, hogy jött létre a program: *„2010-ben egy csapat lelkes fiatal tréner az Élményakadémia Egyesületnél azon kezdte törni*

¹⁶ https://drive.google.com/file/d/0B1PLJeWD5-9_cVRSZC02SzdWVU0/view A kiadvány létrejöttét az EGT és Norvég Civil Alap és az Autonómia Alapítvány támogatta.

a fejét, milyen tanulási forma segíthet hátrányos helyzetű fiataloknak önállóan elindulni, navigálni az életben. Olyan fiatalokról volt szó, akik másoknál kevesebb támogatással indulnak el az életben, mert családon kívül nevelkednek vagy nagyon nehéz körülmények között nőnek fel. (...) A legfontosabb kiaknázatlan erőforrást abban látták, hogy mennyire erős segíteni vágyás és tetterő van ezekben a fiatalokban, ami felett gyakran a környezetük és ők maguk is elsiklanak. Azok a fiatalok, akik maguk is tapasztalták, milyen szükséglet szenvedni, segítséget kérni, nagyon jól tudták mekkora ereje van a valódi segítségnek. Megszervezték hát az első „Tőlünk Nektek” nevű programot, aminek során a csapatként végzett önkéntes munkát az élménypedagógia eszközeként használják. A program nevét az első csapat fiataljai találták ki utalva arra az élményre, amikor valódi igényekre válaszolva jobbitanak egy kicsit a világon. A program célja a trénerek számára az volt, hogy a résztvevő fiatalok olyan tapasztalatokkal gazdagodjanak, amit majd saját életük kormányzásakor is hasznosítani tudnak. Annyira ígéretes eredményei voltak az első ilyen programnak, hogy az egyszerűnek tervezett programot azóta minden évben megszervezzük.”

Az MMSZ a tapasztalatai alapján választotta az Élményakadémia Egyesület képzését, hiszen 2015 őszén a Jelenlét program három helyszínén (Miskolc, Lyukóvölgy, Tatabánya) tartott az egyesület telepi élményképzést (településenként 3 napot) a MOL és az Új Európa Alapítvány támogatásával. Ezeken a tréningeken olyan fiatalok vettek részt, akik már voltak a Tőlünk Nektek program keretében önkéntesek, a telepi élményképzőn megtanulhatták, hogy hogyan kell játékot vezetni, ügyelni a biztonságra, és megszervezni egy játékfoglalkozást a szegregátumban élő gyerekeknek. A képzés utolsó napján a résztvevők már képessé váltak egy kétórás foglalkozás gördülékeny levezetésére a telepi gyerekeknek, ifi trénerként megoldva a feladatukat.

Az ifjúsági kortárs vezető képzés egy hosszú távú tanulási folyamat, ami több részből áll. A Tőlünk Nektek tematikája lehetővé teszi azt, hogy a csoport tagjai fokozatosan egyre jobban megismerjék egymást, így amikor a későbbiekben önkéntes tevékenységet végeznek, tudni fogják, hogy kitől mit várhatnak el. **Nagyon fontos, hogy ez a képzés a visszatérésre épít, ugyanis azok a fiatalok, akik részt vesznek a tréningen, kilépnek az otthoni, megszokott kereteik közül, és ismeretlen közegben próbálják ki magukat, majd az új ismeretekkel, készségekkel felvértezve hazatérnek, és környezetükben indukálnak pozitív folyamatokat.** Ahogy a Tőlünk Nektek (TN) E-book fogalmaz: „*A szociális munkások és azok a kortársak, akik egy helyről érkeznek a programra ezért nagyon fontos segítők a tanulási folyamatnak. Ők úgymond “tanúi” lehetnek annak, hogy bontakoznak ki*

képességek, hogy talál egy-egy fiatal új szerepet a csoportban. Ha más szavakkal mesélünk a TN-ről, akkor úgy is mondhatjuk, hogy ez egy több modulós tapasztalati tanulási folyamat, amiben nagyon erősen építünk a kortárs csoportra és az otthoni közegben meglévő támogató potenciálra. Ezért alapvető fontosságú az is, hogy többnek szánjuk a TN-t, mint csak egy program: ez egy közösen alkotott tanulási folyamat része. Olyan helyekről érkeznek a fiatalok, ahol elindult már egy szakmai párbeszéd a helyi szervezettel. Látjuk, hogy mik az ő céljaik, milyen folyamatok zajlanak és azt is, hogy a TN-hez való csatlakozás egy-egy fiatal számára miben segíthet.”

A Tőlünk Nektek képzés fél éven át tart és 16 programnapot foglal magában, ebből 4 nagyobb szakmai modul (csapatépítő, tervező, önkéntesség, lezárás), egy pedig egy rövidebb programelem (terepszemle):

- Élményképző (4 nap) - ifi trénerok élménypedagógiai alapképzése;
- Csapatépítő alkalom (3 nap) - csapatépítés a programban résztvevő önkéntesek számára;
- Tervező alkalom (4 nap) - az önkéntesség tervezése, szervezése;
- Terepszemle (1 nap) - az önkéntesség előkészítése;
- Önkéntesség (4 nap) - az önkéntes tevékenység megvalósítása;
- Zárás – résztvevőkkel (4 nap) - program lezárása az önkéntesek számára – kiértékelés, visszajelzés – a féléves tanulási folyamat értékelése;
- Zárás – ifitrénerekkel /4 nap/ - program lezárása az ifitrénerok számára – kiértékelés, visszajelzés – a féléves tanulási folyamat értékelése.

A program egyedisége és értéke abban rejlik, hogy egyszerre több célt képes megvalósítani, hiszen a hátrányos életkezdéssel induló fiatalok számára új perspektívát nyit, bemutatja a segítségnyújtásban rejlő örömeket és lehetőségeket, és erősíti a közösségi összetartást is. Mindezek mellett fejleszti az önbizalmat és a felelősségvállalás képességét, továbbá új szemléletet hoz a hátrányos helyzetű település számára is.

Az egyes képzésekhez kapcsolódóan mindhárom évben táborok megrendezésére is sor kerül, ahol a középiskolás diákok mellett a fiatalabb, általános iskolás korosztály (8-14 év) tagjai is jelen lehetnek. A táborok mellett a bevont gyermekek és fiatalok egész évben, különböző találkozók, versenyek, fórumok, kirándulásokon találkoznak majd.

5.2.4.3 A III. pillér: Országos és Regionális Ifjúsági Önkéntes Központok

Az ifjúsági önkéntesek hálózatépítésének megvalósulása érdekében **Országos és Regionális Ifjúsági Önkéntes Központok létrehozása a cél, melyek összefogják mind a középiskolákban, mind a terepen folyó közösségi szervezést és ifjúsági közösségi munkát.** A terepen és az önkéntes központokban dolgozó munkatársaknak, illetve a gyerekekkel, fiatalokkal foglalkozó szakembereknek különböző kompetenciafejlesztő képzéseket biztosítanak önkéntes menedzsment, játékkészség fejlesztés és telepi segítség terén.

A budapesti székhelyű Országos Ifjúsági Önkéntes Központ (ORIÖK) munkatársai egyrészt az EFOP 1.3.6 projekttel kapcsolatos adminisztratív feladatokat látják el, legfontosabb munkájuk azonban az MMSZ ifjúsági önkéntes programjának megújítása, lendületbe hozása, a szakmai minőség biztosítása. Az ORIÖK stábjába tehát projektmenedzsmenti és szakmai feladatokat lát el, tagjai: egy projektmenedzser, egy szakmai vezető, egy pénzügyi vezető, egy módszertani vezető és egy projektasszisztens.

A Regionális Ifjúsági Önkéntes Központok székhelyei a következő városokban vannak: Miskolc, Győr, Pécs, Tatabánya, Debrecen, Szeged. Valamennyi régióban dolgozik egy regionális ifjúsági önkéntes koordinátor.

A szakmai koordinátorok (3 fő a következő területeken: játszótér, zene, vizuális kultúra / művészeti nevelés) nem regionális szinten dolgoznak, hanem a szakterületüket felügyelik, segítik, irányítják.

Közép-Magyarországon a Modellprogramok Irodája látja el a régióban az ifjúsági önkéntességgel kapcsolatos feladatokat.

Az ifjúsági önkéntes központokban dolgozó szakemberek rendszeres tapasztalatcserén, szakmai műhelyeken, konferenciákon cserélhetik ki tapasztalataikat.

5.2.4.4 A IV. pillér: Megvalósuló ifjúsági önkéntesség modell

Az I., a II. és III. pillérek szorosan összefüggnek, és lényegében a IV. pillér megvalósulásához, az MMSZ új ifjúsági önkéntes modelljének gyakorlati működésének megvalósításához vezetnek. A legszorosabb összefüggés azonban a III. és a IV. pillér között van, hiszen a rendszer működtetéséhez a „hardver” a III. tengely, mivel a megvalósuló önkéntességi modell (IV. pillér, a „szoftver”), mint elméleti és átfogó cél fizikai kifejezése a regionális önkéntes központok létrehozása és működtetése.

A rendszer kinevelte ifjúsági önkéntesek magját a II. pillérben bemutatott ifjúsági kortárs vezető képzésből kikerülő fiatalok alkotják. A kortárs vezetőktől számítanak arra, hogy ha visszamennek a saját környezetükbe, a képzésben megszerzett tudásokkal, akkor ők képesek maguk köré szervezni egy olyan gyerekcsapatot, amelyik képes kisebb önkéntes projekteket megvalósítani. A tanulási folyamat részeként a gyerekek különböző háttérének felhasználása segíti az integrációs folyamatot, egy valós tapasztalása a körülmények sokszínűségének. A további cél, hogy a képzésben résztvevő 30 fiatal hazatérve a különböző helyszínekre (ezért fontos a kiválasztásnál a szórás) ,helyi kis kezdeményezéseket tudnak elindítani. Fontos szerepük van az önkéntes koordinátoroknak abban, hogy ebben segítsék őket és.

Az MMSZ ifjúsági önkéntesség modelljében a régiós koordinátor a felelős az utánkövetésért, a mentorálásért. Ő figyel oda arra, hogy a kiképzett fiatalok találkozzanak egymással, hogy legyen egy közös Facebook csoportjuk, hogy tudjanak egymásról. Ez csak úgy oldható meg, ha a régiós koordinátor meglátogatja az ifjúsági önkénteseket, egyeztet velük a feladatokról, a problémákról. Emellett természetesen az önállóságot is biztosítja számukra, a folyamat kezdetén a közösségnek szabadsága van arra, hogy önállóan dolgozzon, azaz a kamaszközösség egy jól képzett vezetővel fogalmazza meg magát, mit akarnak elérni. A program stratégiája, minél nagyobb önállóságot éljenek meg, az is elég, ha évente egy nagy programot csinálnak. Az a fontos, hogy egy rendszer formálódjon, amit ők maguk alakítanak ki. A közösséghez való tartozás kialakulása elődleges, a csapatvezetőre van bízva, hogy milyen fokozatossággal vezeti be a csapata tagjait a munka részébe is. Fontos a folyamat kísérése, és a csapatvezető szabad döntéseinek támogatása.

Az önállóság nem zárja ki az együttműködést. Ennek lényege, hogy amennyiben az önkéntességet végző kamasz közösségnek van egy ötlete arra, hogyan tudna környezetében valami hasznos tevékenységet végezni, de ehhez nem áll rendelkezésére minden eszköz, akkor a Magyar Máltai Szeretetszolgálattól segítséget kérhet, és azt meg is kapja. Ez a kölcsönösség alapján működik: amennyiben az MMSZ-nek van olyan programja, amelyben elkélne az önkéntesek támogatása, segítségül fogja hívni ezeket a fiatalokat.

Ennek a négy pillérnek megvalósítása magába foglalja a regionális rendezvényeket is: sportprogramokat, művészeti nevelési – zene- és mozgásművészet, képzőművészet – köthető programokat, játszóterek működtetését, illetve a nyári táborokat.

6. Az MMSZ ifjúsági önkéntesség programját érintő fogadó helyek speciális igényei

6.1 A játék, mint a szociális munka eszköze

6.1.1 Máltai játszóterek

6.1.1.1 Gyermekek alternatív napközbeni ellátása lakótelepen

Ma az ország lakosságának megközelítőleg egyötöde él lakótelepeken. A lakótelepek építéskor szinte kizárólag beruházási, gazdaságossági és technikai szempontokat vettek figyelembe. Ennek következményeként a lakások nagy része kis és közepes alapterületű, hiányoznak a klasszikus városi jellemzők, az utcák, a korzó, a központi tér, nincs eligazító, rendező elv. **A lakófunkció túlzottan hangsúlyos, magas a népsűrűség.** Kevésbé vannak meg, vagy hiányoznak a szociális létesítmények, a játszóterek, a szabadidős területek. A szociális struktúra az évtizedek alatt negatív irányban változott, fokozottabb a vandalizmus és az erőszak megjelenése. **A lakótelepek épített és társadalmi környezetét együtt célszerű fejleszteni.** Az esztétikai színvonal és az infrastruktúra javításával, a lakossági aktivitást is növelni kell. A játszótér és játszóház formájában működő gyerekjóléti intézmény, amely fokozottan épít a szűkebb lakókörnyezet aktivitására egy ilyen célt valósít meg. Az intézmény működése során – ahogyan azt kutatásaink is igazolják – nagyobb igényeket ébreszt a lakókörnyezetben.

6.1.1.2 Kik látogatják a játszóteret?

Játszótereinket főleg a kismamák, az óvodások és a kisiskolások látogatják, de nagyszámban előfordulnak kis- és nagykamaszok is. Rendszeresen felkeresnek minket a környék iskolái és gyermekcsoportjai. A szünidei és hétvégi programok különösen fontosak a csellengő gyerekek számára, hiszen ilyenkor az intézmények többsége bezár, ezért ebben az időszakban a legmagasabb a látogatottsági arány. Munkánkat számos önkéntes és főiskolai hallgató könnyíti. Néhány, a játszótérről „kinőtt” fiatal rendszeresen segít nagyobb rendezvényeink lebonyolításában. **Egy év alatt átlagosan 40.000 ember fordul meg minden intézményünkben, ez naponta átlag 100-120 főt jelent.**

6.1.1.3 Önkéntesek és kortárssegítők a játszótéren

A Szeretetszolgálat játszóterein, játszóházaiban végzett önkéntes tevékenység során figyelembe kell venni a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. Törvényben foglaltakat. Az önkéntes munkára jelentkezőket a játszótér vezetője fogadja, aki

első lépésként részletesen ismerteti a programot és annak alapelveit az önkéntessel. **Az önkéntesekkel elsősorban szóbeli megállapodást köt a vezető, de összetett és folyamatos feladatvégzés esetén a megállapodás formája írásbeli kell, hogy legyen.** Az önkénteseknek munkaruhát nem feltétlenül, de névtáblát (főleg rendezvények esetén) mindenképpen viselniük kell (név + önkéntes feliratozással). Ez vonatkozik a kortárssegítőkre is. A játszótereken önkéntes munkát végzőkről nyilvántartást vezetnek. (Név, születési idő, lakcím, elérhetőség, jelentkezés dátuma, tevékenység stb.) Az önkéntes munkatárs korlátozott értelemben vonható felelősségre, így munkáját sem végezheti egyedül a játszótéren.

Az állandó és elkötelezett önkéntesek felkészültségét akkreditált játékkészség fejlesztő képzésekkel segíti az egyesület. A képzés célja a résztvevők felkészítése a 0-18 éves korú gyermekekkel való játszásra, oktatására, kulturált foglalkoztatására, valamint ezeknek a megfelelő körülmények, környezet megteremtése. Mindezek mellett megismerik a játék kialakulásának történetét, a játszóterek fejlődésének szakaszait, megtanulhatják a napjainkban működő játszóterek, játszóházak és a speciális játszóterek közötti különbségeket. **A képzés végén a résztvevők képesek lesznek önállóan, és felelősségteljesen vezetni egy játszóházat.**

6.1.1.4 Önkéntes feladatok a játszótereken

A játszótereken mindig szívesen látnak önkénteseket gyerekekkel való foglalkozásra és családi programokra. A játszóterek saját beosztásuk alapján várják a fiatalokat nyáron 9-19 óráig, télen 8-18 óráig a hét minden napján. **Az iskolai közösségi szolgálatos fiatalok előszeretettel használják is ezt a lehetőséget, amikor besegíthetnek a játszótéren a programok előkészületeibe, társasjátékokba, szabadtéri játékok tartásába, gyerekelügyeletbe, a gyerekek korrepetálásába, klubfoglalkozások alkalmával kreatív feladatokba,** a játszótér folyamatos használat miatt a játszótér tisztításába, karbantartásába, kertrendezésbe (homokozó ásás, fűnyírás, locsolás tavasszal és ősszel). Mindezekbe heti rendszerességgel bekapcsolódhatnak, de nyáron akár mindennap is.

A játszótér különböző tematikus foglalkozásaira, programjaira, az adott témában jártas, tapasztalattal rendelkező önkénteseket vár (hangszeres-, énektudás, bábozás, kézműves foglalkozás, sport, fotózás, stb.). Szociális szolgáltatásra önkéntes szakembereket is szívesen fogadnak előadások tartására (egyetemista fiatalok). A sport programokra főként a játékosok vendégül látásába (szendvics-, limonádékészítés), mérkőzések levezetésébe tudnak

bekapcsolódni az önkéntesek. Az érzékenyítő programokban a segédeszközök bemutatásában, használatában tudnak elsősorban segíteni.

A játszótéren is sort kerítenek a fontosabb alkalmak megünneplésére. Így az anyák napja, a farsang, a Mikulás, advent, karácsony, gyereknap, Farsang, Húsvét, Föld napja, tanévzáró, Nyárindító, Esélyegyenlőségi nap, Játszótér születésnapja, Pünkösd, Márton nap alkalmából is programokat szerveznek a gyerekek és a családok számára.

6.1.2 Mozgó játszóterek

6.1.2.1 Játék a kistérségi, hátrányos helyzetű településeken

A Mozgó Játszótér olyan kistérségi, hátrányos helyzetű településekre is el tud jutni, ahol más, gyermekek és családok számára nyújtott hasonló jellegű szolgáltatás nem valósul meg. Ebből következik, hogy az itt élő gyermekeket és felnőtteket legelőször is szocializálni „kell” a játékokra. Nagyon gyakran az alapoktól kell kezdeni. A játékokat, de magát a játszás folyamatát is meg kell tanítani számukra.

A „végeken” lévő településeken az együttesen szerzett élmények és a játszóbuszok rendszeres látogatása nyomán kialakuló bizalom közösségépítő erejű. **A játszóbusz, és maga a játék is eszközként használható, mivel ezekkel a valós élethelyzetekben nyílik lehetőség megismerni a helyi sajátosságokat, feltérképezni a valóban létező, de sok esetben elfedett problémagócokat, s azokra konkrét megoldási tervet készíteni a helyben dolgozó szakemberekkel és lehetőség szerint a helyi közösséggel együtt.** Mindezt úgy, hogy közben a játékban résztvevők észrevétlenül tanulják elismerni saját lehetőségeiket. Közben a munkatársaknak lehetőségük van arra is, hogy felhívják a figyelmet az általunk felszínre hozott hiányosságokra is, és segítsék őket a megoldások keresésébe is.

6.1.2.2 Kinek szól a program?

A játék a testi és lelki fejlődésre egyaránt hatással van. Nagyon fontos, hogy a gyerekek minél többet játszhassanak, minél több lehetőségük legyen a valódi, élményszerű játékokra.

A gyermek személyiségének alapvonásai a játékban alakulnak ki; érzelmi hatások, különböző benyomások érik, amik a jellemvonások kialakulását segítik, az együttesség, közösségi érzés pedig a kötelességtudat és a felelősségérzet, a fegyelem, az önuralom, az akarat erősödését szolgálják. A játékban a gyerekek olyan tulajdonságai is fejlődnek, mint a rendszeresség, pontosság, kitartás, megbízhatóság, kezdeményezőkézség, fegyelmezettség, kollektív érzés, becsületesség, amelyek a munkára nevelés feladataihoz kapcsolódnak. A játék

hatása az egész gyermekkoron végigvonul, közben fejlődik a figyelem, a koncentráció, a helyzetfelismerési- és döntési képesség, a gyors gondolkodás, a kezdeményező- és szervezőkészség, a találékonyság, a kreatív, problémamegoldó gondolkodás.

Fontos küldetése a Mozgó Játsszótérnek, hogy valós élményhez juttassa a velük játszó gyerekeket, ezzel mintát adva szüleiknek is. A Mozgó Játsszótér oda megy, ahol szükség van rá. **A helyszín egyeztetése mellett a játszóbusz munkatársainak meg kell találniuk azt a kulcsszereplőt vagy kulcsszereplőket is, akik segítségükre lehetnek egy-egy program megvalósításában.** Ezek a helyi önkéntes szereplők, ha kell, szórólapoznak, népszerűsítik a programot, ha kell, besegítenek a lebonyolításba pl. a játékok felállításába. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ezeket a kulcsfigurákat igen könnyű megtalálni, hiszen őket mindenki ismeri a környéken. Tudják, hogy ki hívja össze a gyerekeket farsangra, ki szervezi a szüreti bált, kinek jut eszébe egy nyári játszódélután megtartása, stb. A munkatársak sokszor igazi kincsre bukkanhatnak a személyükben. Általában ők is nagyon örülnek, amikor rájuk találnak, hiszen a Mozgó Játsszótér munkatársainak játéktudásával és tapasztalatával erősítik az ő szerepüket is a közösségben azzal, hogy közösen szerveznek színes programokat, ami által a helyi közösséget új élmények érik. Az is gyakran előfordul, hogy éppen egy játékkalomban során találják meg azt a szülőt, aki a következő találkozáskor nagy segítségükre tud majd lenni.

6.1.2.3 Önkéntesek a kistérségekben

Az önkéntessé válás mellett, hogy erősíti a közösségben játszott szerepüket, növeli önbecsülésüket, önértékelésüket. **Azáltal, hogy máltai önkéntessé válnak, egy olyan közösség tagjai is lesznek, amely elég erős megtartó erőt képvisel ahhoz, hogy lehetőséget biztosítson az aktuális helyzetükből való kitörésre.** Ez a lehetőség, a telepeken élők számára gyakran az egyetlen. Olyan identitás minta ez a gyerekek számára, amely eltér a szüleik által nyújtott mintáktól, megteremtve ezzel a lehetőséget az egyéni fejlődésre, és ezen keresztül a közösség fejlődésére is.

A helyiek önkéntessége mellett, a Mozgó Játsszótér kapui nyitva állnak gyakorlatilag bárkinek, aki gyermekekkel szeretne foglalkozni önkéntes tevékenysége során, természetesen a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. Törvényben foglaltakat figyelembe véve. **Két játékvezető nagyjából harminc fő megmozgatására még elég, de hatvan fő aktivizálására már nem biztos.** Emiatt előfordulhat, hogy a játékokra önkéntes

segítőt is hívnak. Miután felmérték az önkéntes képességeit, a felkészülés őt is legalább annyira érinti, mint a játékvezetőket.

Az állandó és elkötelezett önkéntesek felkészültségét akkreditált telepi segítő és játékkészség fejlesztő képzésekkel segíti az egyesület. A csoportos telepi segítő képzés célja, a hátrányos helyzetű emberekkel foglalkozó szakemberek és önkéntesek felkészítése a célzott csoport élethelyzetének könnyítésére, életvitelében való pozitív változására. Valamint, hogy a programon résztvevők megismerjék a telepi munka alapjait az egyes csoportok hatékony ellátása érdekében, és a képzés elvégzése után képesek legyenek a telepeken való szociális munka végzésére. A játékkészség fejlesztő képzés célja, a hátrányos helyzetű gyermekekkel, fiatalokkal foglalkozó szakemberek és önkéntesek felkészítése a 0-18 éves korú gyermekekkel való játszásra, oktatására, kulturált foglalkoztatására, valamint ezeknek a megfelelő körülmények, környezet megteremtése. Mindezek mellett megismerhetik a játék kialakulásának történetét, a játszóterek fejlődésének szakaszait, megtanulhatják a napjainkban működő játszóterek, játszóházak és a speciális játszóterek közötti különbségeket.

6.1.2.4 Önkéntes feladatok a Mozgó Játszótereken

Egy-egy játékkalkalom komoly előzetes felkészülést, tervezést és tudatos programalakítást igényel, és már ebben a fázisban is fontos szerepet tölthetnek be az önkéntesek: játékok megtervezése, kiválasztása, szükséges eszközök összeállítása. Fel kell mérni, hogy az önkéntes bevonható-e a játék minden elemébe, levezénylésébe, vagy csak részfeladatra kéri fel, mint pl.: a játékeszközök higiénijára való odafigyelés, állapotuk rendszeres ellenőrzése.

6.2 Művészeti programok a közösségek fejlesztéséért

6.2 1 Szimfónia program

A Szimfónia program keretében hangszeres zeneoktatás zajlik, szociális céllal. Ez a kiindulási helyzet meglehetősen **beszűkíti a potenciális ifjúsági önkéntesek körét**, legalábbis **a zenei területen**. Ahhoz, hogy a programba bevont gyerekek hangszeres tudásának fejlesztéséhez egy önkéntes hozzá tudjon járulni, neki saját magának is tudnia kell játszani az adott hangszeren, az ilyen tudást pedig leginkább zeneiskolában lehet megszerezni. Az ifjúsági korcsoportnak így már csak a töredéke jöhet számításba, ha a zenei oktatáshoz keres a program önkénteseket. Szerencsés eset, amikor a zenetanár a zeneművészeti szakgimnáziumban is tanít, hiszen így jelenlegi és egykori tanítványait közvetlenül képes tájékoztatni a Szimfóniáról, tudja a fiatalokat invitálni egy-egy programra. A tapasztalatok azt mutatják, hogy **örömmel jönnek a kiskonzisok a Szimfóniás gyerekekhez**

hangszerbemutatót tartani, kedvcsináló koncerteket adni. A program szakmai koordinátora fel is idézett egy esetet: „(...) szólítottunk meg önkénteseket, például a Zemplén utcai játszótéren, amíg ott vonósokat tanítottunk, az István konzisait, csellistákat meg tudtunk szólítani, hogy jöjjenek el a kisgyerekeink koncertjére, játszanak egyet közösen, jöttek, együtt játszottak és még ők is megmutatták a produkciójukat. Így a szülők is láthatták, milyen szintre lehet eljutni”

A zenészek, zenélni tudó fiatalok folyamatos bevonásának meghatározó feltétele **a szimfóniás helyszín földrajzi helyzete, megközelíthetősége.** Egy, a legközelebbi várostól **25 kilométerre fekvő, közösségi közlekedéssel, legfeljebb két buszpárral összekötött zsákfaluba szinte megoldhatatlan feladat önkénteseket toborozni, míg Budapesten és az agglomerációban ez semmiféle problémát nem okoz.** A problémáról a következőket mondta a program koordinátora: „Tarnabod (...) annyira eldugott helyen és olyan messze van mindentől, hogy nem megy oda senki. Szendrőládon – ha nagyon belegondolok – eseti jelleggel azért előfordult, de ők is lelkesedésből jöttek, nem azért, hogy érezzék az önkéntes feelinget. Például van a faluban néhány nagyon jó hangú ember, akik eljöttek koncertekre és énekeltek. Nem zárkózik el egyébként ott senki, hogy fogadjanak önkénteseket, de nem tudni, hogy hogyan? (...) Tiszabő... Jó nagy falat, ott most minden egyszerre kezdődött el, óvoda, iskola, tanoda, foglalkoztatási program. Ötletem sincs, hogy jutnának el oda a középiskolások, nagyon messze vannak ezek a helyek. (...) Gyulaj is nehezen megközelíthető település, távol van mindentől. (...) Monor: oda mennek egyetemi hallgatók gyakorlatra. Pedagógusokat, zenészeket is sikerült bevonni. Monor Budapestről könnyen megközelíthető, ott inkább a struktúrával és a helyszínnel van bajunk, nagyon kicsi a hely. Amikor koncert van, Géza a zenetanár szokott hívni zenészeket, akik segítenek. A budapesti helyszínekre és Monorra sokkal könnyebben lehetne fiatalokat önkéntes munkára hívni, mint máshova.”

Amikor nem folyamatos önkéntes tevékenységről beszélünk, hanem egy **tervezhető nagyobb eseményről, például egy zenei táborról, sokkal könnyebb a helyzet a zenész önkéntesek alkalmi bevonásával kapcsolatban:**

„Az, hogy önkénteseket vonjunk be, az akkor fordul elő, ha egy nagyobb esemény, például közös találkozó van, vagy nagy koncert vagy tábor, akkor mindig eszünkbe jut, hogy de jó lenne még pár segítő ember, de a mindennapokban úgy osztjuk be az időt, a működést, hogy mi magunk is el tudjuk látni. (...) De volt tavaly tábor, idén is lesz tábor.... Tudtunk olyat csinálni, hogy a Báder Ernő, aki a tarnabodi suliban tanít zenét, de több zenekarban is

játszik, sokat turnézik, megbeszéltük, hogy lesz a táboros gyerekekkel egy koncertünk Kapolcson a Művészetek Völgyében, és előtte a bakonyszentlászlói táborunkban Ernő és zenésztársai felkészítették önkéntes munka keretében a gyerekeinket a koncertre.(...) De ezek egyedi akciókat érintenek. A küldetés az lenne, hogy az itteni önkéntes bázist meg tudjuk újítani.” (a program szakmai koordinátora)

Mint már bemutatásra került, a Szimfónia programban kitüntetett szerepe van a szociális munkásoknak. Az ő munkájukat is képesek lennének ifjúsági önkéntesek támogatni a játékfoglalkozásokon, kirándulásokon, koncerteken kísérőként, **de akár komolyabb szakmai feladatokat is rájuk lehetne bízni, amennyiben egy adott szakterületen folytatnak tanulmányokat:**

„Ha valaki nem zenetanár, akkor az önismereti, beszélgetős részbe tudna bekapcsolódni. Arra törekszünk, hogy ne csak beessenek a gyerekek az órára, hanem legyen lehetőség megbeszélni a problémáikat. A programnak ez a lényege: a zene által fejlesztjük őket, lesz közösség, meg tanulunk, de közben kialakítunk egy olyan bizalmi közeget a srácokkal, amelyben ők a valós problémájukat közlik. Ez nagyon fontos. Így időről időre eljutunk esetekig, amiket a szociális munkások próbálnak kezelni, vagy jeleznek, vagy ők oldják meg, attól függően, hogy milyen szintű a dolog. A foglalkozásokba egy ilyet be lehetne vinni, hogy a gyerekek egy picit mélyebben beszéljenek magukról, a családjukról, hogy gondolják el, hol vannak ők a világban, miért rossz a drog, mi az a szex. Ebben olyan segítő, akár pszichológus, akár pszichológus-hallgató, vagy szociális munkásnak tanuló, aki értő módon tud figyelni és kérdéseket feltenni a gyerekeknek, az be tudna csatlakozni.” (a program szakmai koordinátora)

6.2.2 Vizuális fejlesztőprogramok az MMSZ iskolában

A vizuális kultúra fejlesztése Tiszabón és Tiszaburán is **főként a rajzórák, kisebb részben a képzőművészeti szakkör keretében valósul meg.** Ha nem lenne elég a két település nehéz megközelíthetősége, **az, hogy a foglalkozások délelőtt kerülnek megtartásra szinte lehetetlenné teszi ifjúsági önkéntesek bevonását a programba a tanév ideje alatt.** Pedig szükség lenne rájuk, ahogy a rajztanár is kiemelte:

„Nekem az a legnagyobb nehézség, hogy vannak nagyon-nagyon akaró és tehetséges gyerekek és van az SNI¹⁷-s réteg, akiket nagyon nehéz bevonni. Éppen ezért a legnagyobb

¹⁷ SNI: sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy

segítség az lenne, ha lennének asszisztensek. Olyan emberek, akik nem csak oda lettek rendelve, hanem valóban szeretik a gyerekeket, nyitottak, olyan típusú emberek, akik egy 22 fős csoportban azt a pár gyereket le tudják kötni, és ettől könnyebben megy a munka. Egy osztályban valósul meg nekem ott, Tiszabőn, első osztályban. Mondjuk, elég nagy tanárhiány van, tehát nem várhatja el az ember, hogy máshol nincs tanár, nálam meg asszisztens van. Ez lenne nekem a legnagyobb segítség, ha lenne segítség, lenne asszisztens, akár egész fiatal is.”

És hogy mik lennének az elvárások az asszisztensként dolgozó ifjúsági önkéntesek felé? A válasz röviden: *„Nyitottság, semmi egyéb különleges képességre nincsen szükség, hiszen én viszem az órát, én adom át azokat az ismereteket, amelyekre a gyerekeknek szükségük van. Fontos lenne, hogy azt a magatartásproblémás gyereket biztassa, dicsérje, egyszerűen kapcsolatban legyen vele. Azt tapasztaltam, hogy vannak olyan gyerekek, akikkel egyszerűen ott kell lenni, külön kell velük foglalkozni.”*

A délelőtti foglalkozásokon való rendszeres részvétel az ifjúsági korosztály döntő részének nem lehetőség. Érdeemes elgondolkozni azon, hogy **nemzetközi keretekben is érdemes lenne ifjúsági önkénteseket toborozni**, hiszen egy olyan fogadó hely, amelyik kimondottan kisgyermek vizuális neveléséhez keres segítséget, egészen biztosan felkeltene az érdeklődést a hosszabb távra önkéntességet tervező fiatalok körében.

Sokkal könnyebb egy-egy akcióhoz vagy hosszabb távú, projektszinten működő együttműködéshez önkéntes partnereket találni. Jelenleg is folynak az előkészítő megbeszélések különböző középiskolákkal, hogy együttműködéseket kössenek kisebb vizuális projektekre. Ezek tartalmáról a rajztanár a következőket mondta: *„Olyasmikre gondoltam, hogy falfestéseket csinálni az iskolában, hiszen nagyon fontos, hogy a közvetlen környezetük milyen. Ha ezt meg tudjuk csinálni, akkor ezzel példát, mintát is tudunk mutatni a kollégáknak.”* Persze, ezeket a falfelületeket elő is kellene készíteni, ebben akár ipari tanulók is segíthetnének.

Mindkét iskola tudna fogadni művészeket, roma alkotókat, művészeti egyetemek hallgatóit, akik **alternatív tanórákat tarthatnának** a gyerekek vizuális fantáziájának megmozgatásának érdekében.

beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd. (2011. évi CXCV. törvény)

A későbbiekben **terveznek a diákok számára nyári alkotótáborokat**, ezekre is szeretnének **képzőművészettel foglalkozó fiatal önkénteseket megszólítani, hogy tartsanak foglalkozásokat, játsszanak, beszélgessenek a gyerekekkel.**

6.3 Sporttevékenységgel a közösség fejlesztéséért

6.3.1 Futball, Futsal programok

A futballt középpontba helyező Máltai szociális programban is **megfigyelhető a kapacitáshiány.** Ezt jól megvilágítja a sportprogramok szakmai vezetőjének egy gondolatmenete:

„Nálunk érdekes, amikor például elmegy „Csoki” 8 gyerekekkel egy kupára és a többi csapatnál ott vannak a szülők, nálunk meg „Csoki” a 8 gyerek anyukája, apukája, szendvicset csinál, itatja őket, megsimogatja őket, ha megrúgják. Ez egész egyszerűen döbbenetes szociális és sport munka.”

Nyilvánvaló, hogy óriási felelősség sokszor **200-250 kilométerre kisbusszal elvinni a gyerekeket bajnoki meccsre, majd ott mindenre odafigyelni: legyen víz, étel, az igazolások is rendben legyenek** és sorolhatnánk. A következőkben bemutatjuk, hogy a futsal programokban az igényfelmérést követően milyen feladatok vállalásával lennének képesek az ifjúsági önkéntesek a meglévő stáb tagjait tehermentesíteni.

Nagyon elkélne a segítség a felkészülési és bajnoki meccseknél, **feladatot lehet kiajánlani a csapatok elkísérésére, a szendvicsek elkészítésére.** Ebbe a feladatba akár az idősebb, de még ifjúsági korú telepí focisták is bevonhatók lennének.

Az adminisztratív feladatok ellátásával rengeteget tudnának segíteni az önkéntesek. Számon tartani a gyerekek papírjait, és azokat rendszerezni (melyik mikor jár le), gondolunk itt elsősorban a sportorvosi igazolásokra, játékos igazolásokra, ha lenne valaki, aki csak ezzel foglalkozna, óriási terhet venne le az edzőről, ráadásul ez egy igazi jó szolgálat lenne.

Fontos lenne, ha akadna valaki, **aki a felszerelésekkel foglalkozna.** A Sport Egyesület logisztikai és adminisztratív és szervezési feladataihoz is fogadnának önkéntest, a felszerelés karbantartása.

A meccsek szervezését is el tudná látni egy ifjúsági önkéntes. Feladata lenne, hogy megszervezze, hogy a busz hol és mikor veszi fel a játékosokat, erről értesítené a gyerekeket.

Ezt jelenleg Maka István kolléga végzi, aki online tartja a kapcsolatot a gyerekekkel, bár sokan nem is gondolnák, hogy a telepí gyerekek is jelen vannak on-line a digitális térben, különösen a közösségi oldalak népszerűek.

Ha a fentebb felsorolt feladatokra lenne önkéntesekből álló segítség, elérhető volna, hogy az edző csak edző lehessen.

A másik terület, amely esetében a futsal program kapacitásproblémákkal küzd, a kommunikáció, elsősorban az on-line felületeken, a digitális platformokon. Ez ott jelenik meg, hogy több mint két éve küzd a program azzal, hogy nincsenek fotók a gyerekekről. A programok sokszor hétvégre esnek amikor nem lehet fotóst találni, hogy készítsen képeket a gyerekek vidéki mérkőzésein. A digitális dokumentáció a program szponzorai számára is nagyon fontosak, így ezt mindenképp meg kell oldani. Van egy mezsponzor, aki 2017-ben 5 millió forint támogatást adott. Az ő számukra havonta kell meccsfotókat küldeni, hogy megoszthassa közösségi oldalán. A szakmai segítségnyújtás önkéntességben a programnak nagy lendületet tudna adni, kapacitások szabadulnának fel és fontos kapcsolatok válhatnának stabilá a program jövőjét illetően. A közösség méida sajátos felhasználói szokásai miatt egy 15-18 éves fiatalra lenne szükség, aki kezeli a Málta 8 éves csapatának közösségi oldalát. Olyan, aki megoszt néhány fotót arról, hogy nyert a csapat vagy, vesztek, hogy a gyerekek mosolyognak, virágot szednek és az iskolában is ötöst kapnak. Ennek nagy ereje lenne, és segítené a Sport Egyesület által képviselt ügyet, láthatóvá tenné más önkéntesek számára is tevékenységüket.

Az ifjúsági önkéntesek bekapcsolása a Máltai sport futball programokba azzal járna, hogy az edző végre az edzői feladatokra tudna koncentrálni, a sport szakmai vezető pedig komolyabb energiát fektethetne a potenciális támogatók megkeresésébe, a forrásszerzésbe. Több támogatás begyűjtésével pedig szélesíteni lehetne a sportolásba bevonható telepí gyerekek körét, és jobb feltételeket lehetne teremteni számukra.

6.3.2 Egyéb sportok

A sportprogramok zászlóshajója a futball, az összes többi MMSZ sportprogram lényegesen kevesebb fiatallal foglalkozik. Ennek oka a foci népszerűsége, vonzza a fiatalokat, főként a fiúkat, de van olyan település (Gyulaj), ahol a lányok is rendszeresen játszanak.

Az összes többi sport – akárcsak a futball – helyi igény megfogalmazását követően került támogatásra, de nem mozgatnak meg tömegeket, ez alól egyetlen kivétel a kadarkúti szkanderes fiatalok.

Éppen ezért a kisebb létszámot mozgató sportfoglalkozásoknak kisebb az igényük az ifjúsági önkéntesek fogadására. Számukra **elsősorban az alkalmi akciók, rendezvények esetén van felvevőképesség önkéntesekre: táborokba segítőként, nagyobb versenyeken kísérőként.** Persze sokszor előfordul, hogy egy kevesebb gyereket megmozgató sportfoglalkozás kinövi magát, és egyre többen csatlakoznak, ezekben az esetekben újra kell fogalmazni az igényeket, az önkéntesekre váró feladatokat.

7. Irodalomjegyzék

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat „Játszva megelőzni” Játszótér – Játszóház programjának módszertani útmutatója, 2007. Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat

Gálig Zoltán – Gyulai Edit – Vályi Réka (2002): A Máltai játszótér – szociológiai tanulmányok. Budapest, MMSZ Módszertani csoport

Hajdú Krisztina – Naár Judit (2015): Mozgó Játszótér Módszertan, Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat

Hajdú Krisztina (2015): Jobbá tesszük. Önkéntes praktikum kézikönyv, Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat

Hajdú Krisztina (2012): Mindenki Játéka, Módszertani kiadvány Budapest Magyar Máltai Szeretetszolgálat

Domokos Veronika – Kocsis Attila – Németh Nándor (2014): A Mozgó Játszótér szerepe a kistérségi gyerekesély programokban. Esély 6, 20–38.

Fehér Angéla – Marozsán Csilla – Pattermann Kinga (szerk.) (2011): Jelenlét – módszertanmesék a telepi munkáról. Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat.

Csepeli György (1997): Szociálpszichológia. Budapest, Osiris Kiadó.

Kiss Dávid (2011): Cigánytelep nyolctól négyig. Dávid naplója. Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat

Herczeg Béla (2015): Szimfónia program. A zenekar, mint szociális eszköz (módszertani kiadvány). Magyar Máltai Szeretetszolgálat.

Herczeg Béla (2015): A Szimfónia program megvalósításának folyamata – kutatási zárótanulmány. Magyar Máltai Szeretetszolgálat. (kézirat)

Csordás Izabella (szerk.) (2017): Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez - Cselekvő közösségek - aktív közösségi szerepvállalás. Szabadtéri Néprajzi Múzeum - NMI Művelődési Intézet - Országos Széchényi Könyvtár

Batta Zsófia (2013): Önkéntesség Magyarországon 2013. Emberi Erőforrások Minisztériuma - Századvég Politikai Iskola Alapítvány